

Gotişan N. ALTIN FİKİRLÄR

НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ
ЦЕНТР ГАГАУЗИИ ИМ.
М.В. МАРУНЕВИЧ

CENTRUL DE
CERCETĂRI ȘTIINȚIFICE
AL GĂGĂUZIEI
M.V. MARUNEVICI

Gotişan Nikolay

ALTIN FİKİRLÄR

Vatana sevgi duuêr ayledä

GAGAUZIYA M.V. MARUNEVİÇ ADINA
BİLİM-AARAŞTIRMA MERKEZİ

Nikolay Gotışan

ALTIN FİKİRLÄR

Bu çalışmamı başlêêrım benim
en sevgili, yakın
insannarıma

Komrat - 2014

Redakþiya kolegiyası

Paşalı P.M. – istoriya bilgilerindä doktor,
Çebotar P.A., Kopuşçu V.İ., Palaçor D.G.

Kiyat tiparlandı Gagauziya Bakannık Komitetinin
finans yardımınan

Gotoşan, Nikolay

Altın Fikirlär/ Nikolay Gotişan; red. kol.: Paşalı P.M. [et al.]; Gagauziya M.V. Maruneviç Adına, Bilim-Aaraştırma Merkezi. - Chişinău: S. n., 2014 (İ.S.F.E.-P "Tipografia Centrală"). -272 p.

370 ex.

ISBN 978-9975-53-403-1

821-84=512.165

G 74

ÖNSÖZ

Altın sözlüz... Herbir insanın sözü derindän fikirli hem dä meraklı. Laflar bu dünnedä, nicä büülü kuşlar: nereyi hem nezaman isteerlär, orayı da uçêrlar. Faydalı, faydasız, ama fışırdeêr dünnä...

Adamın düşünmekleri en paalı, ama en dä saklı iştir bu dünnedä. Çok işleri bileriz, çok işleri doorudêrız faydalı tarafa, ama neçinsä çok zararlar da olêr, pek sıkça insannar biri-birini annayamêêrlar. Nedän çekiler bunnar? Sayêrim, ani bilmemeklerdän. Çok kerä zarara katilêrız hızlıdan, başaramayıp düşünmeklerimizi. Sora pişman olêrız, ani etişmedi bizdä fikir.

Dünnenin istoriyası - sıradan-sıraya laf diişmesi. Nicä bir büyük çaunda aktarılêr lokmalar, otakım da dünnedeki fikirli adamnarın kafalarında pişer altın sözlär. Dünnedeki fikir mancanın dadı, gittikçä, datlanêr. Altın sözlär, nicä kokular, imeenin dadını düzerlär...

Bizim dünnä üzündän silindi çok țivilizațiya. Bileriz evelki Kitayı, evelki İndiyayı, evelki Grețiyayı, eski Egipeti... O halklar, devletlär, angıları braktılar bu dünnä üzündä şırası renkli resimneri, türlü tertipleri, binaları, dünneyä bakışlarını, acaba, kimin hem dä neyin yardımınnan tamannadılar o şaşı işleeri? Laflarlan, angılarinnan açıklardılar kendi düşünmeklerini, annaşardılar biri-birinnän ecel neetlerini tamannamaa deyni. Herbir halk duudurdu bu dünneyä otakım insannarı, kimnär trofa-trofa, dilim-dilim topladılar altın sözleri bireri. Nicä boncuklar dizidä, otakım laflar da altın sözlerdä. Bir tarafta yalnız, küsülü duran lafın faydalı ya da

gözellii azdır. Ama baraarlıkta, karışmalıkta, uygun baalaşmakta peydalanêr, duuêr altın sözlär...

Nezaman dünnä daalêr mı? Getirin aklınıza Vavilonu... Becermärsäk annamaa biri-birimizi, var nasıl kayıp olsun bizim dä şivilizaşıya. Sayêrım, ani te bu düşünmeklär yardım edeceklär korumaa kendiliimizi, fikirlerimizi, halkımızı, dilimizi...

Bu sözlär diil çevirili rus dilindän. Avtor çok yıllar danışarkan bu sözlerä fikircä, savaştı bu sözleri açıklamaa gagauz dilindä kendi duygularına hem bakışlarına görä. Okuyun bu sözleri rus dilindä, da sizin fikrinizdä peyda olacek birtürlü asoşıya. Ama okuyun bu sözleri gagauz dilindä avtorun interpretaşısına görä, da siz taa derindän annayacınız bir gagauzun ruhunu, onun ecelini, onun dünneyä bakışlarını. Bakış-bakış Allah yarattı bu dünneyi. Biz dä savaşêrız annamaa bu dünneyi kendiyäsinä, adım-adım çalışıp yaklaştırmaa bakışlarımızı hem dä fikirlerimizi bu dünneyin özdeki fikirlerinä, angılara deniler - Altın sözlär.

İi okumaklar sizä.
Duygulu sevdaylan,

Nikolay Gotışan

SOLOMON

1015–975 yy.
Bizim zamandan ileri,¹
Bibliyadaki personaj

Anılmış hem saygılı bibliyadaki bir personaj. Onun zamanında, İzrailin padişahlı genişlener hem dä kaavileşer. Bibliya annatmaları göstererlär bizä Solomonu, nicä bir akıllı devlet kullanicısı. Bütün dünnä biler Solomonun dava kesmesini iki karı arasında. Açan iki kaarı gelerlär Solomona, ki O dava kessin, kimin uşak iki kaarı arasında, ozaman Solomon deer, ani çünkü, alsınar yardımcıları da iki parçaya pay etsinnär o uşaa. Karıların birisi sevinmiş bölä karara, ama uşaan haliz anası demiş: Olmaz öldürmää uşaa, taa ii alın da verin o uşaa te o karıya. Ozaman Solomon demiş: Alın da verin uşaa te bu karıya, o onun anası. Solomon kendi padişaalık vakıdında çok ilinnetmiş kendi halkın zorluklarını. Bizim zamanadan Bibliyada etiştirildi Solomonun pritçaları, angılarında korunulmuş derin söz zenginnikleri.

¹ Bizim zaman – bizim era.

• • •

Sade ahmaklar azetmeerlär akıldan hem nasaattan.

• • •

Açan kabul edecän canına akılı, ozaman canında yortu olacek, ozaman akıl seni koruyacek hatadan hem dä beladan.

• • •

Kısmetli o adam, angısı kabul etti canına bilgi hem akıl.

• • •

Atılma iilik yapmaktan bir fukaareyä, acan senin var kuvedin. Demä ona: büün git, da gel sabaa, açan var nasıl yardım edäsin büün.

• • •

Gitmä yalancıların ardına, izletmä kinni adamnarın yolcaazını. Atıl onnardan da çekil bir tarafa.

• • •

Herzaman çalış içmää serin sucaazı kendi pınarından – koru kendi ayleni.

• • •

Kim kullanamêê kendisini kanonnara görä – o kayıp olêr akılsızlıktan.

• • •

Bakın da üürenin yaşamaa, nicä karımca yaşêêr. Onda yok ne kullanıcı, ne padişaa. O kendi başına, vakıflan, yaz ortasında kendisinä bereket toplêêr.

• • •

Aarama dooruluu ahmakta, sabaa o sana kinnenecek. Aara dooruluu akıllı adamda, da sabaa o seni sevecek.

• • •

Topla berekedi yazın. Kim yaz vakıdı uyuyêr - ondan hayır olmaz.

• • •

Kim laf çıkarêr insana - o ahmak. Çok yannış laf etmenin var günaa eri. Kim aazını toplêr - o akıllı.

• • •

Akıllı aadamın lafı ylpak, ama yalancının lafı da, bakışı da hesapsız.

• • •

Çok görân adam laf etmesinnän yok eder kendi kardaşını.

• • •

Kısa akıllı adam gösterer kendi azetmemesini senselerindän, ama akıllı adam susêr.

• • •

Kim beener nasaadı - o beener fikiri. Kim azetmêr nasaattan - onun yok dünnesi.

• • •

Taa ii olmamaa boyar, da kazanmaa kendi terinnän bir parça ekmek, nekadar anılmaa saygılı bir adam da dilenmäa bir parça ekmek.

• • •

Ahmakta üfkä üzdä. Akıllı saklaya biler üfkeyi derinä.

• • •

Kim güder lafını - o koorêêr canını: kim kullanamêêr aazını - ona bela.

• • •

Danış akıllılaara, da ozaman olacan akıllı. Dostlaşarsadın ahmaklarlan - bozucan canını.

• • •

Çok bereket olêr fukaarenin dä tarlasında, ama lääzım becermäâ o bereketi kullanmaa.

• • •

Kimin canı acêr süpürgeyâ - onun canı acımêêr uşaana.

• • •

Ahmak inanêr herbir lafı, akıllı - sesirgener.

• • •

Kim azetmeer dostundan - o günaahker. Kimin canı acêêr fukaarelerâ - o ayozlu.

• • •

Akıllı padişahta - narod zebellii, ama ahmak padişahta - insan yok.

• • •

Taa ii olma zengin da kullan dooruluu, nekadar olacek büük varlın da yaşayacan kahr içindâ.

• • •

Nasaatlarlan devlet kurulêr, nasaatsız - devlet daalêr.

• • •

Dooru adam korunêr prost yapmaktan. O çalışêr korumaa kendi canını.

• • •

Kullanan kendini adam taa ii dar cannıdan.

• • •

Taa ii evdä olsun bir kuru ekmek, nekadar bütün aulda olacek daran-peran kesili üfkedän mal.

• • •

Akıllı adamı takazalamaa deyni eter bır laf: aamaa takazalamaa deyni etmäz üz kamçı da.

• • •

Çekişin çeketmesi nicä büyük su dalgası. Atıl çekişän taa o çeketmediynän.

• • •

Kim verer cuvabı taa seslämeydiynän soruşu başadan – o ahmak, o adam läüzüm utansın.

• • •

Üüfkeli kardaşın canı kapanêr, nicä büyük demir tokatlar.

• • •

Olêr olä dä, açan dostun taa yakın, nekadar senselän.

• • •

Takazala uşaanı ozamanadan, nezamanadan var umut, da alma hesaba onun kayıllını.

• • •

Haylaz daaldırêr kaşını çanaa, da üşener kaşığı götürmää aazına.

• • •

Padişahın üfkesi nicä aslanın hırlanması. Kim onu üfkelebdirer – o bela başına alêr.

• • •

Haliz padişaa bakışınnan uslandırêr kötücülêri.

• • •

Uşaan taa oynamasından var nasıl annamaa,
nicä o götürecek kendisini büüdüynän.

• • •

Kim kapêêr kulaanı da işitmeer fukaaraların
zetlerini - sabaa onu da kimsey işidämeyecek.

• • •

Doorut genci yola küçüktän da o atılmaycek o
yoldan ihtärladıynan da.

• • •

Diiştirmä annı, angısını kurdylar senin
dedelerin.

• • •

İmä çok görän adamın sofrasından.

• • •

Brama genci takazalanmadık. Sän takazalaycan
onu büün, da sabaa korucan onu cendemdän.

• • •

Kim baarêr? Kim aalêêr? Kimdä çekiş? Kimdä
bela? Kim yaralı hem kimin gözlerinä kan
çökmüş? Te onda, kimdä okada şarap bitmeer.

• • •

Kaavi akıllı adam te o, angısı işini gotürärkänä,
nasaatlaşêr akıllı adamnarlan.

• • •

Nicä bulutlar hem lüzgär yaamursuz, otakım da
kabarık adam.

• • •

Duşmanın aaçsaydı - doyur onu ekmeclän,
susadıysadı - ver ona su.

• • •

Lüzgär getirer yaamur: tersinä laflar – çekiş.

• • •

Bir daanık kasabaya benzeer o adamın canı, kim kullanamêr kendi-kendisini.

• • •

Beygirä – kamçı, eşää – terbä, aamaa sa – sopa.

• • •

Cuvap etmä aamaa, çünkü, saymasın kendisini akıllı.

• • •

Nicä sarfoş adamın elindä çalılı fıskan – otakım boş azlı aamaan azında laflar.

• • •

Ahmak kendisinä görüner taa akıllı edi fikirlidän.

• • •

Tutunêr köpään kulaklarından o adam, kim geçärkänä yanından katılêr aalemın çekişinä.

• • •

Odunnan kömür – ateşä: tersinä ahmak – çekişä.

• • •

Alatlama met etmää sabaakı günü, zerä kimsey bilmeer neyä o getirecek.

• • •

Taa ii açık azetmemäk, nekadar saklı sevmäk.

• • •

Tok adama bal da aacı: aaç adama bir trofa da tatlı.

• • •

Kim erken sabaaylän karannıktan met eder dostunu, ona ertesi günü deyeceklär kötüleyici.

• • •

Hırsıza herzaman gelir, ani sansın kimsä takışmış onun ardına, ama dooru adam durêr erindä girgin, nicä aslan.

• • •

Açan insannar atilêrlar devlet kurallarından, ozaman o devlettä peydalanêr çok aalemi kullanıcı.

• • •

Açan dooruluk enseer – sokaklar da dolu insannan, ama açan enseer yalancılık – ozaman insannar saklanêr.

• • •

Akıllı adam daavaya çıkarsa ahmaklan: seviner mi o, osa aalêr mı – hep okadar raadı yok.

• • •

Eer padişaa dooruluu güdärsä – ozaman onun padişalı diveç.

• • •

Takazala uşaanı, da ozaman o baaşlayacak sana raatlık, canına da getirecek sevinmelik.

• • •

Dört iştan er tepreer:

açan kul olêr padişaa,
açan ahmakta dolu bereket,
açan hergelä insan evlener
hem dä açan izmeticiyka geçer çobaciykanın erinä.

• • •

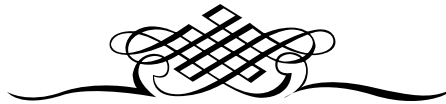
Aslan diş çökmeer kimsenin önündä, ama beygir dä, keçi dä, padişaa da – hepsicii insan arasında.

KONFUŦİY

551-479 yy.
Bizim zamandan ileri,
Kitay

KonfuŦiy duudu hem yaşadı Kitayda 551-479 yıllarda bizim Dünnä zamanadan. Kitayda eveldän ŧindiyädän en çok sayılan üüredici. ŧindiki zamannarda çoyu Kitayda yaşayannar kurêrlar kendi yaşamasını onun bakışlarına görä. Bu ŧannı filosofun düşünmeklerinä görä bir din kuruldu - **konfuŦiyçilik**². Bu dinä görä, yaşamakta en paalı hem hesaplı iş - kendi dedelerini saymak. Kökü sayan dal her zaman eşildir. KonfuŦiy - akıl üüredicisi, angusu üüredärmiş, nasıl kullanmaa kendini insan aarasında, nasıl, kullanarkan kendini, kullanmaa padişahlı da. Annadarkan insana diveç kanonnarı , o deyärmiş , ani bir kerä bilä yapma aalemä onu, neyi istämersin yapsınnar sana.

² **KonfuŦiyçilik** - filosofiya bölümü, dünnyä bakışın bir tarafı.

Akıllanmaa var nasıl üç türlü;
hepsindän zor - her zaman düşünmää da sora
yapmaa;
hepsindän kolay - yapmaa, nicä aalem yapêr;
hepsindän tuzlu - yapmaa, düşünmeyip, da
sora bütün yaşamanı çekmää.

Suratça insan benzeer biri-birinä, ama taabeetçä
- hepsi biri-birindän taa üstün.

Akıllı adam maana bulêr kendisinä, ahmak -
aalemä.

Akıllı insannar hepsinnän annaşêrlar, ama
kimseyin ardına gitmeerlär.

Ahmaklar hem aalemin ardına giderlär, hem dä
onnarlan da taa üstünä çekişerlär.

Düümä kafanı, ani insan seni bilmeer; kahırlan,
ani sän insanı bilmeersin.

Duruk kafaylan saymaa aalemi, nicä kendini -
te buna var nicä demää kararsız ilik.

Neyi istämeersin kendinä - yapma onu aalemä.

Açan insan biler, ne o ilik, ozaman o annêr
hepsini.

Padişahlı kullanmaa deyni, läüzım bir iş becermää – görmää kendi yannışlıklarını.

Açan, sän görersin, ani dünneyi diiştirämeersin, ozaman diişil kendin.

Kullanamarkan kendi-kendini, acaba nesoy var nasıl kullanmaa aalemi?

Açan devleti kullanêrlar akıla görä, o devlettä yaşayan insannar utanêrlar fukaaralıktan.

Açan devleti kullanamêêrlar akıla görä, ozaman o devlettä yaşayan insannar utanêrlar varlıktan.

Haliz korkak te o, kim biler haliz ne yapmaa da yapmêêr.

Açan görersin bir akıllı adamı – savaş benzemää ona. Açan görersin bir ahmaa – sayıkla, kimsin sän kendin?

Bu dünnedä lafında durêrlar ya en akıllılar, ya da heptän bütün ahmaklar.

Sade o, kim becerer beenmää haliz ürektän, var nasıl halizdän becersin azetmemää.

Açan bakêrsin geeri kendi yaşamana da görersin,
ani utanmaa yok nedän - acaba taa nedän var
nasıl korkmaa hem dä utanmaa?

Kim her zaman yapêr iilik, o hepsindän kaavidir
bu dünnedä. Kimin hiç yok gözü görmää
haseetlii - o da bir büyük iilikçi.

Herbir insan lääzım bilsin kendini kullanmaa
otakım, ani aalemi saymaa, nica kendi-kendini;
yapmaa aalemä otakım, nicä isteersin aalem
yapsın sana.

Ahmakçasına düşünmärseydin - ahmaklık ta
yapmayacan.

Kimdä var akıl hem hesap - o becerer lafetmää.
Ama kim herkerä çok lafeder - taa diil belli, var
mı onda akıl hem hesap?

Açan istämeersin yapmaa küçük işleri, ozaman
sän tamanayamayacan büyük işleri dä.

Ko olmasın dostların, kim sendän taa aşaa
kalacak acıyannıktan hem dä iilik yapmaktan.

İnannı adam yapêr, ne lääzım yapmaa, inansız
adam aarêr şiretlii.

Kim enilii üürener, unutmarkan eskilii, o halizdän üüredici.

Onbeş yaşında bän çekettim üürenmää.
Otuz yaşında oldum kendibaşına.
Kırk yaşında başladım düşünmää.
Elli yaşında - dirmää kendimi.
Altmışta - ayırmaa yalanı dooruluktan.
Etmış yaşında - yapmaa, ne isteer canım.

Hepsicii, ne olêr bu dünnedä - olêr bizim bilgilerä hem bilmemeklerä gorä...

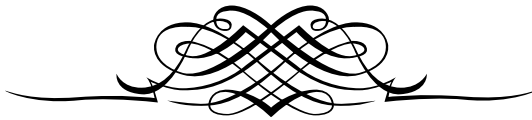
Taa kolay bir mum yakmaa, nekadar kötölemää karannı.

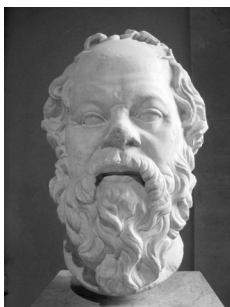
Nesoy biz var nasıl bilelim, ne o ölüm, açan biz taa üürenämedik, ne o yaşamak.

İstärseydin aalemi kullanmaa, ozaman kendi-kendini diıştır.

SOKRAT

469-399 yy.
Bizim zamandan ileri,
Greçiya

Sokrat – antik filosofiyannın sabaa yıldızı. Onun adını işittiynän, dünneenin en akıllı adamnarı başını iilderlär. Sokrat bir kerä bilä bişey yazmamış, sade sokaklarda insan arasında annadarmış kendi bakışlarını. Onun için biliner **Platonun**³ hem **Ksenofondun**⁴ annatmalarında. Sokrat, onnara görä, herzamankı filosoflara örnek, o bir pak ürekli, kimseyä benzämeyän akıllı, şakacı hem kendibaşına akıl izmetçisi.

Sokratın laflarına görä, bir dä akıllı olan, başadan bilmeer dooruluu, sade konuşmakta dooruluun ucu bulunêr. Sokrat, ustaycasına soruş koyarkan insana, istäristemäz gösterärmış onnara doorulaa yolu. Sokratı boba erinä sayêrlar **logika**⁵ hem **mayevtika**⁶ bilgilerin arasında. Ona görä, bilmää birbişeyi var nasıl

³ **Platon** – Sokratın üürenicisi.

⁴ **Ksenofond** – evelki grek filosofu.

⁵ **Logika** – bilgi bölümü sıraycasına düşünmää deyni.

⁶ **Mayevtika** – Sokratın beceriklii lafin maanasını annatmaa şüpäylän.

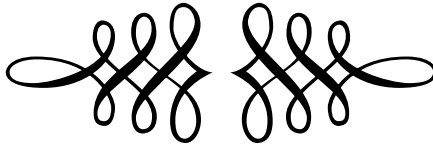
sade, bilärkänä kendi-kendini, ama bu bilginin bitkisi yoktur. Yok nasıl bilmää kendi-kendini her taraftan. “Bän sade bir iş bilerim, ani bän bişey bilmeerim”, – deyärmış Sokrat.

Bilgiylän iilik – kardaş-kızkardaş. Sade bilän, ne o iilik, var nasıl yapsın iilik. Bilgi läüzüm olsun en ilkin o adamnarda, kimi ayırdı insan devleti kullanmaa deyni. Ama seçimdä dä taa çoyu diil her zaman dooru, neçinki, kim ayırêr, onnar da hepsini bilmeerlär.

Sokratın karısı pek sinirli hem kaskatı insanmış. Ama Sokrat, gülümseyeräk, geçirirmış karısının kuduzluunu, cuvap edip, ani butakım Allaha taa kolay onu, Sokratı, nekadar karısını, dayanıklı hem hesaplı yapmaa.

Alkiviad⁷ annadarmış, ani açan o seslärmiş Sokratı, onun canı başlarmış taa da pek düülmää, gözlerindän yaşlar akmaa, canı daran-peran yaşamayı sevmää.

“Benim yaşamam kuanın yaşamasına benzeer. Bän läüzüm bızırdayım hem saplayım devleti kullanan adamnarı, çünkü onnar uyuklamasınnar”, – annadarmış Sokrat.

⁷ Alkiviad – Sokratın dostu.

Bän bilerim, ani bişey bilmeerim, ama hadi barabar düşünecez, ne o bilgi hem ne o ilik.

Bän bilerim, ani bişey bilmeerim. Bu üzerä bän taa akıllıyım te onnardan, kim sayêr, ani hepsini biler.

İilik - o da bir bilgi, bir büyük bilgi.

İnsanın akılı kurulu, nicä dünnä. İnsan hem dünnä baalı biri-birinä. İstärseydin annamaa kim o insan, üüren, ne o dünnä.

Ne çok işlär var bu dünnedä, nelersiz var nicä yaşamaa.

Herbir iştä ölçü - yaşamanın koruyucusu.

Taa ii geçinmää, nekadar utana-utana yaşamaa.

Kendi-kendini bilän adam biler, ne onda islää, ne dä prost. Bu üzerä bilgiç adam kısmetsiz olmaz.

Ahmaa akıllıdan ayırêr bir iş: ahmak sayêr, ani biler hepsini; akıllı sayêr, ani bişey bilmeer.

Nekadar taa çok üürenersin, okadar taa çok geler, ani bişey bilmeersin.

Akıllıya bilgi getirer fayda, ahmaa - zarar.

Kim aaramêêr da bulêr – o kismetli. Kim aarêêr da bulmêêr – o akıllı.

Dostluksuz derin konuşmak olmaz.

Geçindiynän, insan bütünnä ölmeer.

Lääzım pek çok kahırlı düşünmää, istärseydin kendini kismetli duymaa.

Körlük hem prostluk olêr diil ozaman, açan bilersin çok, ama ozaman, açan bilersin az.

Tamannamaa kendi işini taa kolay, ama sade iilik verer insana halizdän sevinmelik, makarki, iilik yapmaa her zaman kayedinnän zor.

Eer istärseydin güüdüylän kaavi olmaa, läözım üüredäsin güüdeyi fikiri kullanmaa. Bu üzerä läözım işlettirmää güüdeyi, taa ter-su içindä kalınca.

Haliz kismetliysin, açan becerersin kullanmaa kendi istediklerini hem kendi dinsizliklerini.

Hepsindän fikirli o adam, kim biler, ani onun fikiri bişey tutmêêr.

Üfkeli azetmemää yalanı – o da bir iilik.

•••

Kötü işlər bu dünnedä yok, haylazlıktan kaarä.

•••

Varlık hem anılmak getirmeerlər insana fayda.

•••

Kötü ürekli adam, fayda aararkana kendisinä, zarar eder aalemä.

•••

Gençlerä taa sık aynaya bakınmaalääzım. Çünkü, gözellik ayıplandırmasın gençlii. Çirkinnär sä, saklasınnar çirkinniini ii yapmaklarlan.

•••

Varlık - bilgi, fukaaralık - bilmemäk.

•••

Herzaman sayılêr o adam, kim kendi paayını biler, ama insandan ödek bu iş için istämeer.

•••

Akıllı insanı bilgilär kısmetlää doorudêrlar, ahmaa - kayıplaa.

•••

Adamı bilgi kullanêr.

Bilgiyi çoyu yorgan erinä sayêr - hepsi çalışêr onu çekmää kendi üstünä. Ama, bu iş diil dooru. Bilgi - o bir güneş.

•••

Akıllı düşünän insan - bu dünnedä siirek iştir.

•••

Hepsi biler, neredä bir zanaata üürenmää, ama taa kimsey üürenämemiş, neredä üürederlər doorulaa.

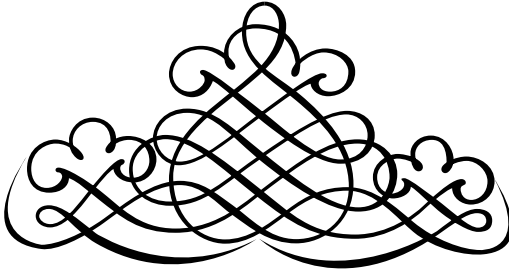
Diveç akıl sade Allaha, insanın akli kısa.

Nesoy var nasıl demää, te bu prost, ama te bu islää, açan sän bilmeersin, ne onu, ne dä bunu.

Açan bir çoban alêr üstünä otlatmaa inekleri da gün-gündän görer, ani mallar ihmêêrlar, zabunnêêrlar, ölerlär, ozaman çoban annêêr, ani o prost çoban. Ama nesoy annamaa bu işi, açan onmadıun biri alêr üstünä kullanmaa padisahlı, da gün-gündän onun dostları hastalanêrlar, ölerlär. Onun da taa suradı var utanmamaa hem annamamaa, ani ondan yok ne olsun.

DEMOKRİT

460-370 yy.
Bizim zamandan ileri,
Greçiya

Demokrit duudu Greçiyada 460-370 yılda Bizim zamandan ileri. **Materialist**⁸, filosof, Greçiyın en ilk ençiklopediya fikiri. Demokrit annadarmış, ani bütün dünnä kurulu **atomnardan**⁹, angıları serpili boşlu havada. Atomnar daymaca diişerlär erlerini. Buna deniler yaşamak, dünnenin baş temeli. Fikir dä, Demokritä görä, atomnarın erdän-erä diveç diişilmesi. Atomnar hiç durgunmêêrlar, bu üzerä dä fikir dünnedä kayıp olmaz. **Materiya**¹⁰ duudurêr fikiri, fikir dä duudurêr yaşamanın **ruhunu**¹¹.

Demokritin yaşaması çoyuna örnek, çünkü bu filosof derindän göstermiş, ani üürenmektän taa paalı iş insana yoktur. Yaşarkana, o demiş, ani taa hızlı kayıl olacak bir problemanın başını

⁸ **Materialist** – filosof bakışı, angısı üüreder, ani en ilkin peydalandı Dünnä, sora ruh, Allah.

⁹ **Atomnar** - bölünmüz paycıklar, nedän kurulu dünnä.

¹⁰ **Materiya** – atomnar hem boşlu dolay.

¹¹ **Ruh** – insanın içindä yaşayan dünneyä bakış.

çözmää, nekadar zengin padişahlık varlunda yaşamaa.

Üürenmäk insana üç iş baaşlêêr: akıllı derindän düşünmää, akıllı gözäl lafetmää hem dä hesapçasına kendini yaşamakta götürmää.

Ahmaklar umutlanêrlar hazıra, akıllılar çalışêrlar kazanılmış hazırdan iilik yapmaa.

Girginnik tuz gibi daadêr yaşamanın zor ecelini.

Kimin tabeeti erleşik¹², onun yaşaması da becerikli.

Akıllı adama bütün dünnä açık hem sevgili, neçinki ona deyni bütün dünnä - duuma evi.

Nedän biz kabul ederiz saalık, ondan var nasıl kabul edelim hastalık ta. Ama herbir hastalın ilacı var. Deyelim: suyun var faydası da, ama suda var nasıl bulmaa da, ama bulmanın ilacı da var - **üüren üzmää.**

¹² Erleşik - hesaplı erindä uygulu dizili.

Kısmetli o insan, kim aç karnına da becerer sevinmää. Kısmetsiz o, kim, tokkana da, canına er bulamêêr.

Ahmaa laflan üüredämeyecän. Ahmaan üüredicisi – onun yaşaması.

Yaşamanın neeti – tamannamaa dooruluu istär-istemäz; neetsizlii – tamannamaa dooruluu nezaman akıl duyarsa.

İi insan bu dünnedä diil sade te o, kim kötülük yapmêêr başkasına. İi insan bu dünnedä o da, kimin hiç aklına da gelmeer kötülük yapmaa.

Kim bir bişeysiz çeker kötülüü, o taa kısmetlidir te ondan, kim o kötülüü yapêr.

Diil korku, ama can duygusu koruyêr bizi ahmaklıktan.

Sän çok istämärsän – az da sana çok görünecek, neçinki az istemäk fukaaralı varlıklan birleştireer.

Kim herzaman ister üürenmää – o diil ahmak; kim doydu üürenmää – o taa diil akıllı.

Herbir iştä ölçü – yaşamanın kısmetini zeedeleer.

Ahmakçasına yaşamak – o diil yaşamak;
ahmakçasına yaşamak – o enikunu, yavaş-yavaş
ölmäk.

Halizdän kaavi diil o, kim enseer kendi
duşmannarını, ama te o, kim enseer kendi
canının istediklerini. Deyelim, çoyu kullanêr
padişahlı, ama kullandırêr kendisini bir karıya.

Sade girginnik yoka getirer ecelin acılarını.

Laflar bu dünnedä – fikirlerin gölgeleri.

İi insan olmaa deyni, läüzım diil sade yapmamaa,
ama istämemää dä yapmaa kötü.

İi insanı, ya da hayırsızı tanıyêrsın diil sade
işlärkenä barabar, ama lafedärkenä dä onnarlan.

Akıl kısmetliyä – gözellik, kısmetsizä – dayak.

Terbiyetmäk adamı diiştirer, taa birtürlü üstün
adam yapêr.

Bilgilär zenginnerder adamı kısmetliktä,
kısmetsizliktä – koruyêr.

Uşakları üüretmää – pek büyük bir iş: neçinki,
olarsa hepsicii islää – pek paalı iş, ama
olmarsaydı – haliz boşuna yaşamak.

Uşaa deyni hepsindän paalı üüredici – bobasının aariflii.

Üürenicileri üüredärseydilär ilin olmaa – bu hepsindän kötü iş, neçinki ilinniktän çekiler boş fikirlik hem dä kötülük.

Var nasıl gençlär dä akıllı olsun, ihtärlar da ahmak olsun; neçinki, akıla üüreder diil sade vakıt, ama üürenmäk tä, vergi dä.

Gençleri gözelleder kaavilik hem gözellik, ihtärları – akıl.

Beendirer kendisini te o ihtär, angısı herkerä selemine verer hem dä selemı alêr.

İstämärsän metetmekleri dooru annamaa, ozaman say onnarı yaltıklanmak erinä.

Kolay metetmää onu, kimdä yok metinnik; kolay maana bulmaa ona, kimdä yok kusur, ama o da, bu da insanın tersinä tabeeti.

Metetmä kendi-kendini, ko metetsin seni aalem.

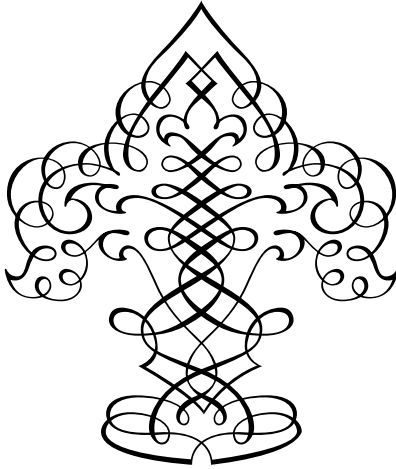
Alatlama hererdä hepsini bilmäa; bitki-bitkiyä, kim çok isteer bilmäa – o bişey bilmeer.

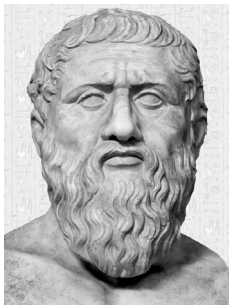
İnsana tatlı laf – taa paalı altından.

Çok bilgiç insannar bu dünnedä – akılsız, neçinki
aklını kullanmaa becermeerlär.

PLATON

428-358 yy.
Bizim zamandan ileri,
Greçiya

Platon - anılmış filosof, **akıl izmetçisi**¹³, angısı kendi düşünmeklerinnän dürtmüş derin can duyguları insanın kulturasında. Platonu şindi dä beenerlär, sayêrlar, onun için çekişerlär, ama hiç tä ondan brakılmêêrlar. "Platon, bir Allah gibi, dünneyi siiredärdi da onun için doyamazdı annatmaa", - yazmış **Gegel**¹⁴.

Platona görä, dünnä - kosmos birlii, neredä dolaşık baalı biri-birinä Allah, tabiat hem insannar. Birisi diişärsä - diişer öbürü dä. Dünnä soluyêr, düşüner, ihtärlêêr, nicä bir insan. Dünnä - Allahın en paalı hem şaşılacêk usta yaratması. Dünnä iki paydan kurulêr. Bir dünnä, angısını biz siirederiz, angısını biz duyêrız hem göreriz. O tertiplerin dünnesi. Hem öbür dünnä, angısı için biz düşüneriz, angısı yaşêêr dünna akılın içindä. İlk dünnä diişer, bir obyekt kayıp olêr, başka onun erinä peydalanêr. Ama obyektlerin adları kalêr. Adlar, fikirlär,

¹³ **Akıl izmetçisi** - düşünmäk ustası.

¹⁴ **Gegel** - anılmış german filosofu.

düşünmeklär – dünnedä diveç. Yaşamının baş neeti – yaklaştırmaa bu iki dünneyi bireri. Nekadar taa resimni bizim kafamızda yaşayan dünnä, taa pek benzeyecek peyzaja, neyi biz siirederiz. Ozamannar taa uygun olacek. Ozaman dünnä taman fikirdä, açan gölgä benzeer obyektä, angısı onu duudurêr. Bu iş olêr, açan dünneyi Allahın şafkinnan siiredersin. Dünnedä obyektlär – lafların **paradigmaları**¹⁵.

İnsanın canı, taa duumadıynan, pak temiz erdä bulunêr. Can kendisi ayırêr kendinä güüdä, neyä razgelärsä. Bu üzerä, can duuêr güüdä duumasından taa ileri. Can, insanın ruhu, o üç bölümdän kurulêr. İlk bölüm akılı kullanêr, ikincisi – duyguları, üçüncü bölüm – güüdeyi. Eer üçü dä bölümnär barabar annaşıpta yaşarsaydılar, **buna garmoniya**¹⁶ deniler.

Hep butakım kurulu devlet tä. Yalnız kimsey bişey yapamaz, yalnız insan – kuvetsiz. Sade barabarlık kurtarır birlii... Padişahlıkta garmoniya var, açan herkezi yapêr kendi işini. Kullanıcılar, başkannar – devleti kullanêrlar, askercilər – devleti koruyêrlar, çiftçilər – topraa besleerlär. Bu işlär tamannanır sade Allahın fikirlerinä görä, yaşarsaydılar vatandaşlar. İnsanın neeti bu yaşamakta – nekadar taa yakın olmaa Allaha, çalışmaa ona benzemää, herzaman canı paklamaa güüdä günahlarından.

¹⁵ **Paradigma** – örnek, ölçü.

¹⁶ **Garmoniya** – uygulı, annayışlı, taman annaşmak.

Sade butakım can var nasıl kurtulsun erdeki
yanılmaklardan da etişsin genä gökteki uurlara.

•••
Tamanna kendi ecelini bu dünnedä, herzaman
aaraştırıp kendi zanaatını.

•••
İilik için çalışmaa herzaman paalı iştir.

•••
İnsanın ecel tamannamakları çekiler en ilkin
devlet izmetçilerindän.

•••
En ilkin uşak bu dünnedä annêêr, nedän ona
islää, nedän da prost. İlki kořêr onu, yaşarkan,
iilik yapmaa, ikincisi – zarara izmet etmää.

•••
Kim dooruluu yapmaa çalıřêr – o saygılı adam.
Ama bin okadar taa saygılı o – kim yalana girgin
karşı durêr.

•••
Halizdän sayan kendisini insan çalıřêr iki iřä:
herzaman yapmaa islää hem nekadar varsaydı
kuvedi prostluu ii tarafa çevirmää.

•••
En paalı enseyiş – açan enseersin kendi-kendini.
Verilmää kendi tabeetlerinä – gülmää almaa
kendi-kendini.

Varlık bozêr adamın canını, fukaaralık – zeetleer hem utandırêr hesaplı adamın canını.

Haliz fukaaralık – diil açan etişmeer, ama açan dipsiz doyamazlık.

Kimsey taa duumamış diveç yaşamaa, ama ölä biri bulunarsaydı – bilin, ani en kısmetsiz o olur.

Adamın dedii baalı fikirlän hem onun neetlerinnän.

Akıllı insan o – kim kullanabiler kendi istediklerini.

Utanêrsın ozaman, açan korkêrsın kendi suratını kaybetmää.

Utanmaz insan – hesapsızlaa baalı insan.

Akıllı adam herbir zamanda nasaat verecek büyük yaştan adamnara utansınar gençlerdän, zerä nedän utanmêêr büyüklär, ondan utanmayacak küçüklär dä.

Umutlar – aarayannarın düşleri.

Aldatmaa kendi-kendini hepsindän prost, neçinki yalancı herkerä önündä.

•••

Yardıı etmâk her zaman azaldêr insanda fenalıı.

•••

Halizdân dooru söleyiş, ani biri-birini saymak dayak olêr dostlaa.

•••

Dostlar saysınnar seni deyni – say onnarın iiliklerini taa paalı, nekadar onnar sayêrlar kendileri.

•••

Akılı hem terbiyedicilii biz annêêrız otürlü, açan genç olan dayanamêêr, yapmadıynan iilik her gün.

•••

İnsanı terbiyeder diil sade devlet kuralları, ama metetmâk hem utandırmak ta.

•••

Adam üürener, nekadar yaşêêr bu dünnedä, duumasından taa ölüncä.

ARİSTOTEL

384-322 yy.
Bizim zamandan ileri,
Greþiya

Aristotel. Onu sayêrlar antik filosofiyanın entiklopediyası. Aristotelin vakıdında derindän genişlener aaraştırıcı insannarın bakışları dünneyä. Eveldän şindiki zamannaradan dünnein anılmış adamnarı üürenerlär derinnetmää baş fikirlerini Aristotelin fikirlerinä görä.

Aristotel – Platonun üürenicisi. Ama çok erlerdä onnarın dünneyä bakışları ayırıldır biri-birindän. Haliz Aristotelin lafları: **“Platon benim dostum, ama dooruluk taa paalı”**.

Dünneyä bakışlar. Aristotelä görä, dunnä kurulu materiyadan, angısına her zaman lääzım çalışmaa vermää forma. Dünnä, nicä bir parça çamur. Sade açan ondan yapêrsın bir skulptura, ozaman o başlêêr benzemää bir bişeyä, ozaman ondan olêr fayda. Forma – o neet, angısını duudurêr yaratıcı. En ilk hem paalı yaratıcı – Allah. O çekettirer yaratmaa dünneyi, insannar ilerlederlär yaratmaları, genişledip tertiplerin formalarını Allahın örneklerinä görä.

Filosofiya kanonnarı. Hepsicii bu dñnnedä baalı biri-birinä. Birisi diişärsedydi - diişer hepsicii dolayda. Aristotel doyamêêr annatmaa, ani hepsiciin oluşıların bu dñnnedä var **sebebi**¹⁷. Bir duumadan peydalanêr ölüm, bir ölüm-dän - duuma. Butakım da dñnnä ilerleer, yaşêêr. Aristotel en ilk filosofların arasına çetinner fikiri, ani herbir oluşıun var kendi zamanı, eri, örnää, kararı, ani herbir oluşıun var duuma vakıdı, ölüm vakıdı, hem başka bir işin duuma eceli.

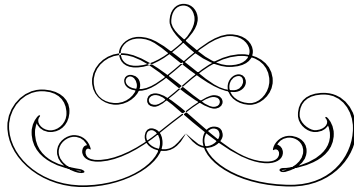
Ruh için bakışlar. İnsanın ruhu baalı onun güüdesinnän. Ruh kullanêr güüdeyi, doorudêr onu. Bu üzerä, ruhu var nasıl görmää: aç gözlerini da bak, ne yapêr insan. İnsanın yaptıklarında görüner onun ruhu. Adam bu dñnnedä yaşêêr ruhun kayıllınnan. Açan adam geçiner, ozaman onun ruhu boşanêr, çözüler güüdedän da doorulêr diveç yaşamaya. "Adamın ruhu diveç", - deer Aristotel.

Bilgiläri için. Adam, nekadar yaşêêr, okadar da üürener. O üürener en ilkin görmää, işitmää, kokmaa, yoklamaa, sora - tutmaa akılında oluşıları. En bitki-bitkiyä, örneklerä görä, tabeet kurmaa. Aristotel ilerleder logika bilgilerini dä. Onun kanonnarı te bunnardır: herbir lafın düşünmektä kendi eri var, düşünärkän, karşı koyma kendi-kendinä; ikisindän biri dooruysa, başka dooruluu aarama h. b.

¹⁷ Себеп – причина.

Etika. Aristotel annadêr, ani insan herzaman läüzım yapsın iilik. İilik - o, ne yardım eder hem läüzım olêr padişahlı kullanmaa deyni. Kısmet, Aristotelä görä, açan bitkiyädän harcêersın saalını kendi zanaatında. Sade çalışarkana, var nasıl olmaa kısmetli. Sade çalışarkana yapmaa dooru - doorulukçu olêrsın. Sade girginnedärsän kendini - girgin olêrsın. Adamın duuması - o bir şans olmaa kısmetli. Ama haliz kısmetli adam olêr sade çalışarkana enekunu, yavaş-yavaş, kendi fikirinä görä.

Devlet. Çalışarkana başkası için - adam çalışêr hepsicii için, sayılêr ki, devlet için. Bölä çalışmaklan devlet kaavilener. Ozaman insan çalışêr yaşamaa barabarlıkta, birliktä, saalıkta. Ama herbir padişahlıkta üç türlü insan var: kayet zenginnär, fit fukaaralar hem ortada bulunan insannar. Zenginnerdän hem fukaaralardan Aristotel pek azetmärmış. Onnarı o sayarmış diil taman kafadan insanar. "Kim ortada bulunêr, ölçüylän, drem-drem saalını harcêêr hepsi için, te onnardan da läüzım örnek almaa", - sayarmış Aristotel.

Bir dâ iş okadar bozmêêr adamı, nicä aylak durmak.

Kısmet – açan senin varlın dostluk eder iiliklän.

Boş aazlıdan peydalanêr tersinä oluşlar.

Yok neçin yaşamaa insan arasında, halizdän insan olmarsaydın.

İilik yapmak gösterer adamın neetlerini, derin düşünmeklär – nasıl o neetleri tamannamaa.

Haliz gözäl insan – iilikçi insan. Haliz iilikçi insan – girgin hem kaavi insan.

Kim alatlêêr kafasını bilgilärlän doldurmaa, canını brakıp bir tarafta, o geeri kalêr.

Dünnä adama verer hem akıl, hem ürek. Ama yaşamakta o üürenmärseydi onnarı hesapçasına kullanmaa, bu varlık onu götürür kayıplaa.

İilii yok nasıl yapmaa, zorlatmarkana kendini.

İilik – dooruluun uşaa.

Adamın suradı – en dooru **daava**¹⁸ bu dünnedä.

¹⁸ Daava – sud, dooruuluk aaraştırmaa bir proşes.

Kim saymêêr kendisini, o saymêêr kimseyi.

Kendi-kendini saymak - o bir baaşış adama onun iilikleri için.

Cenk ederiz sade bir iş için - ani yaşamaa uslulukta.

Biz läözım karşı koyalım diil ani kimisä kullanmaa, ama kullandırmamaa kimäsä kendimizi.

Kim hep korkêr varlıktan - o diil taman kafadan. O adam, angısında var varlık, hem dâ taa ister onda olsun, da onu onun varlı bozmêêr - o gozelim insan.

Kim beener yaşamay - o beener kendi-kendisini.

Makarki biz diiliz diveç bu dünnedä, biz her zaman läözım çalışalım diveç işleri tamannamaa.

İlii läözım yapma, diil beklemää, açan onu sana yapaceklar.

Yaşamakta läözım çalışmaa, bulunarkan varlın hem fukaaralın arasında.

İşi var nasıl yapmaa hertürlü, ama dooruycasına
– sade birtürlü, neçinki, açan etişmeer hem zeedä
– o prost. En islää iş, açan ölçü taman.

İilii yapmaa deyni, en ilkin peydalanêr duygu,
sora onun ardına fikir, angısı sayıklêêr, neyâ
geler o iş.

Çalışkan hem girgin adamnar, iilii tamannamaa
deyni, ölüm atindä bulunêrlar.

Girgin adam da biler ne o korku, ama onun
korkusu başkadır: girgin adam korkêr
tamannayamamaa iilii.

Hepsindän kaavi o – kim enseer kendi-kendisini.

Hesaplı adam bulunêr utancaan hem suratsızın
arasında.

Kimdä var kuvet akıllı düşünmää, onda etişir
kuvet o akıllı düşünmeyi tamannamaa.

Korkudan hepsi utanêrlar hem ondan bir
tarafa çekinerlär. Utandıynan – adam kızarêr,
korktuynan – bim-biyaz olêr.

Kim korkudan sakınêr – o akıllı, kim korkmêêr
– o boş kafalı.

Hiç diil läüzım korkmaa ne fukaaralıktan, ne hastalıktan, hepsindän te ondan, angıları çekilmeer insandan.

Hepsindän çok görerlär onnar, kim hepsindän çok beener kendi-kendini hem sayêr, ani ondan taa üstün insan Allah yaradamadı bu dünneyä.

Kimi kerä aar geler, açan görersin, ani varlık düştü diil ona, kimä o taa läüzımdı. Ama çok görenin her zaman şeytannı çıkêr, açan kimdäsä var taa çok, nekadar onda.

Herbir çalışmanın var duuma fikiri - te o, ne iş için biz çalışêrız.

Adam beener kendisini, açan onda var sevgi. Bunsuz o bilmäz, ne o sevgi.

Adamın suradı görünür onun işlerindä. Eer görünäydi onun suratlı birä-bir, ozaman biz hepsimiz kalaceydik işsiz.

Açan doyamêêrsın dostunnan lafetmää, ozaman o haliz dostluk.

Vatandaş¹⁹ o - kim yardım eder kullanmaa padişahlı, iildip kafasını aşaa.

¹⁹ Vatandaş - devlettä yaşayan, devleti sevän insan.

Nekadar var bu dünnedä devlet, okadar da var tanımak, kim o vatandaş.

Herbir vatandaş läüzim çalışsın becermää kullanmaa padişahlı.

Kindä var çok dost, onda yok hiç bir dost.

Kim belada çalışêr havezlän – o haliz adam, kim gözelim işi yapêr zorlan – o diil taman kafadan.

Terbiyedili adama var neylän yaşamaa ihtârlıkta.

Bilârkân, ne o iilik, sän taa diilsin iilikçi. Neçinki, kim bilir, ne o saalık, onun ne var öküz kadar saalı mı?

Terbiyedecilä²⁰ läüzim üç iş: Allahtan vergi, bilgi hem dä bakır kadar ter dökmäk.

Uşaklara yaşamayı baaşladılar analar-bobalar, haliz üüredicilär uşaklara baaşladılar gözäl yaşamak.

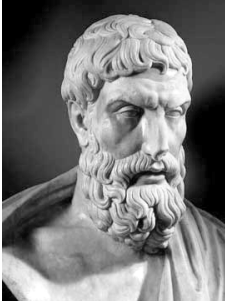
Üüredârkenä akıla, en ilkin läüzim üüretmää her zaman çalışmaa.

Metederlär ya da kötüleerlär, hesaba alıp, zorlan mı osa kendibaşına mı tamannandı iş.

²⁰ **Terbiyedicilik** – üüredicinin baş temeli kendi zanaatında.

EPIKUR

341 – 270 yy.
Bizim zamandan ileri,
Greçiya

Epikur – şannı hem anılmış filosof, **moralist**²¹, Demokritın üürenicisi.

Dünneyä bakışlar. Dünnä, Epikura görä, kurulu **atomnardan**²², angıları, nicä kuşlar, kendibaşına uçuşêrlar, nereyi isteerlär. Onnar serbest kendi uçmasında. Dünnä ölä, nicä o olêr, açan atomnar uruşêrlar da teperlär biri-birindän. Onnarı yok nasıl kullanmaa, kalêr sade siiretmää da şaşmaa. «**Ansızlın yok lääzımnı ansızlı**», deer Epikur. Ansızlık olêr nezaman o isteer hem nicä isteer. Bir kıpımda dünnä var nasıl diişsin tersinä. Onuştan kuru hem sevin şindiki siiretmelerinä. Bunnar ilk hem bitki.

Filisofiya kanonnarı. Epikur duudurdu bu dünneyä iki **teoriya**²³: **ataraksiya**²⁴ teoriyası

²¹ **Moralist** – adamın dooru götürmesinä insan arasında bakışlar.

²² **Atomnar** – dünnenin en küçük paycaazı, bukacık.

²³ **Teoriya** – bir bişeyä bakış toplum bilgilerä görä.

²⁴ **Ataraksiya** – usluluk, kayıl olmak dünnenin kuruluşunnan.

hem dâ **gedonizma**²⁵ teoriyasını. İlk teoriyaya görä, adam bu dünnedä hiç bişeydän diil läözım korksun, hiç dargınnanmasın. Hepsi gozäl nicä var, başka türlü olmaz, sevin buna, ne var.

İkinci teoriyaya görä, adam yaşarkana, läözım nekadar taa çok sevensin yaşamaya, nekadar taa çok etiştirsin kaplamaa canına raatlık. Ama, Epikura görä, pek tamah da diil läözım olmaa, zerä tamahlık bitki-bitkiyâ getirer raatsızlık, angısı dolaştırêr yaşamayı. Ölçüylän tamannanêr dünnä. Bu filosofun adınnan baalanêr fikir, cünkü, şindi yaparsaydım ne isteer canım - bendän sora ne olarsaydı olsun, istärseydi dünnä tuz gibi daalsın. Ama bu iş diil dooru. Epikur her zaman annadarmış, ani adam kendi-kendisinin hem unukaların ecelinä nota koyarmış.

Ruh için bakışlar. Epikur sayıklarmış, ani insana läözım korumaa saalını hem canını, Allaha dua edärkenä hem dâ derinnedärkenä kendi bilgilerini insannar için hem dünnä için. Allahı läözım saymaa hem onu seslemää, ama yalnız Allah yapamayacak adamı kısmetli. Adamın kısmeti - o kendisi, onun sevinmekleri hem onun sevgisi **serbestlää**²⁶.

Bilgilär için. Bu anılmış filosofun bakışlarına görä, bilgilerin çeketmesi - duygularda. Onnardan sora, duygular erleşerlär laflara, sora

²⁵ **Gedonizma** - canına büyük sevinmelik getirmäk.

²⁶ **Serbestlik** - kendibaşına kullanmak kendi-kendisini.

laflar erleştirerlär bilgilerin türlü düşünmök kaluplarına. Bölä peydanêr gnoseologiya²⁷ hem **ontologiya**²⁸ – bilgilär için hem dä bilgilerin duuması için bilgi bölümneri.

Etika. Yaşamak – o bir diveç **razı etmek**²⁹ kendi istediklerinä. Ama yaşamaktan almaa hepsini, ne isteer canın, lääzım enikunu, alatlamayarak, duyarkan herbir sevinmeliin dadını. Kendisi Epikur – **asket**³⁰. O beener enikunu yaşamayı, hep annadêr, ani tatlı duygular hem derin bilgilär – adamı bu er üzündä insan yapêr. O sayêr dostlarını, kimseyä küsmeer hem kimseyi acıtmêer, yaşarkana bu dünnä altında.

²⁷ **Gnoseologiya** – bilgilär için bilgi bölümü.

²⁸ **Ontologiya** – bilgilerin duumaları için bilgi bölümü.

²⁹ **Razı etmek** – tamannamaa kiminsä istediklerini.

³⁰ **Asket** – adam, angısı atılêr yaşarkana herbir tatlı can duygularından.

Adam yaşarkana, ona geler, ani ölüm taa uzakta,
ama adam öldüynän – yaşamak artık yok.

Dooruluk – açan insan acıtmêêr biri-birini hem
dä azetmeer, açan acidêrlar aalemi.

Diil o dost, kim sendän bekleer fayda.

Taa ii kendi akılcınnan olmaa kısmetsiz, nekadar
aalemin aklısınnan kısmetli.

Adam atılêr kısmetindän ya korkudan, ya da
kararsız tersinä sevgidän.

Taa ii işi tamannamaa vakıtları, nekadar zorlan
brakmaa soraya.

Çoyu, varlaa etiştıynän, atılamêêrlar belalardan,
ama zeedelerlär onnarı.

Sevinmää ne var kendindä – en büyük hem paalı
sevinmäk.

Allahtan fukaaralık – bu bir büyük zenginnik,
ama hesapsız varlık – bu bir tersinä fukaaralık.

Becermää gözäl yaşamaa hem dä gozäl ölmäa –
bir bilgiç adamın becereklii.

Sınaştır kendini düşünmää, ani ölüm - boşuna fikir.

Hiç ölmöz o insan - kim yaşêêr diveç varlıklar arasında.

Biz beeneriz kendi tabeetlerimizi, hiç hesaba almayıp, severlär mi hem sayêrlar mı onnarı başkaları. Te butakım läözüm sevmää aalemin dä tabeetlerini.

Herbir ii işin ya da lafın sebebi var - o bir pak derin akıl.

Nicä biz üüreneriz, ani aalem bilir, ne biz yapêrız korku altında, ozamannar bizim şeytannımız çıkêr.

İstärseydin kurtulmaa korkudan, çalış annamaa dünnein kuruluşunu.

Hiç yok neyâ çok görmää: islää adamnara düsmeer çok gormää, ama ahmakları hiç tä, zerä nekadar ahmaklar taa kısmetli olêrlar, okadar taa prost yapêrlar kendi-kendilerine.

Nekadar taa çok istersin, okadar taa az sevinersin.

Çalış tamannamaa küçük iilikleri, ölä sınaşacan tamannamaa büyük iilikleri dä.

Hesaplı adam koruyêr akılını hem dostunu: ilki var nasıl yaşarkana azalsın, ikincisi – diveç.

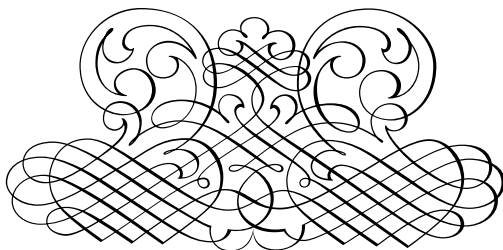
Lääzım çalışmaa kurtulmaa hergünkü işlerdän da bakmaa uzaa – yaşamanın sonuna.

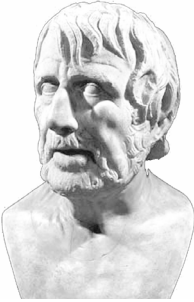
Diil lääzım çok görmää genci, ama lääzım sevinmää o ihtära, angısı geçirdi yaşamasını dooru hem gözäl.

İstärkenä bir bişeyi tamannamaa, en ilkin lääzım sormaa kendinä: ne olacek benimnän hem aalemnän, eer benim istsemiim tamannanarsa.

SENEKA

4 yıl Bizim zamandan ileri -
65 yıl bizim zamanı,
Rim

Seneka, taa bir adı Luçiy Anney, duudu Rim kasabasında. Seneka Neronun³¹ haliz üüredicisi. Bu filosof anılmış dünnedä kendi kiyadınnan «Cannı danışmaklar Luçiliyä», angısını şindi dä okuyêr binnärlän kişi.

Dünneyä bakışlar: Dünnä, Senekanın düşünmeklerinä görä, kurulu türlü obyektlerdän-tertiplerdän, angıları ayırılêrlar biri-birindän sade çetinniinnän. Hem taa dünnedä var herbir işin adı. Adsız bişey bu dünnedä yok.

Filosofiya kanonnarı: Yaşamaa läüzım tabiata³¹ görä. Üüren dolaydaki oluşları da çalış annamaa onnarın sebebini: neçin onnar duudular bu dünneyä, neyä gelir onnarın yaşaması, neyi tamannêêrlar, neyi tamannayamêêrlar.

Bilgilär için: Bilgileri var nasıl yaraştırmaa te bu işlârlän: Logika - o bir aul, fizika - o aulun topraa, ama etika³² - ne o toprakta büüyer. Üürenmää var nasıl sade siirederäk kendi

³¹ Neron - Rimdä anılmış imperator.

³² Tabiat - insanı saran dolaydaki dünnä.

oluşu, diil aaraştırarkana onun adını. Laflar bu dünnedä halizdän yok, onnar yaşêêrlar sade fikirdä. «Karıştırma boşuna laflarlan fikirini, taa ii siiret dolayı da üüren», – deer Seneka. Herbir siiredän oluşun var nasıl üürenmää dört bilgi tarafını: 1 – ne o haliz (halizliini), 2 – oluşun nışannarını, 3 – oluşun şindiki halını hem dä 4 – oluşun neredä bulunmasını. Seftesi filosofiya dünnesindä Seneka baalantı kurmuş üç türlü annatmak cümlelärlän: konyunktiya³³, dizyunktiya³⁴ hem implikağiya³⁵ söylemekleri. Ama Seneka taa çok bilgi braamış etika için.

Etika: Yaşamaa läüzım becermää. Üürenärkänä, kabul edersin bilgileri, angıları yardım ederlär yaşamaa, taa derindän tanımaa yaşamanın sebebini, onun dadını hem hızlı geçmesini. Hepsindän çok Seneka sayarmış serbestlii, bolluluu. «**Açan adam diil borçlu kimseyä, ozaman o kısmetli**», – deyärmiş Seneka. Yasamakta läüzım kalmaa aşaa, çekişmemää, saymaa yandakını da. Sade bölä var nasıl ensemää zorlukları, geçirmää onnarı hesapçasına hem kuvetli. Prostlaa, çekişä diil läüzım karşı koymaa, onu läüzım enikunu aşirtmaa, o kendi-kendisinä süünecek. **Açan karşı koyêrsın çekişä, o hep ölä, açan üfleersin ateşi süündürmää.** Neyi istämeersin, o olêr.

³³ Etika – bilgi bölümü kendini hesaplı kullanmaa deyni.

³⁴ Konyunktiya – cümlelä, neredä var «hem» baalayıcısı.

³⁵ Dizyunktiya – cümlelä, neredä var «ama» baalayıcısı.

• • •

Annatmaklan zor üüretmää iilää, iilää taa kolay üüretmää göstermäklä, sayılêr örneklä. Ani annadacan on saat ne o iilik, taa ii al yap o iilii da göster.

• • •

Çalışmarkan, gözellik tä süüner.

• • •

Adam, nicä bir gemi³⁶, açan bilmeersin nereyi üzmää, ozaman sana bir dâ lüzgâr yardımcı diil.

• • •

Hepsi, ne sölendi iilik için, bân sayêrım benim fikirlerim.

• • •

Birbişey istärseydin annatmaa aalemä, en ilkin annat kendi-kendinä.

• • •

Tut aklında, biz duuduk barabar yaşamaa: bizim birliimiz, nicä bir temelin taşları, angıları tutêrlar örtüyü.

• • •

Takazalamaa läüzım diil yapılmış yannışlıklar için, ama ani başka yannışlıklar olmasınar.

• • •

İçmää taa kör olunca – heptän ahmaklık.

• • •

Ahmaa sarap bozêr hem gösterer onun halizliini: kabarık – kabarêr, kinni – kudurêr, çok görücü – üfkelener. Herbir tersinelik üzä çıkêr.

³⁶ Gemi – корабль

• • •

İslää olmaa deyni, en ilkin läözım istemää islää olmaa.

• • •

Kendini kullanmaa deyni – läözım en büük kuvet.

• • •

İnsan üürendi ölçmää uzunnuu hem aarlıı, ama angı akıllı ölçär adamın canını?

• • •

Açan adam yapêr aalemä iilik, o iilii adam yapêr kendisinä, neçinki butakım iilik getirer adama sevinmäk.

• • •

Sayma kısmetli onu, kimin yaşaması uydu.

• • •

Büük ahmaklık büün saymaa kendini kısmetsiz, açan düşünersin, ani sabaa var nasıl kısmetini kaybedäsin.

• • •

Açan sana hepsindän prost – taman vakıt geldi yapmaa iilik.

• • •

Vatanı severlär diil o iş için, ani o pek büük, ama vatanı severlär o iş için, ani o senin.

• • •

En büük varlık – açan yok tamahlık.

• • •

Kimä etişmeer yaşarkana varlıkta, onda en büük fukaaralık.

• • •

En kısa yol varlaa – azetmemää varlıı.

• • •

Ne dä olsa, insan ayırêr zeedesinin içindän.
Neredä etişmeer, orada yok ayırmak.

• • •

Saygılı o adam, angısı ekmää kullanêr, nicä altını. Ama saygılı o da, angısı altını kullanêr, nicä ekmää.

• • •

Yufka o insan, angısı becerämeer kullanmaa zenginii.

• • •

Bir dä varlık getirmöz insana sevinmelik, açan insan her zaman varlık için düşünecek.

• • •

Ölüm insannan kalmaz: o – ya ilerdä, ya da geerdä.

• • •

Çoyu isteer çok yaşamaa. Bu diil dooru. Dooru yaşasın var nasıl hepsicii, ama çok – hiç kimsey.

• • •

Adamın kısa yaşaması etär yaşamaa dooru hem gozäl.

• • •

Büün mü osa sabaa mı sän ölecän – bunu diil läüzım bilmää. İslää mi osa çirkin mi ölümün olacek – te neyi läüzım bilmää. Gözäl ölmää isteyän uzaklaşır çirkin yaşamaktan.

• • •

Yaşamak, nicä bir datlı ekmek. Onun dadını annayamayacan siiredärkän.

• • •

Diveç yaşarsaydın - diveç tä üüren, nicä dooru yaşamaa.

• • •

İstärseydin yaşamaa kendinä deyni - yaşa aalem için.

• • •

Uşaklar korkmêêrlar ölümdän, neçinki onnar taa bilmeerlär, ne o ölüm. Utansınnar onnar, kimi ölüm için düşünmeklär raada brakmêêrlar. Bölä düşünmää bir büyük ahmaklık.

• • •

İstärsän korkmamaa ölümdän, her zaman düşün onun için.

• • •

Açan yařêêrsın - düşün, nicä sevindirmää aalemi. Açan durêrsın ölmää - düşün, nesoy sevindirmää kendini.

• • •

Beklämä ödek iilik için. İliik için ödek yoktur.

• • •

İnsanda diil läüzım olsun hiç baari bir küçük kusur, zerä küçük kusurların tabeetleri var - olmaa büyük da şaşirtmaa insanın fikirini.

• • •

Kullanmaa var nasıl sade iilii. İnatlı, çokgörmeyi kullanmaa yok nasıl - onnarı taa ii yok etmää, onnardan taa ii atılmaa.

• • •

Bela zamanında annaşılêr canın paklı.

• • •

Akılsız girginnik - o birtürlü korkaklık.

• • •

İstärseydin seni beensinnär - been kendin.

• • •

Eer senin yaptıkların isläâyseydi - ko onnarı bilsin hepsi; kötüseydi - ne faydası onnarı saklamaa kendindän?

• • •

Kismetsizsin sän, eer annamarsaydın, ani kendindän saklanmaa yok nasıl.

• • •

Kim yok neyä dayansın - o yok kimä küssün, yok nedän korksun.

• • •

Bayırın tepesinä tırmanır o - kim biler, neyä orada sevinmää.

• • •

Sevinmelik zeedelämeer ürektä kismet, o sade düzelder annında buruşukları.

• • •

Bak nesoy kismetsiz o - kim çok görer, ani onu çok görerlär.

• • •

Derindän sevinmelik - kahırlı.

• • •

Kim yaptı iilii - ko sussun. Ko lafetsin o - kimin için o iilik yapıldı.

• • •

Gözäl lafetmää üüreder te o – kim üürenmiş
gözäl ii işleri yapmaa.

• • •

Bu yaşamanın en büük neeti – lafetmää, nicä
duyêriz, hem yaşamaa, nicä lafederiz.

• • •

İilik ölçülmeer büüklüünnän. İilik ölçüler
lääzımnınnan.

• • •

Biz sevineriz iilää, açan onu bekleeriz, ama
unudêriz saa ol demää, açan onu kabul ederiz.

• • •

En büük utanmak, açan odeşämeersin iilik için.

• • •

Kim fayda getirer aalemä, o fayda getirer kendi-
kendisinä dä.

• • •

Hepsimiz kul³⁷. Birisini kullanêr açlık, öbürünü
– taamalık, taa öbürünü – ahmaklık, ama
hepsimizi kullanêr – korku.

• • •

Neçin bän aarêêrım kendimä dost mu? Neçinki,
olsun kimin için olmää.

• • •

İilikçi insan kaybeder iiliini sade ozaman, açan
onu başlêêr şaşirtmaa.

• • •

Sarfoşluk – o birtürlü kendibaşına akıldan atılmak.

³⁷ Kul – kullandıran kendisini adam.

• • •

Sarfoşkana, çok işlär yapêrsın, nedän sora, aydıynan, utanıpta kızarêrsın.

• • •

Neredä sarfoşluk enseer, orada saklı prostluklar çıkêr uzä.

• • •

Hepsindän kismetli o, kimä kismet hiç diil läüzim.

• • •

Sayma kismetli onu, kim korkudan titirer kismetini kaybetmää.

• • •

Kim ister gitmää, onu ecel götürer; kim istämeer - onu ecel ardına sürüyer.

• • •

Üüredärkenä - insan üürener.

• • •

Hepsi seni meteder hem sayêr, ama sän kendini nicä duyêrsın?

• • •

Kimin suradı pak, o yok nedän korksun, ama düşünsün var neyä.

• • •

Kismetli o adam, kim baari aklınca doorudabiler kötü insanı doorulaa.

• • •

Bizä herzaman läüzim bir ii kişi, kimä görä biz var nasıl kuralım yaşamımızı.

• • •

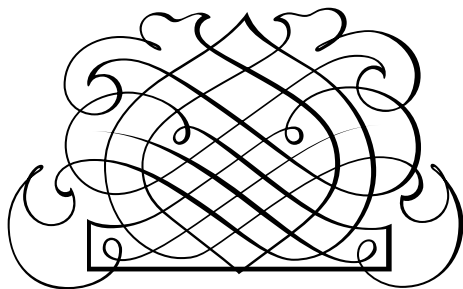
İilıklar yavaş-yavaş dönerlär geeri ona, kim onnarı yaptı: nicä dä kötü işlär sataşêrlar onnarın başlarına, kim kötöleri duudurdu.

• • •

Üüretmenin yolu uzun, örnään yolu - kısa.

• • •

Akıllı adam azetmeer te ondan, kim becerer yapınmaa akıllı.

MONTEN

1533 – 1592 yy.,
Frantıya

Monten duudu Frantıyada. Onu sayêrlar nicä bir derin fikirli adam: her taraftan bilgiç, filosof, **psiholog**³⁸, peetçi, **gumanist**³⁹. 1595 yılda tiparlanêr onun en saygılı kiyadı «Essais»⁴⁰, neredä Monten açıklêêr adamın içindeki dünnä zenginini.

Monten seftesi açıklêêr bir bilgi orneeni, angısına deniler **skeptiizma**⁴¹. «Neyi sä var nasıl üürenmäâ, ama diil başadan», – deer Monten. «Neyi büün bilersin, sabaa unut, zerä peydalandı başka bilgi», – annadêr bu filosof. Onun bakışlarına görä, akıl – nicä bir lüzgär, erindä durmaz. Adamın akılı her zaman nesä aarêêr. Monten inandırêr, ani taa duumasından hepsi insannar läâzım denk gelsinnär biri-

³⁸ **Psiholog** – insanın ruh tarafından bilgiç adam.

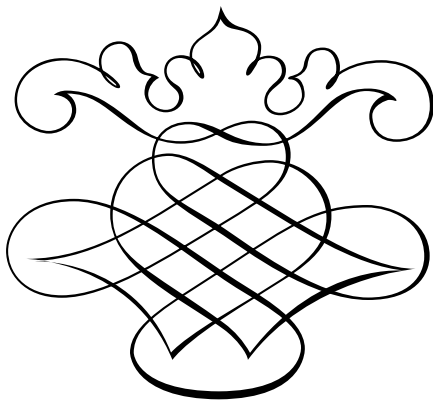
³⁹ **Gumanist** – insannı sevän adam.

⁴⁰ **Essais** – (fr.) opıtlar, denemeklär, örneklär.

⁴¹ **Skeptiizm** – hiç bişeyi inanmamak başadan.

birinnän varlaa hem akıla görä. O söleer, ani insannar ilk duuma günnerindän kismetli hem birtakım, ama **şivilizaşiya**⁴² ayırêr onnari biri-birindän, birisini kaldırêr üüsää, öbürünü battırêr aşaa.

Monten taa şindi dä sayılêr, nicä insannarın bir ruh ilaççısı, angısı biler kimi, biler nicä hem nezaman ilaçlamaa, ruhunu paklamaa. Bu işi becermää deyni, läözım her zaman üürenmää, adamın yaşamasını siiretmää da analiz yapmaa, her zaman aaramaa da durgunmamaa bulunmuş bilgilerdä.

⁴² **şivilizaşiya** – cümnenin üüsek uurda bulunması.

Pek az siiretmä, neyi görersin. Neyi gördün, läüzım taa kantarlamaa, ölçmää, sayıklama, neyä o gördüün geler.

Bilgiç var nasıl olmaa aalemin bilgilerinnän, ama akıllı var nasıl olmaa sade kendi fikirinnän.

Etmäz bozulmasın bizim canımız. Läüzım çalışalım olmaa gün-gündän taa islää.

Bilmää yaşamayı, nicä beş parayı - o taa bişey bilmemää.

Bilmenin yok bitkisi. Bir dä kendisini akıllı sayan adam demäz, ani ona etär o bilgiler, angılarını o topladı, nicä kuş boodayı. Büünä, beki, etär, ama sabaakı günä läüzım başka bilgiler.

Adam läüzım açık gözlän siiretsin kendi yaptıklarını. Yapılma işlerin toomnarı büüyer oya.

Kendi bilgilerini läüzım korumaa, nicä canını. Yalancılıklan ileri gidän insan çok ileri gitmäz. Butakım ilerlemenin paalılı hiç yoktur.

Kim becerämedi üürenmää, ne o iilik, ona başka bilgiler verilmäz.

Adamın paalılı bulunêr onun canında, orada onun varlı.

Kendi-kendini saymamaktan peydalanêr hep okadar prostluk, nekadar da kabarmaktan.

Akıllı adamın ölçüsü var herbir iştä - iilik yapmakta da.

Evlendiynän, baalamarsaydın kendini sincirlän, ozaman satêrsın aalemi.

Akıllı evlenmäk - o diil sade sevinmelik. Akıllı evlenmäk - açan iki can yaşêêrlar barabar da yapêrlar biri-birinä türlü iiliklär.

Te neçin biz göreriz az kismetli aylä, neçinki akıllı evlenmäk - pek paalı iş.

Yaşamak ne islää, ne dä prost. Yaşamak - otakım, nicä sän onu sayêrsın.

Yaşamanın paalılı diil çok yıllarda. Yaşamanın paalılı - te o işlerdä, angılarını sän etiştirdin tamannamaa yaşamakta.

Ne üüreder adamı ölmää, o üüreder onu yaşamaa da.

Prost yapamayacan o adama, angısı annadı, ani olüm - o diil kayıplık.

Kim düşüner olüm için, o düşüner serbestlik için. O adamı, angısı annadı, ne o olüm, sän başka kullanamayacan.

Lääzım becermää görmää kendi kusurlarını da utanmamaa aalemdän. Kim saklayacak kusurlarını aalemdän, o saklayacak onnarı kendisindän dä.

İlää her zaman var karşı koyan. İilik yapan her zaman nicä cenktä.

Çok kerä kötü işlär hızlandırêrlar bizi ilik yapmaa.

Biz okadar atilmêêrız prost tabeetlerdän, nekadar diıştireriz birtakım prost tabeetleri başka türlü tabeetlerä.

İilik yapan insan yapêr iili hererdä hem dä her zaman.

Korku - cansızlımın anası.

Kabarık pek üüsek uurda sayêr kendisini hem hiç bişeyä saymêêr başkasını.

Akılı da läüzım kullanmaa, hem ona da läüzım ölçü.

Sade ahmaklar sayêrlar herzaman kendilerini dooru.

Sevgi, açan kullanamêêrsın kendini ondan. Sevgi o, ne bizdän herzaman, saklanıpta, kaçêr.

Neyi azetmeeriz, onu da severiz.

Çalış, ki kan kızartsın adamın suradını, ani kızardacek onun rubasını.

Utanmak gözelleder genç olanı, ama çirkinleder ihtarı.

Kim büün korkêr zeet çekmektän, o artık şindi zeetlener.

Ne dä biz yapmasak, hepsini yapêrız hem kendimizä, hem dä aalemä.

Açan kaybeler dooruluk, ozaman kayıp olêr iilik tä.

Eer bän yalan sölärseydim, ozaman bän utandırêrim kendimi taa pek, nekadar te onu, kimin için bän o yalanı söledim.

Hiç annamêêrım ne isteerlär te onnar, kim herzaman yalan patladêr hem dä yapınêr. Makar ki, onnara sıra gelärseydi baari bir kerä dä dooru sölemää, onnarı hep okadar kimsey inanamayacak.

Açan isteersin kantarlamaa bir işi da derindän onu annamaa, hesaba al, kim o işi yaptı, neçin yaptı hem nesoy halda o iş yapıldı.

İnsanı derindän annamaa deyni, läüzım her gün siiretmää onun tabeetlerini.

Läüzım becermää ayırmaa insanın şındiki istediini onun herzamankı tabeetlerindän.

Kim sınaştırcek kendisini sölemää hepsini, nelär var onun fikirindä, o sınaştırcek kendisini yapmamaa saklı işleri.

Bizdä var can, angısı becerer konuşmaa kendi-kendisinnän. O kendi-kendisininännän çekişer, kendi-kendisinä dä seviner. Biz yok neçin korkalım, ani ne zamansa biz kalacez yalnız.

Dostlukta başka fayda aarama.

Sade en derindän dostluk var nasıl duudurtsun en derindän duşmannı.

Bän vardır gördüüm otürlü insannarı, angıları ahmak olêrlar çok fikirdän. Onnardan çok kerä azetmeerlär, neçinki onnar pek sayêrlar sade kendisini.

Eer sän her zaman yaparsaydın, ne ister senin canın, eer sän tamannarsaydın her bir fikirciini, ozaman sän halizdän **kulsun**⁴³.

İki okadar taa zeedä iilik yapan adam annamaz onu, kim iilik yapêr üç okadar taa zeedä.

Dostun kabul edärseydi sendän iilii, ozaman o kalêr sana borçlu.

Açan bir adama läüzüm olêr para, o gider dostlarından borcunu almaa.

Her biri var nasıl yapınsın akıllı hem yalpak. Ama olmaa halizdän akıllı hem yalpak kendi canında, neredä kimsey bilmeer ne olêr, o halizdän kısmet.

Kusurlar sarfoş ederlär akılı, ama sarfoşluk akılı yok eder heptän.

⁴³ **Kul** – adam, angısının yok kendi bakışı, angısını kullanêr başkası.

Halizdän üürenmäk zenginneder bizim hem aklımızı, hem dä canımızı.

Tersinelik var iki türlü: ilki çekiler – bilmemektän, açan etişmeer fikir; ikincisi – kabarmaktan, açan fikir var çok.

En büyük kabartmak bu dünnedä, açan söleersin adama, ani ona Allahtan verili akıl.

Kötülemää aalemdä siiredän kendi kusurlarını hep o, nicä kötülemää kendindä bulunan aalemin kusurlarını.

Metetmää läözüm işi, diil adamı, kim o işi yaptı.

İnsanı metetmää yok faydası ne yaşarkana, ne dä öldüynän. Metedärsän insanı yaşarkana – kabarmaktan o bozulêr; metedärsädin, insan öldüynän – faydası geç.

İilik girdiyseydi tabeetinä – onun paası yok.

Açan adamı saymaa deyni ona verersin para, ozaman saymanın paasını iisildersin.

En kısa yol sayılmaa deyni insan arasında – çalış yapmaa herzaman ilik.

Kimä para etişmeer, ona pek kolay yardım etmää; kimä akıl hem acıyannık etişmeer - ona yardımın faydası yok.

Akıllı adamı görersin uzaktan - o açık üreklän seviner yaşamaya.

Bizim yaşamamız bir okula benzeer, neredä hepsimiz yarışêrız çok bilmää. Ama baş neetlerimiz burada diil ilk olmaa, ama bilgilerä görä fayda getirmää.

Birkimseyin akılı büün zeedelenmediyseydi - sayın, ani onda akıl hiç yoktu da.

İnsanda en büyük kusur, açan sayêr, ani o hepsindän akıllı.

Kimin kısa akılı, o çalışêr onu uzaltmaa laflan.

Herzaman istärdim en ilkin bilmää kendi dilimi, sora başka işleri.

Açan en ilkin düşünersin da sora annadêrsın - laflar peydalanêrlar kendibaşına.

Lääzım pek çok üürenmää, ani bitki-bitkiyâ annamaa, ani pek az bilersin.

BEKON

1561 – 1626 yy.,
Angliya

Bekon – anılmış filosof. Onun bilgilerin özü – kulanmaa ne kadar taa çok bilgi, işlärkänä. Bekon deer, ani bilgi – o kuvet, kim çok biler, o çok becerer. Bilgi yapêr insanı taa kaavi, taa kuvetli, taa görümnü. Bekon seftä karşı koymuş Bibliyadaki tezisä, neredä annadılmış, ani çok bilgilerda var çok kahır, onuştan, kim zeedeleer bilgileri – o zeedeler kahırları (Eklesiast 2:18)⁴⁴.

Logika bilgilerin arasında Bekon seftesi kullandırêr **induktıya metodunu**⁴⁵, **deduktıya metoduna**⁴⁶ karşı. Sindiyädän, bu iki bilgi metodlarını kullanêr bütün dünnä.

Bekona görä, insan çok erlerdä diil dooru, insan yanılêr. Taa az yanlışlık yapmaa deyni, biz läüzüm bilelim dört bazis fikirlerini:

- insan taa ilk duuma günnerindän siireder

⁴⁴ **Eklesiast** – Bibliya annadıcısı.

⁴⁵ **İnduktıya metodu** – bilgi örnää, neredä en ilkin üürenersin bilginin paycıklarını, sora topladêrsın onları bir bütün bilgiyä.

⁴⁶ **Deduktıya metodu** – bilgi örnää, neredä en ilkin üüreniler bütün bilgiya bakış, sora açıklanılêr paycıklar.

dünneyi kendibaşına. O dünneyi görer, nicä bir diri insanı, hepsicii oluşlar ya da işlär olêrlar kimin içinsä, yada ne içinsä.

• herbir adamın var kendi bakışı, ne dä insan görmesä, o sayêr, ani onun gibi sade bir o olä var. Bekon deer, ani insanın aklısında var kanatlar, da sıkça insanın akılcı ucêr bulutlarda. Bu üzerä, bozmayaceydı baalamaa o kanatlara birär büük taş, çünkü ko duysun insan, ani yaşamak baalı toprra, hergünkü zor işlerä.

• insan lafçı, o sayêr, ani akıl kullanêr lafları, ama çok kerä insan annayamêêr biribirini, neçinki insannar kullanêrlar lafların türlü türlü maanalarını.

• çok kerä insan inanêr lafları görmediynän, akıllı filosoflar annadêrlar - insan sesleer da inanêr, dooru mu osa diil dooru mu, o annayamêêr.

“Bu bazis fikirleri kullanarsan, taa az pişman olacan, taa az aldanacan”, - deer Bekon.

Bekon başlêêr kullanmaa **antitez metodunu**⁴⁷, o annadêr oluşun faydasını, sora annadêr oluşun zararlıını, ama läözümnü çıkışı brakêr yapsın sesleyici.

⁴⁷ Antitez metodu - düşünmäk kolaylıı.

Adamın aklı tamaa, o bilmeer dinnenmää, o hep çalışêr hem çalışêr eni bilgileri kaplamaa.

Dünnä ii akılsız – bir boş çuval. Hem nekadar taa büük çuval – taa okadar boşlu onun içi.

Herbir adamın kafasında fikirlär peydalanêrlar, nicä toomnar. Sade biri-birindän onnar ayırılêrlar faydalınnan: birkaç fikir benzeer booday toomuna, kalanı huştır toomuna.

Politika ayırılêr etikadan: politika çalışêr gözelletmää adamın üzünü; etika çalışêr gözelletmää adamın içindeki dünnesini.

Gözellik yalabıdêr iilii, ama bataklêr kötöleri. Sade o iilik läüzımnı, angısına doyamêersın her zaman.

Açan filosoflar, çekışıptä, aaraştırêrlar, ne taa paalı: iilik mi osa kısmet mi, sän çalış olsun sendä o da, bu da.

Makarki iilik fit yok edämeer kusurları, o hep okadar baari brakmêr raada kötöleri.

Dooruluun var üç duşmanı: kuduzluk, kinnik hem tersinä zakonnar.

Adamın dooruluu görüner ozaman, açan o birtakım ölçeer, hem aalemin hem kendi kabaatlarını.

Vatana sevgi duuêr ayledä.

Zenginnik - iiliin taligası: o hem gezdirer onu, hem dä gıırdêêr, şamata edip ona.

Zenginnik pek islää, açan o yardım eder bizä, hem pek prost, açan o kullanêr bizi.

Zenginnik var bu dünnedä, neçinki onu läözım harcamaa.

Harçlık var bu dünnedä, neçinki onun yardımınnan läözım iilik yapmaa.

İilik var bu dünnedä, neçinki onunnan läözım anılmaa.

Kim düşüner, ani zenginniklän satın alacak bütün dünneyi, o satêr kendi-kendini.

Uşaklar hem karılar üürederlär adamı insannaa. Kimdä yok onnar - o her zaman dürük hem küsülü.

O adam, kimdä yok uşak – o götürer kendini kurban olümä.

Tabiatı⁴⁸ enseyecän, açan becerecän kullanmaa onun **kurallarını**⁴⁹.

Uzun yaşamak taa ii kısa yaşamaktan herbir taraftan, makarki ani var nasıl taa çok ilik yapmaa.

Hayvanın paalılı – onun faydalında: insanın paalılı – onun yaptıklarında.

Eer kusurun varsaydı – çalış saklamaa onu taa görümnü iliklärlän.

Açan seni çoyu biler, ozaman sän, bezbelli, çok ilik işlär yaptın.

Kabarık oolları yok gözleri görsün akıllı adamnar. Ahmaklar şaş-beş olêrlar kabartmaktan. Kendi-kendilerine kabarık oollar baaşlêêrlar kötülük.

⁴⁸ **Tabiat** – dolaydaki dünnä.

⁴⁹ **Kural** – örnek, zakon.

Kabarmanın bir taraftan faydası da var: o yardım eder akıllı adama zeedelemää kendi iiliklerini. Ama kabarık insana karşı koyarsaydın – kabarık, kurt gibi, iyer eceli.

Saygılı adamı yok nasıl saklamaa, onu gösterer onun iilikleri.

Herbir kötü tabeetin var sebebi.

Hesaplı adam utanêr aalemin dâ kötülerindän, kabarık adam utanêr sade kendi kötülerindän.

Açan okuyêrsın – sansın karşı gelersin akıllı adamnan. Açan çekedersin işlemää – ozaman karşı gelersin taa çok ahmaklarlan.

Sevgi karı-koca arasında yardım eder ayleyä, sevgi dostların arasında çetinner dostluu. Başka türlü sevgi sade zarar eder hepsinä.

Diil läüzım üfkedän bozmaa gözelim işleri. Nicä dâ zor olmasa, läüzım kullanmaa üfkeyi.

Utancak adamın kızarması – iiliin üzü.

Korkudan taa beter korku yok.

Nekadar taa akıllı adam, o taa okadar çok insannara yardım eder.

İliin çokluu yoktur.

Kimin canı acıyêr duşmana, onun canı acımêêr kendi-kendisinä.

Adamın canı yaşêêr sade iki işlän: ya kendi varlınnan, ya da aalemin kahırlarınnan. Ahmaa etişmeer ilki, o hep doymêêr çok gormeyä.

Hepsindän çok görerlär onnar, kim isteer hepsindän üstün olmaa.

Sade ölüm var nasıl uslandırsın çok görmenin tamaalını.

Zorlan yapılan iilik duudurêr kötüyü.

Herbir ölçünün var zararı.

Sade üfkä hem dä korku duudurêrlar bu dünneyä kinnii.

Yaltıklanêr sade **kul insannar**⁵⁰.

Nekadar taa az biliner iiliin paalılı – o taa okadar paalı.

Heptân yalnız adam – açan yok halizdan cana yakın dostu.

Akıllı adam becermârseydi hesapçasına kendisini götürmää, ozaman onu kimsey bişeyä saymayacak.

Akıllı adam götürer kendisini insanın arasında, nicä kıvrak ruba, angısı lääzın ne sıksın, ne dä bol sarksın.

Çoyu insannar sayêrlar kendilerini okadar akıllı, ani yok vakıtları hesaba almaa aalemin zorlarını.

Siiretmää yaşamayı bir taraftan da bişey yapmamaa – en kötü haylazlık.

Açan adamda var baari bir dost – ozaman onda var iki yaşamak.

⁵⁰ **Kul insan** – diil kendibaşına insan, baalı aalemin fikirlerinnän.

O insannar, kimdä yok dost, onnar duşman kendi canına.

Açan adam açıklêr kendi üreeni dostuna, ozaman iki iş olêr: kismet katlanêr iki okadar, kahır sa pay olêr ikiyâ.

Söleniler, ani hepsimiz läâzımmış prost edelim duşmannarımızı, ama birerdä dä sölenmeer, ani prost edelim dostlarımızı.

Läâzım sevmää dostumuzu otakım, ani unutmayalım, ani dost var nasıl olsun duşman. Läâzım azetmemää duşmanımızı otakım, ani unutmayalım, ani duşman var nasıl olsun dost.

Üürenmiş adam **terbiyedämâz**⁵¹ ahmaa, eer en ilkin o üürenmârseydi kötü işlerin özünü.

Adamın kismeti çok kerâ çekiler dolaydaki insannardan, ama kullanılêr kismet sade kendi fikirinnän.

Taa küçüklüündän adam sınaştıysaydı dooru yapmaa, ona deniler terbiyedili adam.

⁵¹ **Terbiyetmää** – üüretmää birkimseyi kullanmaa kendisini hesapçasına aalemin arasında.

İnsana etmäz üüretmää bir kerä kendi-kendisini.
Ona lääzım sınaşmaa üüretmää kendisini her
gün.

Kabartmak - iiliin şılakları⁵².

⁵² Şılak – saftan çıkan top safk.

LAROŞFUKO

1613 – 1680 yy.,
Frantiya

Laroşfuko duudu Frantiyada ozamannar, açan literatura devlettä ilerlärdi derindän. Onu franızular sayarmışlar hem yazıcı, hem filosof, hem politik. Onun soyu sayıarmış en evelki. Larofuko ozamankı parlamentin azasıymış.

Duumuş Larofuko 1613 yılda sentäbridä bir çok uşaklı ayledä. Üürenmiş istoriyayı, filosofiyayı. Gittikçä, Larofukoyu sayarmışlar en akıllı Parijdä. 1662 yılda Larofuko tiparlêr kendi kiyadını «Memuarlar», 1665 – ‘Düşünmeklär’. Bu kiyatlarda aristokrat Larofuko gösterer insannarın bozuk cannarını, insannarın egoizmasını. Kendi düşünmeklerindä Larofuko savaşêr taa derindän açıklamaa kendi sevgisini insana, kendi derindän düşünmeklerini bilgi için hem yaşamak için.

Çoyu becerer göstertmäâ kendi fikirini, ama azlu
çalışêr açıklamaa kendi canını.

Canın önündä akıl aşaa kalêr.

Akıl çok zaman yapınamayacak canın önündä.

Açan aalem yapêr zarar, biz çekederiz onu
üüretmäâ, maanası, isteeriz diiştirmäâ aalemi.
Ama halizdän isteeriz gostermäâ kendi fikir
zenginniimizi.

İnsana diil okadar korkulu yapmaa çok zarar,
nekadar korkulu yapmamaa çok ilik.

Bu yaşamakta kismet sever kismetliyi, kahırsak
da kurtulamêêr kahırdan.

İnsan taa kismetli ozaman, açan onu kimsä
sever, nekadar ozaman, açan ona annadêrlar
sevinmäk için.

Dostlukta, nicä dä sevinmeliktä, sevindirer
canı o, ne saklı. Ne açık hem yakın - ona hızlı
doyêrsın.

Bizim kimäsä çokgörmemiz yaşêêr taa çok,
nekadar kimäsä sevgimiz.

Akıllı adam herbir zarardan bulêr kendisinä fayda, ama çoyu akılsızlar faydadan kabul ederlär zarar.

Çoyu insannar beenerlär dooruluu korkudan.

Çok kerä kayıl olmanın neeti – kullanmaa aalemi.
Bu – bir büyük şiretlik.

Gülüntü bozêr adamı taa çok, nekadar akılsızlık.

Kararsız iş yardım eder unutmama kahırları.

Çoyun yok gözü gorsün zenginii, ama az insan pay olacak varlınnan.

Biz hepsindän korkêrız, ama hepsini dä isteeriz,
sansın yaşayacez diveç.

Adamın tabeetlerindä taa çok yannışlık, nekadar yannışlık var onun fikirindä.

Kimin yufka canı, o korkêr açmaa üreeni.

Haliz yalpak var nasıl olsunnar çetin ürekli insannar.

Adamın kısa aklı getirer onu inatlaa.

Adamın işin paalılı çekilmeer okadar onun akıl zenginniindän, nekadar ondan, nicä o adam aklısını kullanabiler.

Var nasıl olmaa akıllı da anılmamaa insan arasında, ama yok nasıl sayılmaa insan arasında, yokkana akıl.

Olmaydı bizdä kusurlar, biz görämeyeceydik onnarı aalemdä.

Açan bir kusurdan atılamêêrız, ozaman çalışêrız o kusurun iiliini metetmää.

Biz azetmeeriz diil o adamnardan, angılarında var kusur. Biz azetmeeriz o adamnardan, angılarında yok tanımak, ani herzaman läözım yapmaa iilik.

Bizim kusurlarımız karışık iilik yapmaktarmızlan, nicä zehir karışık ilaçlarlan.

Bizim kusurlarımız, nicä yaralar: nekadar da onnarı ilaçlama, hep okadar nışannar kalêrlar.

Açan kusurlar atilêrlar bizdän, ozaman biz baarıpta, çalışêrız inandırmaa aalemi, ani biz kendimiz atıldık o kusurlardan.

Taa büyük girginnik o adamda, angısı yapêr iilii saklı, nekadar te o adamda, angısını yapêr o iilii aalemin önündä.

Açan insanda var utanmak, o insan var nasıl yapsın iilik.

Acıyannık yardım eder kullanmaa hem kendi-kendini, hem dâ aalemi.

Geniş ürekli adam çalışêr kaplamaa hepsini.

Kinni adamnar saklêêrlar kendi kusurlarını. Akıllı adamnar açıklêêrlar kendi kusurlarını.

Kim yapmadı ahmamlık yaşarkana, o diil okadar akıllı.

Ahmak yok nasıl yapsın iilik, buna deyni onda az fikir.

Kısa akıllı insannar küserlär küçük küsülerä, akıllı insannar herbir küsüyü hesaba alêrlar, ama bişeyä küsmeerlär.

Pek çok karılar kullanêrlar kendi fikirlerini sade saklamaa deyni kendi ahmamlını.

Akıl çok kerä hızlandırêr bizi ahmaklaa.

En büük ahmaklık – herzaman olmaa hepsindän akıllı.

Akıllı adam annêêr, ani taa ii yapmamaa ahmaklı, nekadar sora o ahmaklı yok etmää.

Akıllı adam üstündän uslu, ama içindä ateş yanêr.

Hepsindän bertik kafalı o ahmaklar, angılarında var baari biraz akıl.

Akıllı adam herzaman akıllı, neçinki o seviner ona, ne onda var. Ahmak bir kerä bilä diil kısmetli, neçinki, nekadar da onda olmasa, ona hep okadar az gelir.

Sevgi sıkça akıllı adamı yapêr ahmak, ama olêr ölä dä, açan ahmaa sevgi verer biraz akıl.

Akıllı diil o adam, angısını yaşamak yapêr akıllı, ama akıllı o adam, angısı yaşamayı akıllı güder.

Akıllı adam çok kerä kalaceydı ahmak erinä, er onun dolayında olmaydı ahmaklar.

Haliz sevgi – tılsıma benzeer: onu kimsey görmedi, ama hepsi onun için lafederlär.

Akıllı adam var nasıl beensin ahmakçasına, ama diil nicä ahmak.

Sevgi – diveç bu dünnedä: en ilkin seversin bir iş için, sora seversin başka iş için.

Ayırılmak yufkalêêr bir sevgiyi, ama çetinleder öbürünü: nicä lüzgär süündürer mumu, ama kızıştırêr ateşi.

Açan iki can artık beenmerlär biri-birini, ozaman onnara diil pek zor bulmaa bir sebep, ayırılmaa deyni.

Kıskançlık üüselder o adamı, angısı çalışêr onu saklamaa.

Nekadar taa çok insan beener, okadar o taa çok kerä afeder.

Derindän baktıynan sevgiyä, o taa pek benzeer duşmana, nekadar dostuna.

Biz taa kolay beeneriz onnarı, kim bizdän azetmeer, nekadar onnarı, kim bizi beener taa çok, nekadar bizä läözüm.

Neredä umut, orada korku da: korkarkana – hep umutlanêrsın, umutlanarkana – hep korkêrsın.

Biz sevineriz diil yaşamaya, ama sevineriz ona,
nicä o yaşamayı biz göreriz.

Acıyannık yardım eder insana açmaa gözlerini
aalemin kahırına, görmää o kahırda kendi
yaşamanı.

İliin en büyük nışanı - taa küçüktän bilmemää,
ne o çokgörmäk.

Kimikerä taa kolay yalan işitmää o insandan,
kimi beenersin, nekadar işitmää onnardan haliz
doorusunu.

Diil läüzım küsmää o insannara, angıları
saklêêrlar bizdän dooruluu. Biz kendimiz dä
sıkça saklêêrız dooruluu kendi-kendimizdän.

Aalemä var nasıl vermää bir akıllı fikir, ama yok
nasıl zorlan yaptırmaa bir akıllı iş.

Açık üreklän metetmää iilii - çıkêr hep olä, nicä
o iilii yapmaa.

Biz yardım ederiz aalemä, ani zor vakıtta
onnar yardım edeceklär bizä. Onuştan, bizim
yardımımız - kendi-kendimizä yardım.

Hiç diilsin dooru, açan alatlêêrsın hızlı ödeşmää
sana yapılmış iiliklän.

Dostluun en büyük faydası diil onda, ani gösterder biri-birimizä bizim kusurlarımızı, ama onda, ani açtırêr gözlerimizi kendi kusurlarımıza.

Yalpaklık – te o insanın tabeeti, angısı isteer, ani ona herkerä yalpak danışsınar.

Sade dayanıklı seslärkenä, var nasıl olmaa bir ii annadıcı.

Hepsindän zor kurtulmaa o insannardan, angıları sayêrlar, ani onnardan bizä sade fayda.

Yok nasıl sevelim her zaman o adamı, angısı herkerä akıllı birtürlü.

Taa pek kısmetsiz o insan, kim hiç kimseyi beenmeer, nekadar o, kimi hiç kimseyi beenmeer.

İnanmamaa dostlarını taa beter, nekadar, açan dostların sana yalan söleerlär.

Düşmannarın bakışları bizim için taa dooru, nekadar kendimiz için düşünmeklerimiz.

Kork o kinni insannardan, angılarında var baari biraz can acısı.

Hesapça götürmää kendini, açan ecel yardım eder, taa zor, nekadar açan ecel karşı koyêr.

Ecel nicä saalık, açan o var – korumêêrız, ama açan kaybederiz – aalêêrız.

Ya bakın, nekadar az bu dünnedä ihtär, angıları becererlär olmaa ihtär.

Açan insan bütün ürektän isteer onu metetsinnär iiliklär için, ona taa kolay o iilikleri tamannamaa.

Metederiz aalemi, çünkü bekleeriz, metetsinnär bizi.

İnsan siirek olêr okadar akıllı, ani yalan metini örtmää haliz kötöylän.

Açan insan istämeer, ani onu metetsinnär, o isteer sölemää, ani onu metetsinnär taa birkaç kerä.

Biz pek sıkça maana bulêrız aalemin kusurlarına, ama görmeeriz kendi kusurlarımızı.

Var mı nasıl biz söyleyim, ne isteyecez sabaa, açan biz bilmeeriz, ne isteeriz büün.

PASKAL

1623-1662 yy.,
Frantiya

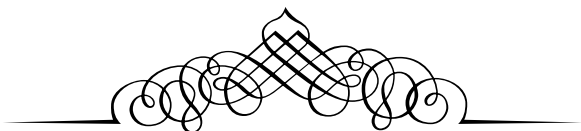
Paskalin duuması Frantiyada. Anılmış bu filosof kendi teoryasınınan – olur teoryasınınan⁵³. Çok yıllar çalışmış bilgi zanaatların uurunda. Ama çok yıllardan sora Paskal pişman olër bilgilerin dooruluuna da yavaş-yavaş çekiner klisä izmetlerinä.

Bu anılmış filosof seftä koymuş aykırı soruşu, angısında açıklamış, ani bilgilerin var kenarı. O demiş, ani «kafadan bilgilerin» kuvedi kısa, neredä o bilgilər biterlär – orada çekeder «candan bilgiler», angıları taa kuvetli. Onun en derin fikiri budur, ani kim çalisêr örneklerä görä – onun akli kısadır, ama kim çalisêr kendi başına – o kaplayamêr kafasında bütün dünnenin bilgilerini.

Butakım düşünmeklär yaklaştırêrlar filosofu Bibliya bilgilerinä, neredä o bulër cuvap soruşlara, angıları uslandırêr onun canını. O deer kosmos için te bu lafları, ani suskun

⁵³ **Olur teoryası** – olsun-olmasın işlerin durumu hem halı (теория вероятностей).

dürük kosmosun bakışı erä korkulu şaşırđer onun fikirini. Paskalin düşünmeklerinä görä, adamın üreendä diveç yaşêêr acı, küsü, aar düşünmeklär. Adam bu dünnedä, deer Paskal, bir düşünän samana benzär, angısını, vakıt geldiynän, kaplêêr kosmostakı dünnä.

• • •

Bizim canımızda var akıl, angısı kafa akılına benzemär.

• • •

İnsanın en büyük varlı – becermäâ düşünmäâ. Sade becerärkän düşünmäâ, var nasıl benzemäâ adama.

• • •

Açan adam becerer lafetmäâ – o atılêr gözäl laflardan.

• • •

Sade birtürlü bilgilär kurtarêrlar beni kahırdan – o ilik için bilgilär.

• • •

Kim açıklêêr iillii – o inandırêr iiläâ.

• • •

Şindiki zamannarda, açan dooruluk örtülü birkaç kat yalannan, pek zor olêr onu çıkarmaa üzä.

• • •

Duşmannık var çok türlü, onuştan onu becerer
çoyu. İilik var iilik, o sade birtürlü, onuştan iilik
kolaylı hepsinä verilmäz.

• • •

İiliin gözellii - bir isteyiş o iilii saklamaa.

• • •

İnsan duyêr, nesoy zor etiřmäâ varlaa, ama
başadan anayamêêr, neyâ o varlık ona.

• • •

Ne dâ insan yapmasa, o ister bulmaa kısmet. Diil
taman kafadan, kim gider asılmaa, sayıklayarak,
ani, asılıpta, bulacak kısmet.

• • •

Biz kısmetliyiz ozaman, açan duyêrız, ani bizi
sayêrlar.

• • •

Kısmetsizliin eceli otakım, açan pek isteersin da
bisey yapamêêrsın.

• • •

İnsan herzaman kısmetsiz, neçinki açan o bulêr,
ne aarardı - o iş ona artık olêr diil lââzım.

• • •

İnsan diil ayoız, ama diil hayvan da. Ama
nekadar taa çok insan ister benzemââ ayoza - o
taa okadar benzeer hayvana.

• • •

Açan dooruluk kuvetsiz – onun faydası yok.
Açan kuvet dooruluksuz – o duşmannık.
Kuvetsiz dooruluu herzaman ezerlär.
Dooruluksuz kuvedä herzaman karşı koyêlar.
Onuştan läözım kuvedi baalamaa dooruluklan:
ya dooruluu kaaviletmää, ya da kuvedi
kullanmaa dooru.

• • •

Diil islää olmaa kararsız serbest⁵⁴.
Diil islää bilmemää ne o nevoja⁵⁵.

• • •

Taa kolay ölmää, düşünmärkenä ölüm için,
nekadar düşünmää ölüm için, açan o taa uzakta.

• • •

Kuvetsiz tabeetçiyä herzaman nesä etişmeer.

• • •

Herzaman bizä nesä läözım. Açan atilêrız
isteyişlerdän – ozaman kismetli olêrız.

• • •

Bizim kötü tabeetlerimiz çekiler bir baş kötüdän,
nicä yapraklar dallardan. Nicä atilêrız baş
kötüdän, ozaman kalanı da kayıplaa düşer, nicä
dallar silkiner açtan.

• • •

İnsanın kuvedi taman ozamanda, açan o başlêr
annamaa kendi kuvetsizliini.

⁵⁴ Serbest – kimseyä bişeylän baalı olmamaa.

⁵⁵ Nevoja – zorluk, kuvetsizlik.

• • •

Biz severiz diil insanı, ama onun iilik yaptıklarını.

• • •

Var mı nasıl yok etmää bu dünnedä kötüyü, öldürärkenä duşmannarı? Yok nasıl, zerä bolä biz zeedeleeeriz duşmannarın sayısını.

• • •

Makarki yalandan olmasa da fayda, hep okadar yalandırêrlar, neçinki sıkça yalandırêrlar sade yalan için.

• • •

İnsanın paalılı diil onun birdä-ikidä iilik yapmasında, ama hergünkü çalışmasında.

• • •

Çalışma açıklamaa iilik yapmalarını. Ko onnarı susaraktan hesaba alsınnar başkaları.

• • •

Pek büyük iilik yapmaları zorladêr bizi, neçinki onnar için çeker ödeşmää pek paalı.

• • •

Nasıl ii götürmää kendi-kendimizi biz bileriz çoktan. Kalêr taa bir iş: nasıl tamannamaa kendi bilgilerimizi.

• • •

İstärsän seni metetsinnär, ozaman kimseyä metetmä kendini.

• • •

Dünnedä var iki türlü insannar: ayozlu insannar, angıları sayêrlar kendilerini günahker, hem dä günahker insannar, angıları sayêrlar kendilerini ayoz.

• • •

Nesoy ahmakçasına götürer kendisini insan, açan inanêr, ani bu dünnedä o yapêr sade ilik.

• • •

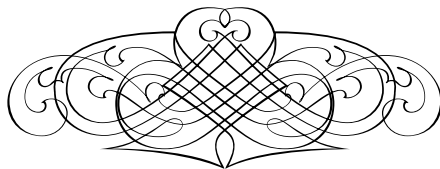
Bizim tabeetlerimiz - o ikinci biz. Biz duuêrız birtürlü, ama sora tabeetlerimiz bozêrlar bizi, diıştirip bizi yan tarafa.

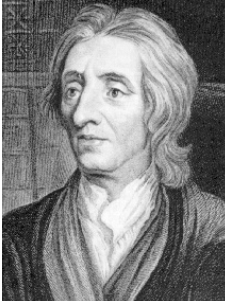
• • •

Yaşarkana - insan üürener kendi-kendisini. Makarki başadan biz annayamayacez kendi-kendimizi, baari hesaba getirecez kendi yaşamamızı.

• • •

Bütün dünnedeki insannarın düşünmeleri kullandırêr dünneyi.

CON LOK

1632 – 1704 yy.,
Angliya

Lok, filosof hem üüredici, duumuş Angliyada. Baştan o başlamış ilerletmää **empirizma hem sensualizma**⁵⁶ bilgilerini. Lok annadarmış, ani adamın fikirindä düşünmeklär peydaolanmışlar duygulardan sora. Bu teoriyanın adını koyêrlar **Tabula rasa**⁵⁷. En ilkin, duumasından taa, adamın fikiri benzeer bir pampak yapraa, neredä sora, yaşarkan, adam yazêr orayı kabul edilmiş bilgilerini. Bu üzerä adamın fikiri – onun yaşamak yolu, neredä, nicä aynada, görüner onun bilgi zenginnikleri. «Adamın niceliini, – deer Lok, – yapêr onun dolaydaki yaşaması. Dolaydaki yaşamayı diıştırêrseydin, ozaman diişer adam da». Onuştan, üüretmenin büyük kuvedi var akıllatmaa insanı, düşünêr Lok.

Lok zenginnetmiş dünnä fikirlerini politika tarafından da. O sayıklarmış, ani herbir adam taa duumasından serbest, o diil borçlu kimseyä.

⁵⁶ **Empirizma hem sensualizma** – filosofiya bölümneri, neredä annadılêr, ani duygu bilimneri duudurdêrlar bilgileri.

⁵⁷ **Tabula rasa** (lat.) – pak yaprak.

Adamın serbestlii biter orada, neredä çekeder aalemin serbestlii. Lok en ilkin hepsindän demiş, ani devlet kuvedini lääzım bölmää iki paya: kim kurêr kanonnarı hem kim kullanêr devleti o kanonnara görä. Devletin kuvedi diil lääzım olsun başıboş bir kişinin elindä.

Taa bir derin fikirlän zenginneder dünneyi Lok. O deer, ani var bir kural, angısını lääzım kullansın akıllı hem terbiyedili insannar. O kuralın özü budur: yap aalemä ölä, nicä isteersin yapsınar sana. Butakım yapmaklar insanı yapêr insan.

Lok payetmiş hepsini bilgileri üç paya: **duygu bilgileri** - en ilk bilgilär, onnardan çekiler bilginin çeketmesi. Sora gider **çıkış bilgilär**⁵⁸, neredä iki bilgidän çıkêr üçüncü bilgi. Hem en üüsek uurda bulunan bilgilär - **analitik bilgileri**, açan, yaraştırıp bilgileri biri-birinnän, hesaba alınêr, angı bilgi taa yakışıklı doorulaa.

Lok ilerleder inan bilgilerini dä. Boşuna ya da yapınmak inanı yok. O deer, ani Allah verdi bizä akıl duymaa hem tanımaa Onun yaptıklarını. Annayan hem tanıyan bunnarı kismetli olur.

⁵⁸ Çıkış bilgilär - bilgi bölümü, açan bir bilgidän, düşünüptä, çıkarêrsın başka bir bilgi.

• • •

Tersinä adam bir kerä bilä düşünmeer, ne beenerlar ya da nedän azetmeerlär dolaydaki insannar.

• • •

Prost terbiyedili insanda girginnik benzeer yamulmaya, bilgiyi şaşırđerlar ahmaklıklan, yalpaklı şaşırđerlar yaltıklanmaklan, sevgilii dä şaşırđerlar azetmemäklä.

• • •

Utancak adamın canı er kendinä bulamêêr sade bir düşünmektän, ani onun yapılmış işleri için aalem başlayacak ondan azetmemää.

• • •

Güüdeyi dirän işlär uzaldêrlar adamın gençliini.

• • •

İilik te o - ne sevindirer bizi hem yardım eder yaşamaa; kötü te o - ne sokêr kahıra bizi hem dä yaşamamızı kısaldêr.

• • •

Kısmet - en büyük sevinmelik bu yaşamakta. Kısmetsizlik - en büyük kahır.

• • •

İilik yapmaa deyni, adam läüzım becersin atılmaa kendi isteyişlerindän.

• • •

Prostluk adamda diil ozaman, açan o isteer nesä prost; prostluk - açan adam nesä isteer da kullanamêêr kendisini. Kendi isteyişlerini läüzım becermäâ kullanmaa.

• • •

Girginnik – herbir iiliin temeli. O yoksaydı, acaba, nesoy var nicä girişmää iilik yapmaa.

• • •

Açan utanêrlar – herkerä kızarmêêrlar. Haliz utanmak – o fikirin acısı, angısının sızlaması bizi raada brakmêêr, açan yapêriz, ne düşmeer yapmaa.

• • •

Korku – açan bizim canımız başléêr düülmäâ deliycesinä sade bir fikirdän, ani bizim başımıza tezdä düşecek bela.

• • •

Çok görän insana her zaman geler, ani aalemä düştü iilik, angısı läâzımdı düşsün sade ona.

• • •

İki türlü prost insannar var: birkaçı pekçä utanêrlar iilik yapmaa, kalanı – utanmadıklar, sade kendilerini düşünerlär. Bir iş läâzım becermäâ yapmaa: düşünmemäâ prost ne aalem için, ne dä kendimiz için.

• • •

Herbir akıldan taman kafadan adam seviner hatıra⁵⁹.

• • •

İnsanın tabeetlerindän ondan dokuzu peydalandı yaşamaktan, diil anadan-bobadan.

• • •

İi adamnara üürenmäk akıl hem hesaplık verer. Tersinä adamnarı üürenmäk taa ahmak hem tersinä yapêr.

⁵⁹ Hatır – ödeksiz iilik yapmak.

• • •

Uşaa deyni en paalı diil o takaza, açan onu acıdêr, ama te o takaza, nedän o utanêr.

• • •

Tersinä örneklär, belliki, taa kaavi ii kurallardan.

• • •

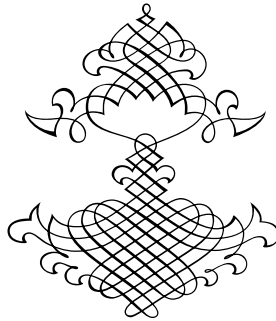
Örnek – en ii üüredici. Açan görersin aalemdä bir tersinä tabeet – te ozaman derindän annêersin o tabeetin tersineliini.

• • •

Gülmää almak – en kuvetli bir örnek aalemin kusurlarını göstermää deyni.

• • •

Bir pak bim-biyaz yaprakta yazılêr, ne isteersin. Uşaan fikiri dä olä...

SPİNOZA

1632-1677 yy.,
Kopengagen

Spinoza sayılêr filosofların arasında ürektän pak bir filosof. Taa gençliindän o çekeder kendibaşına açıklamaa Bibliyayı, gösterip orada karşı dolaşıklı annatmaklarını. Bu üzerä Spinozayı ayırêrlar⁶⁰ klisedän. En ilkin Spinoza yaşêêr Amsterdama, sora geçer Gaaga kasabasına, neredä savaşêr kazanmaa imeeyä kadar, aşındırıp şişedän linzaları, nedän sora da öler. Spinoza azetmeer varlıktan, da bu üzerä baaşlêêr kızkardaşına kendi averiyasını. Spinozaylan sevârmişlâr konuşmaa Leybniç, Göte, Gegel h. b.

Spinoza sayarmış kendisini Dekartın⁶¹ üürenicisi. Ama, bakınca Dekarta, Spinoza – **monist**⁶², diil **dualist**⁶³. Spinoza annadarmış, ani

⁶⁰ Ayırêrlar – koolêrlar, brakmêêrlar.

⁶¹ Dekart – filosof.

⁶² Monist – filosof, angısı inanêr, ani dunnä kurulu bir subyektlän, Allah hem tabiat birerdä.

⁶³ Dualist – filosof, angısı inanêr, ani dunnedä var hem Allah, hem dä tabiat.

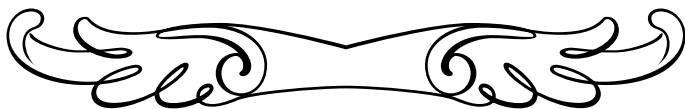
dünnenin temeli kurulu birtakım hem dünnedä var iki temel taşı – düşünmeklär hem dä zamanda yayılan dünnä⁶⁴, angısının var çeketmesi hem bitkisi hem dä neredä bulunêrız hepsimiz. «Bizim düşünmeklerimizin sıralı hep otakım, nicä dä dünnä sıralı», – deer Spinoza. Spinoza çıkarêr bir düşünmäk örnää, neredä annadêr, ani serbestlik – o, açan annêersın lääzımnı, diil kendibaşsızlını. Ama başka taraftan, Spinoza – fatalist⁶⁵. O annadêr, ani insanın yaşaması belli taa onun duumasından, insan lääzım annasın bunu, kayıl olsun da karşı koymasın ecelinä. “Serbest insan, – deer Spinoza, – hepsindän az düşünêr ölüm için, o akıllı, açan harcêêr düşünmeklerini yaşamak için”. Spinoza annadêr, ani herbir obyektin var kendi nişanı, da sade ozaman var nasıl annamaa derindän onun lääzımını, açan hesaba alınacak te bu örnekle.

Spinozaya görä, adam geldi bu dünneyä annamaa dunnenin örneeni da ona görä kurmaa yaşamasını. Diıştirmää dünneyi olmaz, onu var nasıl sade annamaa. Nekadar taa çok obyektlerä danışacak insan, o taa okadar çok bilecek yaşamayı. Adamın akılı çalışêr annamaa dunnenin garmoniyasını. Buna var nasıl etişmää, sade kantarlarkana kendi bakışlarını hem duygularını.

⁶⁴ Zamanda yayılan dünnä – пространство.

⁶⁵ Fatalist – filosof, angısı annadêr, ani yaşamının nicelii belli taa duumadan (yaşamak yazılı kiyatta).

Spinozanın bakışlarında var çok şaşılacak işlər dä. Deyelim, Spinoza sayêr, ani makarki kendiyesinâ, ama taşlar da, insanar da becererlər düşünmää. Taa o söleer, ani, yaşarkana, läözım gülmemää, aalamamaa, betva etmemää, ama läözım sade çalışmaa annamaa hem tanımaa yaşamayı.

•••

Usluluk - diil açan yok cenk. Usluluk - açan can çetin taş gibi çalışêr yapmaa iilik.

•••

Hep okadar kuvet läözım durgutmaa girgini dä, korkaa da.

•••

Serbest adama läözım çok girginnik hem düüşmää, hem dä çekilmää düüştän bir tarafa.

•••

Te o adama, kim biler, nesoy yapmaa iilik da yapmêr, ya da biler, nesoy korumaa yandakılarını duşmannardan da korumêr, ona deerlər korkak.

•••

Açan adam yapêr nesä sade beendirmää kendini aalemä - ona deerlər kabarık.

• • •

Açan adam ister beendirmää kendisini aalemä - ozaman o çalışêr yapmaa te onu, neyi ister insan, hem atilêr o iştân, nedân azetmeer insan.

• • •

Hepsindän çok beener kendisini o, kim, kabarmaa deyni, satêr hepsini dolaydakılarını.

• • •

O sevgidä, angısında yok serbestlik, yaşêêr üfkä hem çokgörmäk.

• • •

Utanmak peydalanêr insanda ozaman, açan o görer, ani onun yapmaklarından azetmeerlär.

• • •

Utancak adamı herzaman çeker yaşamaa dooru.

• • •

Açan adamın ruhu kaybeder kuvedini, ozaman adamda peydalanêr korku.

• • •

Can acısı var o adamda, kim koyabiler kendisini kahırlı adamın erinä.

• • •

Te o adam, kim kolay annêêr aalemin belasını, o çok kerä pişman olêr, ani sıkça aldanêr aalemin kuru yaşlarına.

• • •

Çok görmäk - o bir üfkä. Çok görän seviner aalemin kahırına, ama kudurêr aalemin kısmetinä.

• • •

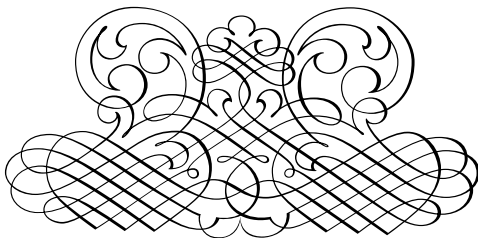
Herzaman çok görerlär o insannar, angıları
saymêêrlar hem azetmeerlär kendilerini.

• • •

Kim, ne akıllan, ne dä cannı üreklän kayıl olmêêr
yardım etmäâ aalemä bela zamanında - o diil
adam.

• • •

Serbest insan yaşayamêêr yalannan.

LABRÜYER

1645 – 1696 yy.,
Frantıya

Labrüyere duumuş Frantıyada. Kendisi advokatumuş. 1693 yılda onu ayırêrlar Frantıyadaki akademiya. Yaşamasında Labrüyere yazêr sade bir kıyat 1688 yılda, ama onu şindiki frantuzlar da pek sayêrlar. Taa yaşarkana avtor, bu kıyat, angısı kurulu 16 glavadan, tiparlanêr dokuz kerä. Hepsi yazıcılardan taa derindän yaşamayı göstermiş Labrüyere. O en ilkin derindän başlamış göstermäâ insana, ani dünnedä var yannış işlär. Yok nasıl insan taa duumasından olsun zengin ya da fukaara, neçinki onun bobası olä yaşamasını götürmüş. «**Kimseyin annısında taa duumasından yıldız yok**», – deer Labrüyere. O çalışêr inandırmaa insanı, ani hep bir varlık bu dünnedä läüzım peydalansın sade iştan, çalışmaktan.

Labrüyere yazêr kısadan, derindän, ama lafları keskin hem duygulu. O yazdırêr herbir tertipçii, çünkü, gostermäâ deyni, ani herbir işin bu dünnedä var läüzımını.

Onun yazdırmaları derin fantaziyalı, personajların tabeetleri sıralı, nuşannı şüpele bilgiylän.

• • •

İnsannar beenerlär barabar olmaa diil okadar onnarlan, kiminnän birtakım düşünerlär, nekadar onnarlan, kiminnän birtürlü duyêrlar.

• • •

Biz pek beeneriz onnarı, kimä yaptık islää, ama azetmeeriz onnardan, kimä yaptık prost.

• • •

Kısmetsizlerin arasında utanasın olmaa kısmetli.

• • •

Halizdän kısmetsiz insan ozaman, açan o duyêr kendisini kabaatlı da utanêr bundan.

• • •

Zor geçirmää kısmetsizlii – korkulu kaybetmäâ kısmeti. Biri öbürünä uyêr.

• • •

Dooru olacek, eer ilik için ödeşärseydin iliklän nekadar taa tez. Uzaldarsan vakıdı ödeşmäâ – olmayacak dooru.

• • •

Var mı nasıl duysun kendisini kısmetli o adam, angısında var pek çok serbestlik, da ondan ona aar geler?

• • •

Serbestlik – açan sän kendin sayıklêêrsın, ne yapmaa ne dä yapmamaa, hem hazırsın cuvap etmäâ yapılı işlär için.

• • •

Kim beener işlemää – o aaramêêr vakıt dinnenmäâ.

• • •

Sıra gelmesin çok görmää aalemin varlunu. Onnar okadar çok ödedilär o varlı kazanmaa deyni: kaybettilär saalunu, sattılar suradını. Biz dä okadar ödüydik – kalaceydik fukaara.

• • •

Deerlär, ani hepsindän zenginmiş o adam, kim bişey istämärmiş. Ozaman çıkêr, ani hepsindän akıllı o adam, kim, istämeyip bişey, te bölä düşüner.

• • •

Yaşamak – te o, neyi hepsindän çok isteerlär, ama onu pek prost koruyêrlar.

• • •

Ölümdän korku taa beter, nekadar kendisi ölüm.

• • •

Kimi kerä taa kolay maanası tamannamaa aalemin dediini, nekadar savaşımaa kullanmaa aalemin tabeetini.

• • •

İnsannar okadar bakêrlar kendilerini, ani hiç olmêer onnarda vakıt bakınmaa doz-dolaya. Bu üzerä derindän fikirli adamnar, angıları taa üstünä dä utancak, çok kerä kalêrlar yaşamanın gölgesindä.

• • •

Birkaçına taa kolay kabartmaa kendisini bin taraftan, nekadar kötölemää kendisini baari bir taraftan.

• • •

Hesaplık okadar läüzımnı iş insana, nicä köklär
fidana. Onnar yardım ederlär tutunmaa erdän.

• • •

Okadar zor bulmaa baari bir çok göreni kısmetli,
nasıl da baari bir hesaplı adamı bulmaa fit
kısmetsiz.

• • •

Açan bir adam koyêr kendisini, ani sade o yalnız
biler dooruluu, kalanına gelir, ani onnarı ahmak
erinä sayêrlar.

• • •

Kabarık ahmaa hep okadar, bakmayarak,
meteder mi osa kötüleer mi o kendi-kendisini.

• • •

Kul⁶⁶ baalı sade kendi çorbacısına, ama kabarık
adam baalı hepsinnän, kimdän çekiler onun
kabarması.

• • •

İilik - o ödeksiz vergi.

• • •

Kabarmak - te ne uçturdêr bizi yukarı birkaçın
önündä, ama mekleder aalemin önündä.

• • •

Taa kolay karşı gelmää akıllı adamnan, nekadar
bulmaa bir adamı, angısı becerer kazanmaa
kendi aklınnan.

⁶⁶ Kul - çırak adam, angısını herzaman kullanêrlar, nicä
isteerlär.

• • •

Pek çok kerä akıl aarêêr te onnar, angısında akıl etişmeer.

• • •

Bütün dünnedä yaşayan insannarın aklı etişämüz te ona, kimdä yok kendi aklı. Kör adama aalemin gözlerindän fayda pek az.

• • •

Bizdä läüzüm etişsin akıl baari yapmamaa ahmaklık.

• • •

Ahmakta etişmeer akıl baari sevmää kendi-kendisini.

• • •

Fit ahmak o – kim hiç açmêêr aazını. Kimi kerä fit ahmak taa paalı çok lafedän boş aazlı ahmaktan.

• • •

Ahmak korkaydı sölemää ahmaklı, ozaman ahmak olaceydı akıllı.

• • •

Kim beener da isteer beenmää bin okadar taa çok – o taa beenmeer derindän.

• • •

Vakit çetinneder dostluu, ama bozêr sevgilii.

• • •

Nekadar da insannar pek sevmeselär biri-birini, hep okadar onnar taa çok afederlär biri-birini sevmektä, nekadar dostlukta.

• • •

Dostlarımızda biz göreriz o kusurları, angıları bozêlar onnarı; o insannarda, kimi biz severiz, göreriz o kusurları, angıları bozêlar bizi.

• • •

Sevgiliin çeketmesindä, nicä dä bitkisindä, adam istär-istemäz ahmak olêr.

• • •

Özlemää o insanı, kimi seversin, her zaman taa kolay, nekadar birerdä yaşamaa onunnan, kimdän azetmeersin.

• • •

İi ürekli adamı acıtmêêr ne kendi kahır, ne kötü, ne dä gülmää almak. Onu acidêr sade bir iş - aalemin kahır.

• • •

Çokgörmäk yok eder adamda bitki sevinmeli.

• • •

Bol ürekli diil o, kim çok verer, ama o - kim verer, lâazımkana.

• • •

Biz lâazım sevelim onnarı, kimä isteriz yardım etmää, ama diil onnarı, kimdän bekleeriz yardım.

• • •

Taa islää kalmaa aaç, nekadar bölmemää bukanı bir aaç adamnan.

• • •

Halizdän dost onnar, kimnär afederlär biribirindä küçük kusurları.

• • •

Yaşamakta taa sık karşı geleriz o insanarlan, angıları biri-birini beenerlär, nekadar o insannarlan, angıları biri-birinnän halizdän dostluk ederlär.

• • •

Biz her zaman läüzüm otakım götürelim kendimizi, ani bizä sevensin hem kendisini sevsin başkası.

• • •

İnsana pek az läüzüm, ani becermää gostermää kendisini akıllı, hem pek çok läüzüm halizdän akıllı olmaa.

• • •

Faydalı yapılan iş derindän gösterer adamın halizliini.

• • •

Hiç susmêêr sade ahmak. Akıllı adam taa uzaktan duyêr, ani onun lafları zeedä konuşmakta.

• • •

İnsannar okadar istämeerlär şaşmaa, nekadar isteerlär beendirmäâ kendilerini;
Onnar okadar istämeerlär çok bilmäâ, nekadar isteerlär onnarı saysınnar;
Bu üzerä, lafedärkenä bir konuşmakta, läüzüm çalışmaa yapmaa islää diil kendinä, ama aalemä.

• • •

Siz buldunuz haliz bir dost kendinizä, eer o, olduyunan taa saygılı hem zengin, unutmadıysa sizi.

• • •

Laf çıkarmaa duşmannar için, yalandırmaa hem kötölemää onnarı – kendimizä taa prost yapmaa.

• • •

İhtâr adamda yoksaydı akıl, onunnan yok ne için lafetmäâ.

• • •

Nekadar taa çok metederiz aalemi, okadar taa çok kötöleeriz kendimizi.

• • •

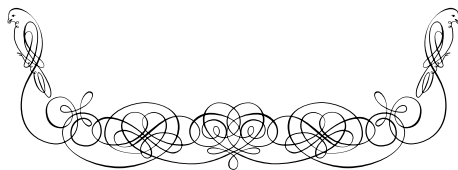
Açan adam çetin durêr lafında – o da birtürlü inatlık, angısına deniler dedik.

• • •

Bizdä hepsimizdä var küçük kusurcuklar, angılarını biz brakêrız gülmää alsınnar bizi üfkesiz.

• • •

Kimä etişer surat gülmää almaa aalemi, ona etişmeer akıl.

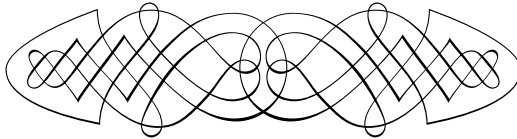

ÇESTERFİLD

1694 – 1773 yy.,
Angliya

Çesterfild duudu Angliyada sentäbrinin irmi ikisindä 1694 yılda. Geçindi mardın 24-dä 1773 yılda. Yaşamasında Çesterfild diplomat, yazıcı, devlet izmetçisi. 21 yaşında onu ayırêrlar parlamentä. 1728 yılda onu yollêêrlar Gaaga kasabasına elçi⁶⁷. Ama 1750 yıllarda Çesterfild brakêr politikayı, neçinki o hastalanêr saarlıklan. Onun kısından annatmaları becerekli, derindän düşünmeli, dolu fikirlän hem akıllan.

⁶⁷ Elçi – başka devlettä kendi duuma erini gösterän devlet adamı.

• • •

Ruhun gözellii bulunêr adamın iilik yapmalarında.

• • •

Kim meteder kendi ii tabeetlerini - o hesapsız; kim görmeer onnarı - o ahmak.

• • •

Aalemdän alınma ahmak fikirlär hepsindän beter.

• • •

Kabarıklı var nasıl ensemää sade hesaplıklan.

• • •

Kabarık adam pek çok lafeder o işlär için, angılarında o isteer olmaa hepsindän üstün.

• • •

Hertürlü adamnarda var neet; ahmakların neetleri - olsun ne olamayacak, akıllıların neetleri - zeedelemää fikir varlınu.

• • •

Yok bir dä lavka dünnedä, neredä satılêr: duruk akıl, dooruluk hem iilik.

• • •

Herbir ii tabeet var nasıl olsun prost ta. Deyecez, bolluklan yakın bulunêr boşuna harcamak; korumaklan sıkılık; cellatlıklan ahmaklık; enikunu adamnan - utanmak. Bu üzerä, bizä her zaman akıl lääzım ii tabeetleri kullanmaa hesapça.

• • •

Kim becerer sevmää - o lääzım becersin azetmemää dä.

• • •

Saklamaa dooruluu, neredä o lääzımnı – akıla yakın, ama yalan sölemää – olmaz.

• • •

Zor sölemää kim taa ahmak: o – kim annadêr dooruluu saklamayarak mı, osa o – kimdän işitmeyecän bir dä dooru laf.

• • •

Yalanı duudurdêr: ya üfkä, ya korku, ya da kabarmak.

• • •

Yalpak adamın lafı her zaman taa akıllı boş aazlı adamın lafindan.

• • •

Pek çoyu sever bizi, hesaba alıp bizim suratça güzelliimizi, ama pek azlık sever, hesaba alıp, bizim can güzelliimizi.

• • •

Akıllı adam becerer lafetmäâ yalpak hepsinnän: kim ondan taa aşaa ya da kim ondan taa yukarı.

• • •

Alatlama kendi dooruluunu göstertmäâ üüsek seslän. Duyarsaydın kendini başadan dooru, ozaman annat dooruluunu enikunu, zerä sade butakım var nicä inandırmaa dooruluunu.

• • •

Läüzım becermäâ susmaa da hiç lafetmemää o işlär için, angıları läüzımnı sade sana.

• • •

Hem dostlukta, hem dđ duşmannıkta becer iki iş yapmaa: inanmamaa dostunu başadan, ekiřmemdđ duşmanınnan bitkiydđn.

• • •

Etmeer olmaa akıllı - ldđzım becermdđ beendirmdd kendini. Biz hepsimiz açık aazlan sevineriz, açan bizimndđn yalpak sesldđn lafe-derldđr.

• • •

İstärseydin beendirmdd kendini başkasına, ozaman alış: şaştırmaa onnarın bakışlarını, tatlılatmaa yalpak sesldđn lafını, yısıtmaa onnarın cannarını, da ozaman ko onnar denesinnär yapmaa sana kdđ.

• • •

Yap aalemä otakım, nasıl isteersin yapsınnar sana.

• • •

İi terbiyetmök hepsindđn pek koruyêr adamı ahmaklardan.

• • •

Yalannan karışık metetmök pek benzeer gldmdđ almaya hem dđ kdđülemeyä.

JAN JAK RUSO

1712-1778 yy.,
Frantıya

Jan Jak Ruso bilgiç⁶⁸ zamannarında anılmış nicä bir en akıllı hem becerekli bilgi zaanatçısı. Kendi çalışmalarınnan Ruso düşünürmiş aktarmaa dünnä kuruluşunu: yapmaa bir revolütiya, vermää insana kuvet kullanmaa kendi devletini, yaklaştırmaa insanı bilgi beceriklerine. Ruso, nicä dä Volter, yazarmış Geyne⁶⁹, şindiki zamannarda da kullanabilirler frantuz halkının dünneyä bakışlarını.

Bakışlarına görä, Ruso – demokrat, insana arka. Bilgilerine görä, o – filosof, yazıcı, anılmış becerikli izmetci incäzanaatlarda muzıka hem pedagogika uurunda. «Küçük uşak duumasından terbiyedili», – inandırêr bizi Ruso. «Bilgileri küçük olan yaşamasında kabul eder sensorika⁷⁰ yardımnanınan».

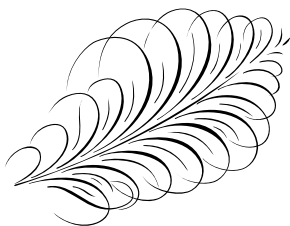
Ruso inanêr, ani Allah var bu dünnedä. «Adamın ruhu diveç, hiç bir kerä bilä kayıp

⁶⁸ Bilgiç zamannarı – эпоха просвещения.

⁶⁹ Geyne – anılmış german filosofu.

⁷⁰ Sensorika – göz-kulak, burnu-dudak duymaları.

olmaz», - annadêr filosof. Ama Ruso barabar inanêr, ani dünnenin çeketmesini duudurêr materiya da. Bu üzerä var nasıl sölemää, ani Ruso **dualist**⁷¹. «İnsan arasında annaşmak» kiyadında Ruso annadêr, ani insan duuêr serbest, ama sora, yaşarkan, o sarılêr sincirlärlän. Bu hala onu zorlan sokêr cümnä. Ruso bizi aqlınca çaarêr: «**Haydi kalkalım da düzelim dünneyi bizimcesinä. Ko hepsicii olsun varlık tarafından denk hem birtakım**». Ruso azetmeer onnardan, kim kavreêr dünnä zenginini sade kendisinä. Ruso söleer, ani dunnedä var sade iki türlü insan: ilk türlü insannar ayırılêrlar biri-birindän güüdüylän, yaşarlan, saalıklan, Allahtan taa duumasından verili becermeklärlän. İkinci türlü insannar ayırılêrlar biri-birindän varlıkklan. İkinci türlü nişannardan, angıları ayırılêrlar biri-birindän varlunnan, Ruso azetmeer. O deer, ani hepsi kanonnarı, angılarını çıkarttı insannar da ayırttılar onnarı biri-birindän, läözüm yok etmää. İnsan duumasından hepsi birtakım.

⁷¹ Dualist – kim barabar inanêr hem Allahı hem dâ materiyaı.

• • •

Yaşarkana – läüzüm en ilkin duyguları kullanmaa, neçinki duygular fikirlerin öndercileri.

• • •

İnsanın beceriklii çekiler onun istemeklerindän. Nesoy hem ne isteniler - olä dä kabul ediler.

• • •

İstärsän taa derindän annamaa dünneyi – üüren insanın ruhunu, zerä sade o en derindän gösterer dunnenin becerikliini.

• • •

İilik – o işin bir gözellii.

• • •

İilik yaparkana, sansın kabardêrsın kendini, gösterip kendi üüsekliini.

• • •

İstärsän kısmetli olmaa – nekadar taa hızlı anna, ani senin kısmetin sade senin elindä.

• • •

Korkudamayacan onu, kim korkmêêr ölümdän.

• • •

Dünnedä en büyük iiliklär çekilerlär vatana sevgidän.

• • •

En uzun ömür diil o adamda, kim üz yaşını tamannadı, ama o adamda, kim duyêr kendi duygularını üz yaşlı.

• • •

Läüzüm becermää kayıl olmaa hepsinnän, ani sora kabarmaa baari birisinnän.

• • •

Kendini savasarsan aldatmaa - aldadamayacan.
Aalemi aldadarsan - kendini satacan. Aldada-
rsan zarara deyni - kötü kendinä yapacan.

• • •

Aklınca tamannêêrız hepsini neetlerimizi, ama,
yaşarkana, çoyu islär kalêrlar tamannanmadık.

• • •

İşlärkenä, insan lafeder, açan ona läözım nesä
sölemää. Ama haylazlıkta insan lafeder boşuna,
durgunmayınca.

• • •

Açan insandan taa uzacıksın - ozaman taa
derindän seversin onnarı.

• • •

İnsan duuêr kuvetsiz, yaşarkana, ona läözım
olêr kuvet.

İnsan duuêr yardımsız, yaşarkana, ona läözım
olêr yardım.

İnsan duuêr akılsız, yaşarkana, ona läözım olêr
akıl.

Hepsini bunnarı insan kabul eder üürenärkenä.

• • •

Kendi-kendini terbiyetmäk - o bir sınaşmak.

• • •

Kim hepsindän çok dayanêr hem metinä, hem
dä kötüyä - o hepsindän terbiyedili insan.

• • •

Yanılêr insan diil açan bilmeer, ama açan sayêr
kendisini hepsindän çok bilän.

• • •

Duudurmaa bir adamın ruhunu dünneyä –
läözüm çalışmaa olmaa nekadar taa üstün Boba
Allahtan.

• • •

Üç iş doorudêr halkları uz yola: devlet kanonnarı,
halkın moral bakışları hem dä ürektän çekilän
istemeklär.

• • •

Uşak duyunca kendisini bir büyük adam gibi, o
en ilkin läözüm duysun kendisini uşak.

• • •

Herbir adam läözüm sevinsin küçüklüünä, zerä
herkerä hem hepsindä o nezamansa biter.

DİDRO

1713-1784 yy.,
Frantıya

Didro - anılmış bilgiç, demokrat, filosof, yazıcı, peetçi, incä zaanaatlarda usta 18 asirdä. Ozamannarda Didro sayılabılmış her taraftan talantlı bir adam.

Didro anılmış Bilgi epohasında, çünkü o en ilkin kurmuş entiklopediyayı 18 asirdä.

Dünneyä bakış: Onun bakışına görä, dünnä - her zaman diişilän üzlü bir obyekt. **Diişilmä kuvedi** bulunêr atomnarda, angılarından kurulêr dünnä. Dünneyi duyêrlar hepsicii: insannar da, kuşlar da, taşlar da. En ilkin Didro hristiannu inanan bir adammış, sora skeptik olmuş, ama taa ölüncä sayarmış, ani dünneyi kurdu Allah. En paalı işi dünnedä sayarmış insanı, ondan taa paalı bu dünedä yok.

Düşünmeyä bakış: Dunneyi adam tanıyêr fikirinnän, her zaman düşünärkän hem annarkan, ne o görer.

Ruha bakış: Didro sayarmış, ani insanın ruhu toplu hem garmoniyada bulunan bir oluş. O annadarmış, ani adamın ruhu sıkı baalı dünnedeki oluşlarlan hem akıllan, angısı tutêr aklında çoktan geçmiş işleri.

• • •

Hepsini bunnarı toplêêr bireri dünnä aklı, angısına deniler insan.

• • •

İnsanın yaşaması geçer herzaman dünnedä hem dä zaman içindä. Yok zaman dünnesiz, nicä dä dünnä zamansız.

• • •

Dünnedä hepsindän kismetli o adam, kim getirer kismet aalemä.

• • •

İnsan, açan başlêêr okumamaa, ozaman da o başlêêr düşünmemää.

• • •

Alın zorlan bir hristiandan korkuyu, da ozaman siz alacınız ondan inanı.

• • •

İliik yapmaa deyni kuvet peydalanêr ozaman, açan başlêêrsın tanımaa kötüyü.

• • •

Adam ozaman başlêêr kirletmää suradını, açan görämeer yaptıkların faydasını.

• • •

Açan adam başlêêr saymamaa karıyı, bu iş gösterer sade bir iş: ani nezamansa karı saymadı adamı.

• • •

Bu dünnedä var sade bir iilik – o dooruluk. Bir läüzımnı iş – olmaa kismetli. Bir paalı iş – büültmemää yaşamanın paasını hem dä bir kerä bilä korkumamaa ölümdän.

• • •

Girgin adam korunêr ölümdän, ama korkak gider olümün uz üstünä, zerä korkudan o vakıtları hesaba alamêr neredä ölüm. Bu üzerä pek sık korkak adam gider ölümä karşı, makarki ölüm hiç diil onun için.

• • •

Üüredicidän bän istärim sade bir iş - ilik.

• • •

Üürenici taa gitmediynän okula - yufka, bişey bilmeer, yımışak. Ama okulda o çetinnener, kaavileşer da, bitki-bitkiyä, tamannêr kendi neetlerini bu yaşamakta.

• • •

Metedärkän akıllıları - biz ozaman kötüleeriz ahmakları.

• • •

Üürenmäk adamı insan yapêr. Kul da, üürendiynän, başlêr annamaa, ani o da duumadı kul işlerinä deyni.

• • •

Taa islää az bilmää, ama isleeyi bilmää. Taa ii hiç bişey bilmemää, nekadar prost işleri bilmää.

• • •

Taa çoyu duuêr ahmak, nekadar akıllı. Ama duumuş akıllıyı hepsindän kolay yapmaa - ahmak.

• • •

Ahmaa yok nasıl bozmaa. Bozmaa var nasıl sade akıllıyı.

• • •

İnsan, bilmärkän bişey, var nasıl üürensın. Sade o insanı lääzım kızıştırmaa üürenmää.

• • •

İnsan benzämeer biri-birinä diil sade suratça, ama benzämeer biri-birinä tabeetçä dä.

• • •

Dolay diıştirer adamı, ama yok edämeer onun derindeki tabeetlerini.

• • •

Nesoy var nicä demää ii o adama, angısında yok ne dooruluk, ne dä karar.

• • •

Hepsindän faydalı o zanaat, angısını uşak ayırdı kendi üreenä görä.

• • •

Okulun paalılı lääzım ölçünsün üürenicilerin aklısına görä.

• • •

Dünnedä hepsindän prost, açan adam bilmeer hem kullanamêêr kendi zanaatını.

• • •

Herbir okulun isleelii ölçüler bir temel işlän – isteerlär mi üürenicilär kendileri olmaa üürenici.

VOVENARG

1715-1747 yy.,
Frantiya

Vovenarg duudu Frantiyada. 1746 yılda peyda oldu onun ilk kiyadı. Onu sayardılar pek talantlı bir insan. Ama, gençkenä, 32 yaşında o geçindi. Taa yaşarkana, onun pek çok yazıları koyulmuş entiklopediyaya. Vovenarg – becerekli bir analitik insan ruhuna. Onu pek sayarmış Volter, Tolstoy hem başka anılmış yazıcılar. Onun derindän düşünmekleri insanın ruhu için, saygılı bakışları hristiannık için, gösterdilär bu yazıcıyı bir talantlı olan gibi. Serbestlik için Vovenarg deer, ani insan kendi yapmaklarının baalı fikirinä hem duygularına. İilik, yazıcıya görä, ozaman enseer, açan o yapılêr herbir insan için. Olmaz iilik sade birkaçına. Yarım iilik – zararlı. Derindän iilik, yazıcının bakışlarına görä, çekiler candan, diil fikirdän. Yaşamanın en paalı kuralı – çalışmaa insan için bütün ürektän. O meteder insanda çetinnii iilik yapmaa, annaşmak insan arasında. Vovenarg yalvarêr afetmää yımışak ürekli insannarı. O annadêr, ani sade biri-birimizi afetmäk var nasıl taa derindän doldursun bizim cannarımızı sevgiylän.

• • •

Bilgi, en ilkin, läüzüm olsun yakışıklı.

• • •

İliin kuralları yıl-yıldan diişilerlär, nicä dä evlatboyları. Yardım eder onnara diişmää ya yapılan ilik işleri, ya da yapılan kötü işlär.

• • •

Biz yanılêrız, açan başlêêrız maana bulmaa insana, sansın onnar heptän ahmak, ya da sansın var bu dünnedä baari bir kusursuz insan.

• • •

Devlet kuralın çetinnii gösterer insana sevgiliini, ama bir adamın çetinnii gösterer onun dar fikirini hem dä cansızlınu.

• • •

Bizim inanımızın kuvedi çekiler diil aklımızdan, ama girginniimizdän.

• • •

Pek çoyu zeetleer yandakılarını, maanası isteerläär onnara ilik yapmaa.

• • •

Yok nasıl olmaa doorulukçu, derindän sevmediynän insannarı.

• • •

Biz baalıyız biri-birimizä, neçinki biri-birimizlän biz kuvetliyiz.

• • •

Yalandırarkana, adamın fikiri hesaplayamêêr, ani o yalan söleer.

• • •

En diişikli bu dünnedä adamın fikiri.

• • •

Biz okadar çok işlerdän azetmeeriz, ani gelmeer
sıra azetmemää kendi-kendimizdän.

• • •

Kendini satarkana – varlaa etişämäzsın.

• • •

Kim ister ödek kendi dooruluu için – o sater
kendi dooruluunu.

• • •

Açan duyêrsın işin faydalını hem lääzımını –
bu sevinmeliktän taa büyük sevinmelik yoktur.

• • •

Haylazlık yoruldêr adamı taa derindän, nekadar
işlär.

• • •

Açan adamda var ölçü, onun kusurları da taa
hesapça.

• • •

Yufka insannar pek lääzım olmeêrlar aalemä.
Hayvannar, yamanıp insannara, kabardêrlar
insannarın yufkalını.

• • •

Kimdä var becermək tamannamaa büyük işleri, o
adam yaşêêr, sansın yaşayacek diveç.

• • •

Yımışak ürekli adamda, deerlär, yokmuş tabeet,
ama yımışak üreklilik – o da bir tabeet.

• • •

Sevârkän insanı bütün üreklän, hep tä var nasıl
hem dä lääzım görmää onun kusurlarını.

• • •

Kimikerä bizim kusurlarımız dostlaştırêr bizi biri-birimizä taa derindän, nekadar bizim becermeklerimiz.

• • •

Kabarmak yok eder insanın suratlınu.

• • •

Ahmak her zaman sayêr, ani ondan taa şiret bu dünnedä yoktur.

• • •

Bizi küstürer diil okadar ahmakların metetmekleri, nekadar akıllı adamnarın susması.

• • •

Neyä sade inandırmêêr adamı korku hem umut?

• • •

Dayanmak - adamın umudunun beceriklii.

• • •

Çokgörmäk becermeer saklanmaa. O kötüleer sıradan hepsini, bir yannıslı büüldeer dünnä kötülüünädän. Çokgörmäk, yabancı gibi, habanêr iiliin üstünä.

• • •

Te o insan, angısından kimseyä yok zarar, istâ-istemâz dooruluu götürer.

• • •

Umut aldadêr taa sıkça, nekadar şiretlär.

• • •

Yalancı o adam, angısı becermeer yalandırmaa. Şiret adam o - kim aldadabilir sade ahmakları.

• • •

Adamın işleri diil okadar kötü, nekadar onun isteyişleri.

• • •

Yalnızlık hep okadar lääzım cana, nicä dä oruç güüdeyä. Ama o da, bu da belalı iş, eer çok sürtärseydi.

• • •

Kötü ürekli o insannar, angıları utanêrlar dostlaşmaa o adamnarlan, kimin kötülükleri biliner hepsinä.

• • •

İhtär insannarın nasaatları - nicä kış güneşi, şılêêr, ama yısıtmêêr.

• • •

Genç olannar taa siirek çekerlär zorluu kendi ahmaklından, nekadar ihtär insannar çekerlär zorluu kendi aarifliindän.

• • •

Biz sevineriz otakım metinnerä, angılarını hiç inanmêêrız.

• • •

Biz okadar isteriz saysınnar bizi, ani kimi kerä haliz dä olêrız saygılı insannar.

• • •

Kim ister saysınnar onun iiliklerini, o ister ödek sade kendi kazancına.

• • •

Gülmää almak - azetmemenin oolu.

GELVEȚIȚ

1715-1771 yy.,
Frantiya

Klod Adrian Gelvetiy – bilgiç, filosof, yazıcı. Barabar Gelvetiylän, Ruso, Didro hem Golbah kendi fikirlerinnän yardım ederlär olmaa Frantiyadaki revolütiyaya.

Gelvetiy – **sensualist**⁷². O sayarmış, ani uşakta taa duumasından yok ne bilgi, ne dä becermäk, onun fikiri pam-pak, nicä bir pak yaprak, anasından-bobasından uşakta yok bir dä tabeet. Gelvetiy annadarmış, ani hepsi bilgilerini, tabeetlerini uşak kabul eder duumasından sora. Bu üzerä devlettä var nasıl terbiyetmäa geniyleri, sade läazım dooru üüretmäa uşakları. Gelvetiy metedärmış insannarın becermeklerini, o annadarmış, ani insannar hepsicii bir uurda bulunêrlar becermeklêrlän hem dä bilgilêrlän. Onun tanımaklarına görä, küçük uşaa terbiyeder dolaydaki meydan: insannar, tabiat, tertiplär. Gelvetiy inandırarmış insanı, ani hepsicii läazım çalıssınar devleti sevmäa hem dä zengin etmäa nicä tertip tarafından, olä bilgi tarafından da.

⁷² Sensualist – bilgiç, angısı sayêr, ani bilgi peydalanêr duygudan sora.

• • •

En paalı iş bu dünnedä – annaşmaa insannarın arasında. Bu en büyük kısmet.

• • •

Becerikli insannarın paalılı bulunêr diil sade akılda, ama tabeetlerdä dä.

• • •

Politikaya baalı adamın en paalılı budur – yapmaa ölä, ani hepsicii istesin yaşamaa doorulukta hem sevgiliktä.

• • •

Devlet kanonların kaavilii kullanılêr insannarın çetin tabeetlerin yardımınnan.

• • •

İnsannarın tabeetlerini diiştirmää deyni, läözım çeketmää diiştirmää devletin kanonlarını.

• • •

Yannaştırmaa Allahın iiliklerini insannarın iiliklerinnän – o hep okadar nicä demää, ani Allah ya da insan hep o.

• • •

İnsan kısmetli olar ozaman, açan o, sevineräk, yapacek o işi, angısını o läözım yapsın.

• • •

Birtürlü kısmet o adamnarda, angıları ensedi ya da tarattı sevgiliktä.

• • •

Kısmetli insana läözım, açan tamannêr bir isteyişini, taa bir başka isteyiş.

• • •

Taa kısmetli o adam, angısı her zaman aarêêr kısmet.

• • •

Kısmetsiz insannarı yapêr iki iş: açan onnar bilmeerlär nekadar az iş lääzım onnara kısmetli olmaa deyni, hem dä açan onnar doyamêêrlar istemää.

• • •

Kim sayêr kendisini kısmetsiz – o haliz kısmetsiz dä olêr.

• • •

Kim her zaman kolvermeer kendisini bollulaa – o kısmetsiz olêr korkudan.

• • •

Dooruluk çekeder ozaman, açan insan başlêêr ayırmaa iili kötüdän.

• • •

Açan bizim istediklerimiz uyêrlar bütün halkın istediklerinnän – ozaman biz halizdän kısmetliyiz.

• • •

İslää yapılan işä odek lääzım olsun – sevinmelik.

• • •

Açan adam sever devletini – ozaman o becerer sevmää bütün dünneyi.

• • •

İstärsän olmaa zengin – düşünmä zeedelemää varlını. Taa ii düşün, nasıl iisiltmää tamaalını.

• • •

Bizim tabeetlerimiz kullanêr bizi.

• • •

İilik yapmaklar okadar lääzım bu dünneyä, nicä imeeyä tuz.

• • •

Yapınmaa iilikçi yok nasıl.

• • •

Saygılı adamnar bu dünnedä anılmışlar nasıl ii yapmaklarınan, otakım da kötü yapmaklarlan.

• • •

Çok kerä atilêrlar kısmettän sade o üzerä, ani sora bütün üreklän kabarmaa bununnan.

• • •

Sade o adam var nasıl saysın kendisini, ani o becermeer çok görmää, kim bilmeer kendi-kendisini.

• • •

Bilärkän örnää – herbir işin ucunu kolay bulmaa.

• • •

İnsanı sevmää lääzım üüretmää uşakları taa küçüktän.

• • •

Can acısı peydalanêr adamın üreendä ozaman, açan o tutêr aklında aalemin zor çekmeklerini.

• • •

İsteersin insan seni saysın mı? Ozaman say insanın aklısını.

• • •

Say devletini, zerä devlet lääzım sana deyni, ani korumaa senin ayleni, korumaa senin varlını, korumaa senin usluluunu.

• • •

Küçük uşaa terbiyeder bütün dolay: tertiplär dä, tabiat ta, insan da.

• • •

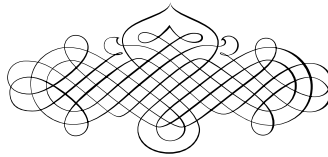
Bän taa üürenerim bu yaşamakta. Nezaman bitär benim üürenmäm mi? Öldüktän sora. Bütün yaşamak – bir bütün üürenmäk, bir bütün terbiyetmäk.

• • •

Pek zor metetmää o adamı, angısını läüzüm pek çok hem pek derindän metetmää.

• • •

Açan bir adam ister anılmaa – o beener kendi-kendisini.

KANT

1724 - 1804 yy.,
Germaniya

İmanuil Kant - d nennenin en derin fikirli filosofu. Ondan sora duu r d nennenin Şindiki filosofiya bakışları. «Bir d  bilgi izmeti isi yok nasıl dooru tanıtınsın kendi d ş nmeklerini d nney  Kantın sistematikalı bakışlarını hesaba almadaan», - demiş başka bir filosof G te⁷³.

Kant duumuş hem yaşamış Germaniyada, bir kenarkı sokakta Kenigsberg kasabasında. Onun yaşamasının herbir g n  benz rmiş biri-birin . Erken sabaalen d ş nmekl r, sora sabaa yazmakları,  t   dooru lek tiya okumakları, avşam  st  gen  yazmaklar. Hepsi bu oluşlar olarmışlar bir zamanda,  l  ani komuşular varmış nasıl doorutsunnar saatlarını.

Kant bir ker  bil  d  evlenmemiş. O Ő k r dua ed rmiş, ani ecel korudu onu kariylan boşuna dartışmaktardan.

Kant seftesi d ş nm ş da temel etmiş, ani D nn  peyda oldu bir dumannı buluttan, angısından sora peydalandı bizim Toprak

⁷³ G te - anılmış german filosofu.

hem başka planetalar da. O seftä bilimcilerin arasında bildirmiş, ani insannarın türlü rasaları peydalanêrlar Toprakta kendibaşına.

Pek meraklı Kantın bakışları dünnä oluşlarına. O sayarmış, ani dinnä oluşları yaşêêrlar kendibaşına, ama insanın bilgileri o oluşlar için ayırılêrlar o oluşlardan. «Biz göreriz dunnä oluşlarının gölgelerini», - deyärmış Kant. «Bizim fikirimiz toplattırêr dünnä oluşlarını birtakım sistemaya, koyup onnara laftan ad, angısına biz deeriz bilgi», - annadêr Kant. Bu üzerä biz düşüneriz o laflarlan, angılarını biz çıkarttık kendimiz. Buna Kant deer «pak bilgi», apriori bilgileri, sayılêr, bilgi peydalanınca bilgilär.

Kant annadêr, ani adam yaşêêr iki dünnedä barabar. Bir dünnä, angısında o yaşêêr, o onun dolayı, neredä hepsicii: tabiat, toprak, gök, hayvannar, insannarlan baalı biri-birinä. Ama öbür dünnä, neredä taa bulunêr adam, o onun fikir dünnesi, angısı kurulu çetin, düzgün, kaskatı. Ondan dışarı çıkmama olmaz, adam diveç baalı o dünneyä. Bu üzerä, serbestlik ha var, ya yok. Sade bir iş var hererdä - o Allah, o var iki dünnedä dä. «Onuştan, - deer Kant, - läüzüm bütün üreklän inanmaa Allahı da olmaa derindän iilikçi bir adam».

Kant annadarmış, ani adam bu dünnedä hepsindän paalı hem büyük. Sade adamda var akıl, angısı var nasıl kullansın adamın yaptıklarını. «Açan adam isteer, ozaman o çaarêr içindeki sesini da o annadêr ona, ne yapmaa hem

nicä yapmaa. Ama kimi-kerä o içindeki seslär kullanêrlar bizi, nicä uşaa, – deer Kant. Bolä iş yaşıyan obyektlerin arasında var sade adamda».

Taa çok fikirli düşünmeklärän anıldı Kant filosofların arasında. Nasıl devleti kullanmaa, nicä kendi isteyişlerin önünä çıkmaa, nasıl becermää düşünmää taa derin ihtärladan hem başka fikirli düşünmeklärän anıldı Kant nicä filosof.

• • •

Hepsini düşünmekleri biz kullanêrız lafların yardımınnan.

• • •

Herkerä yap ölä, ani senin yaptını saysınnar nicä örnek.

• • •

Bir kerä bilä kullanma insanı, nicä hayvanı.

• • •

İki işä doyamêêrim sevinmää: yıldızlı gökä hem dä ilik yapmaklarımıza.

• • •

İlikçilik – tabeetin öz fikiridir.

• • •

İlik yapmaa läüzüm diil ani kismetli olmaa deyni. İlik yapmaa läüzüm ani kismetli duymaa deyni.

• • •

Kendini dooru götürmää deyni, läüzım
becermää aalemi bu işä doorutmaa.

• • •

İilik yapmaa deyni, läüzım becermää ilik
yapmaa hem dä çetin tutmaa kendini.

• • •

İnsanı istärsän dooru yola doorutmaa - tut
akılında, ani onun kendi yolu da var.

• • •

Gözellik bu dünnedä - iiliin üzü.

• • •

İilik yapmanın var gözäl tarafı da: iili yapêrsın
kolay hem dä şen.

• • •

Zeet çekmäk abandırêêr insanı işlemää.

• • •

İilik ozaman ilik, açan işi yapêrsın, ama ödek
istämeersin.

• • •

Adamın en büyük neeti - brakmamaa uyuklasın
onun canında ilik duyguları.

• • •

Dooru adamı bu er üstündä tutêr bir çetin
fikir, ani o, bu yaşamakta, bulaştırmadı üzünü
yalancılıktan.

• • •

Herbir yannışlıkta küsü läüzım tutmaa kendi-
kendinä.

• • •

Kendini öldürersin, açan başlêêrsın düşünmää,
ani sän dünnedeki iiliklerin en ii üürenicisiysin.

• • •

Bir iştan sora çekärseydi raat dinnenmää -
ozaman işin oldu iilää.

• • •

Karı-koca, ayledä yaşarkana, olêrlar birtürlü.

• • •

Hepsindän çok yaşêêr o adam, angısı hepsindän
az çalışêr çok yaşamaa.

• • •

Tabheet, açan işini yapêrsın dediinä görä.

• • •

İilik yapan insana lâázım kuvet hem dä akıl -
kendi duşmannarından korunmaa deyni.

• • •

Üüretmää girginnää deyni - lâzım artık kendin
girgin olasın.

• • •

Açan isteersin seni saysınnar bir bişeysiz -
ozaman sana deyärlär hesapsız.

• • •

Utanmak yok eder adamın tamahlını.

• • •

Açan kimisä aldadêrız - ozaman biz kızarêrız.
Ama kimikerä biz kızarêrız, açan aalem çalışêr
aldatmaa bizi.

• • •

Sade sevinmeli canda yaşêêr iilik.

• • •

Can acısı – bir kusur, zerä çok sıra can acısı sade acımaklan da kalêr.

• • •

Sertlik peyda olêr o canda, angısını çok kerä aldattılar.

• • •

Yalan hep okadar prost, makarki getirmediyä aalemä zarar. En büyük zarar yalan getirdi artık o cana, angısında o peydalandı.

• • •

Nekadar taa çok tabeet – okadar adam taa çok raatsız.

• • •

İnsan pek beener lafetmää, ama o sıkça beener sesirgenmää dä.

• • •

Kim etiştirämedi kuvetleşmää – kaldı kul.⁷⁴

• • •

Kabul etmä baaşış, angıarsız var nasıl yaşayasın.

• • •

Üüredicinin var büyük sevinmeli – dokumaa üürenicinin canında korafırları.

• • •

İnsan insana benzeer, açan kendisini insannan yaraştırêr.

⁷⁴ Kul – kullanma adam, o, kimi kullanêrlar.

• • •

İnsanın tabeetleri kalma ona bütün ıiviliza-
tıyadan⁷⁵, ama üüredici alışer düzdürmää o
tabeetleri saabakı günä deyni.

• • •

Nezaman insan diişer mi? İnsan diişiler, açan
en ilkin diişer onun düşünmekleri. Sora bařlêêr
diiřmää onun tabeetleri.

• • •

Üüredicilik – o bir yaradıcı zanaat. Yıl-yıldan bu
zanaadı lâázım ilerletmää.

• • •

Üfkedän peyda olan takazanın faydası yoktur.

• • •

En büyük zarar adama – açan atilêrsın ondan da
bařlêêrsın sevmemää onu.

• • •

Açan küçük uşak yalan söyleer – ona eter baari
bir kerä titsi üfkeli bakışlan bakmaaa.

• • •

Eer takazalarsaydın uşaa prostluk için hem
dä baaşlarsaydın ona ödek, islää yaptıynan –
ozaman uşak baaşlayacak iilik yapmaa, sade
kendinä kazanç kazanmaa deyni.

• • •

Uşakları lâázım üüretmää sabaakı günä deyni.

⁷⁵ ıivilizaııya – bütün halkların istoriyası.

ŞAMFOR

1724 - 1804 yy.,
Frantıya

Şamfor - anılmış yazıcı. En ilkin o kazanarmış kendi yazılarının türlü gazetalarda. Ama tezliyä onun becerikliini hesaba alêrlar da ona frantuz akademiyasından büyük başış olêr. Onu çaarêrlar işlemää korolevanın yanına. Ama orada Şamfor çok durgunmêêr.

1781 yılda onu kabul edêrlêr akademiya azası. Açan Frantıyada çekeder revolütiya, Şamfor pay tutêr ondan.

Yaşamasında Şamfor işleer bibliotekada da, sekretar da. Zor zamannarda, onu kapêêrlar zındana da. Ama tezliyä, kolvererlêr. Şannı yazıcıyı pek sayêrlar Frantıyada. Şindiki zamannarda da, onun aforizmaları pek paalı sayılêr bütün dünnedä okuyucuların arasında.

• • •

Sevin yaşamaya hem sevindir aalemi. Bu çalışmak – adamın kısmetidir.

• • •

Yaptıysaydım bir ilik da bu işi üürendiyseydi aalem – bana ozaman gelir, ani beni takazaladılar.

• • •

Büük kahır, açan insan arasında er kendinä bulamêersın kötü tabeetlerin beterinä.

• • •

Ölçüsüz isteyişlär – onnardan çekiler bizim kahırlarımız.

• • •

Fukaara adam baalı sade kendi açlına, ama zengin adam baalı hem kendi varlına, hem aalemin açlına da.

• • •

Evlenmäk pek büük iş kusurlu insana.

• • •

Evlenmää mi osa evlenmemää mi? Neyi dä ayırmasan – gelecek vakit da hep okadar pişman olacan.

• • •

Nekadar taa çok üürenersin yaşamanın zeetlerini – okadar yok gözün görmää yaşamayı.

• • •

Tabeetsiz adamda yok çetinnik. Olaydı onda çetinnik – ozaman o duyaceydı, nasıl ona läüzüm becermää kullanmaa kendini.

• • •

Allah korusun te o adamı, angısında var akıl, ama yok becermäk o akılı kullanmaa.

• • •

Pek becerikli adamnar kimikerä läözım olmêêrlar insannara. Deyelim, panayıra gitmeêrlär büyük altın çuval dolusunnan. Pek sıkça orada läözım olêr ufak para.

• • •

İilıklän kötü - karşı biri-birinä, nicä topraklan gök.

• • •

Azedämeêrim o adamnardan, angıları duymêêrlar ürektän iili. Onnar, nicä kör adamnar, angıları geçêrlär varlın yanından.

• • •

Neçin läözım ilaçlamaa ahmakları? Taa ii diil mi ilaçlamaa o adamnarı, angıları dayanêrlar o ahmaklara?

• • •

Açan adam duymêêr kendi halını - bu iş hepsindän beter. Bu üzerä, biz läözım taa sıkça götürelim kendimizi hesapça.

• • •

Kabarêrlar sade ahmaklar. Akıllı adamnar sade sevinêrlär, açan onnarı kabardêr aalem.

• • •

Hodulluk insanı üüsek hem kıvrak yapêr. Kabarmak insanı toyannadêr.

• • •

Kimikerä ahmaktan kurtulamêêrız. Ozaman diil läözım yapınmaa, ani biz görämeeriz, kim bizim önümüzä.

• • •

İilik - o bir can acıması.

• • •

Ahmaklı zeedelämemää deyni dünnedä - kimikerä läözım sade ahmaan yanından geçmää da hesaba almamaa onu.

• • •

Ahmak insan dünnedä taa çok, nekadar akıllı. Aldıynan bir akıllı adamı, onun da kafasında taa zeedä ahmaklık, nekadar akıl. Ozaman nedän adam akıllı mı? Akıllı adam taa sık gösterer akıllıını, nekadar ahmaklıını.

• • •

Biz, insannar, bilmeeriz, nekadar bizä läözım akıl, ani gülüntüyä katılmamaa.

• • •

Ahmak olmayaceydı heptän ahmak, eer onu korumaydı akıllı adamnar.

• • •

Kimikerä dayanmak okadar çetin, ani o benzeer ahmaklaa. Adamda läözım etişsin akıl, ani kimikerä dayanamasın ahmaa.

• • •

Akıllı da, ahmak ta umutlanêrlar. Eer akıllı umutlanmaydı, o çekeceydı zeeet kendi aklısından.

• • •

Açan bizä ödeerlär iilik için – ozaman bizdän o iilii satın alêrlar.

• • •

Adam dostlaşêr onunnan, kimä yaptı iilik.

• • •

Kimikerä insan arasında biz taa kısmetsiziz, nekadar yalnızlıkta. Neçinki insan arasında biz düşüneriz insan için, ama, yalnızkana, biz düşüneriz, ne canımız isteer.

• • •

Karılar baaşlêr sevgisinä onu, neyi ondan almadı kocası.

• • •

Kimdä etişmeer akıl, o sıkça yalana katılêr. Bu üzerä o çok lafeder.

• • •

Siiredän yaşamayı – kısmetsiz. Kısmetli olmaa deyni, lääzım nekadar taa çok işlemää.

• • •

Ahmaklar da kimi kerä yapêrlar iilik. Onnar, sansın denerlär – sanki, okadar mı islää iilik yapmaa, nicä deerlär akıllı adamnar.

• • •

Üüredärkenä, uşaa lääzım üüretmää iki işä birdän: hem iilik yapmaa, hem dä akıllı olmaa. Zerä üüredärseydik sade iilik yapmaa, ozaman bizdä olacek sade zor çekän kısmetsiz insannar. Üüredärseydik sade akıla, ozaman bizdä olacek sade cansız egoıştlär.

• • •

Doorulukta dedik - akılın üzü.

• • •

Kim derindän çok annadêr dooruluunu - o kimseyi inandıramayacak.

• • •

Olêr otakım zamannar, açan bütün halkın toplum fikiri hepsindän beter.

• • •

Olaceydı pek islää, eer adamın üreendä barabar yaşaydı hem sevgi iilää, hem dä azetmemäk kötüyä.

• • •

Gülmää alarkan birkimseyi - bak ta üfkelendirmä adamı. Zerä gülmää almanın işleri palaçor olacak.

• • •

Derin işlerdä insan gösterer kendisini otakım, nicä ona yarêêr. Ufak işlerdä insan gösterer kendisini haliz nicä o var.

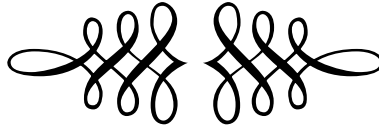
LİHTENBERG

1742-1799 yy.,
Germaniya

Georg Kristoff Lihtenberg taa küçüktän hastaydı, ama bu işlär zarar etmedilär ona olmaa bilgiç adam fizika hem astronomiya bilgilerin arasında. Onun becerikli lektiýalarına toplanarmış çok üürenicilär. Onun adınnan seftä peydalanmış dünneyä elektrik paycıkları: «+» hem «-».

Lihtenberg becerikli annadıcı da. O bir talantlı filosof, kritik. Ama onun maana bulmaları - ölçülü, hesaplı, faydalı. O - satirik, şakacı bir adamdı.

• • •

Bir gösterilmiş akıllı iştan kafaya taa çok fayda,
nekadar üz kerä sölenilmiş akıllı laftan.

• • •

Kendi aklını üüret şüpelenmää, ama canını
sınaştır dayanmaa.

• • •

Acaba, yapmêêrız mı biz yannışlık, açan
takazalêêrız bir kabaatlı insanı? Sanki
benzâmeeriz mi biz bu yapmaklan bir küçücük
uşaa, angısı kösteklendi bir skemneyä da şindi
bu iş için tekmeleer onu?

• • •

Kiyat - o bir ayna. O aynaya bakarsaydı bir
maymun, orada yok nasıl görmää bir popaz
suradını.

• • •

Kim, Bibliyadan kaarä, bişey bilmeer - o Bibliyayı
da derindän bilmeer.

• • •

Pek güçlü iş, açan adam çekeder yok etmää bir
kötü işini da duudurêr bu üzerä taa bin okadar
kötü.

• • •

Bin kerä dua ederim gökä - ko bendän taa üstün
olsunnar sade taa akıllı hem dä iilikçi insannar.

• • •

Eer dizärseydik insannarı hem dä hayvannarı bir
diziyä, hesaba alıp onnarın duygularını kısmetli
olmaa deyni, ozaman çıkacak, ani çoyu insannar
o dizidä kalaceklar geeri eşeklerdän hem dä
köpeklerdän.

• • •

Eer insan derindän annaydı, ani bu dünnedä bir dä insan diil kısmetli başadan – ozaman, insannar olaceydı haliz kısmetli.

• • •

Ya kısmetli olaceydık hepsimiz, eer çalışaydık aalem için hep okadar, nekadar çalışêrız kendimiz için.

• • •

Biz kısmetsiz, neçinki inanêrız, ani insannar ölä, nicä biz onnar için düşüneriz.

• • •

Zoruna yaşamaa – o bir güçlü iş, ama diveç yaşamaa, açan hiç çekmeer yaşamaa – bu iş taa da beter.

• • •

Adamın tabeetini taa derindän annêersın, açan hesaba alêrsın te o şakayı, angısına o adam küstü.

• • •

Hepsindän çok lafediler adamın tabeetleri için, ama hepsindän az biliner tabeetlär için.

• • •

Çoyu insannar pişman olmayı sayêrlar akıl. Ama yapmamaa o gunahları diil mi taa derin akıl?

• • •

Adamın akıl zenginnii görünür bir tanımaklan – nicä o adam göräbiler sabaakı günü ya da göräbiler yapılan işlerin bitkisini.

• • •

Biz yaşêırız bir dünnedä, neredä bir ahmak duudurêr kendi erinä binnän ahmak, ama bir akıllı adam brakêr kendi erinä pek az akıllı insan.

• • •

Aalemin yaptıklarında göräbilärseydin kendi-kendini, ozaman başlêêrsın kendini diil sade sevmää, ama başlêêrsın kendi-kendindän azetmemää dä.

• • •

Kızârêrlar mı karannıkta utanmaktan? Ani karannıkta benizini kaybederlär korkudan – bunu bän bilerim, zerä korkêrlar sade kendisi için, ama kızârêrlar hem kendi için, hem dä aalem için.

• • •

Aalemä canın acıyarsaydı, iilik yapmayarak – o pek küçük bir iilik.

• • •

Kim sever kendi-kendisini – o adamı yok çok-görän.

• • •

Yalnızlı läüzım aaramaa büyük topluş insan arasında.

• • •

Zoruna işi yapêr diil sade kul, ama çorbacı adam da.

• • •

Terbiyetmäk – o birtürlü insan duudurmak.

• • •

Kötüleyeceykän birkimseyi, en ilkin düşün -
acaba var mı ne iş için o adama canın acısın?

• • •

İi adamı da bozêrlar, açan metedärkenä söleerlär,
ne tabeetlär o adamda yok.

• • •

Nekadar taa çok afedecän insannarın ahmak-
lını - okadar taa çok akıllı olacan.

• • •

Var beceriksiz düş görän insannar, onnardan taa
beter yok bu dünnedä.

• • •

Nekadar adam yaşêêr - okadar da o isteer
diiştirmää bu dünneyi.

• • •

Kim her zaman aalêêr, ani onda hep etişmeer,
o adam läözım bilsin, ani onda var taa çok,
nekadar ona läözım.

• • •

Akıllanarkan, biz başlêêrız çalışmaa, düşün-
meyip, duygularımıza görä. Bu üzerä biz tezdä
başlayacez benzemää birtürlü akıllı hayvannara.

• • •

En meraklı bu dünnedä - adamın suradı.

• • •

Savaş kalmamaa geeri kendi zamanından.

• • •

Ana-boba görärsedydilär, ani onnarın oolu isteer
olmaa bilgiç, ozaman onnar läözım şamarlasınnar
kendi oolunu taa o atılmadıynan kendi istediindän
ya da taa olmadıynan bir anılmış bilgiç.

• • •

Dünnedä var ölä insannar, angılarını taa duumasından çeker yapmaa kötü.

• • •

Birkaçına maana bulêrlar, ani onnar yapmêêrlar çok iilik. Ama siz hesaplayınız, nekadar onnar vardı nasıl ozamannar yapsınnar zarar?

• • •

Açan bir adam aarêêr dooruluu da yannişlaa katilêr - onun yannişlı - o da bir dooruluk.

• • •

Biz sayêrız kendimizi pek akıllı, ama nekadar kiyat bu dünnedä biz yaktık?

• • •

En kötü o yalan, angısı pek benzeer dooruya.

• • •

Te o insannar, angıları her zaman alatlêêrlar, bir taş yapmêêrlar.

• • •

Çalışmaa yapmaa hepsini birdän - bişey yapmamaa.

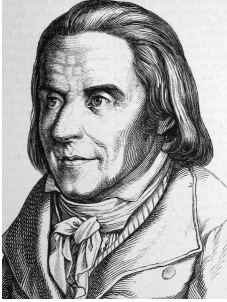
• • •

Sayıkla adamı diil onun laflarına görä, ama neyâ onun lafları hızlandırêr.

• • •

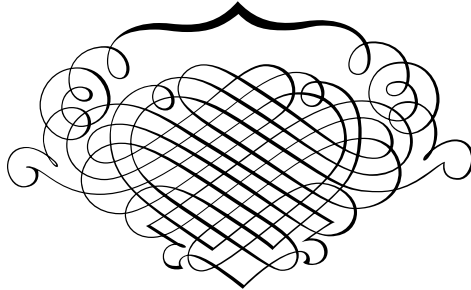
Birkaçı zeedeleder bilgilerini sade o iş için, ani onnarlan sora kabarmaa.

PESTALOŢI

1746-1827 yy.,
Şveyţariya

İogan Genrih PestaloŢi – anılmış üüredici, angısı derindän tamannatmış üüredicilik bilgilerini. O en ilk bu dünnedä düşünmüş, ani küçük uşaan läüzım hazırlamaa yaşamaya her tarafını: hem akılını, hem üreeni, hem dä güüdesini. PestaloŢi annatmış, ani küçük uşaa läüzım herbir yaşında üüretmää kendi ayırı bilgilerinä, hep zaman-zaman zorladıp onnarı.

• • •

İnsana iilik becerer yapmaa te o adam, angısında var bilgi.

• • •

Bilmärkenä, ne o iilik, ozaman adam bilmäz başadan iiliin faydalını.

• • •

Uşakta iilik var nasıl peyda olsun sade onun anasından, angısı taa küçüktän veräbiler ona tanımak, ne o iilik.

• • •

Terbiyetmäa, terbiyetmäa hem taa bir kerä terbiyetmäa - tä ne läüzım yapsınar şkolalarımız.

• • •

İstärseydin küçük uşaa terbiyetmäa - en ilkin onu läüzım annamaa.

• • •

Üüretmektä en paalı iş budur - uşaklara läüzım göstermäa, ani sän onnarı annêersın hem seversin.

• • •

Üüredicilik zanaatı üç direk üstündä durêr: ilki - uşaan üreeni kötülüktän korumaa läüzım; ikinci - uşaa iilää sınaştırmaa läüzım; üçüncü - uşaan bakışını iilik işlerinä doorutmaa läüzım.

• • •

Diil läüzım nekadar taa hızlı atlatlamaa küçük uşaa büyük insana benzetmäa. Ko enikunu, oynayarak, yavaş-yavaş atlatlartırmayarak, pişsin uşaan fikircii. Büyük insanın fikiri enikunu olêr.

• • •

Üüredärkenä, uşaan ürendä läözım uyandırmaa te o becermekleleri hem dä duyguları, angıları ona verildi tabiattan.

• • •

Sakin uşaa üüretmää sade bir işä. Sade hepsini barabar, hem can hem dä güüdä becermeklerini läözım bilä ilerletmää.

• • •

Uşaa dooru üürettiysän – o diil läözım korksun bir dä iştä.

• • •

Uşaan inatlınu tamannamarsaydın, aşaa onu battırsaydın – ozaman var nasıl üüretmää onu kullanmaa kendi-kendisini.

• • •

Te o adam, kimin ürää dolu sevgiylän, kimdä akıl arapaylan, kim göräbiler sabaaki günü, nicä büünkü günü, kimi sayêrlar gençlär hem kiminnän kabarêrlar ihtärlar, var nasıl taşısın ad – üüredici.

• • •

Üürenärseydin annamaa uşaan bakışından onun can halını, kalan üüredici bilgileri geleceklär kendileri.

• • •

Kim takazalêêr kabaatsızı – o kaybeder sevgiyi.

• • •

Uşak bilmärseydi taa küçüktän, ne o anasının ilik bakışı, ne o anasının yalpak suvazlaması – o uşaa her zaman büüdüynän dä, nesä etişmeyecek.

• • •

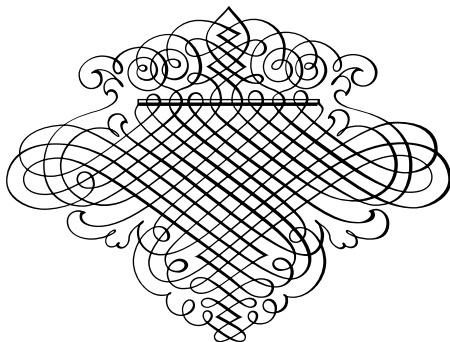
Akıllı ana izmet eder uşaan sevgiliinä, diil onun inatlına.

• • •

Uşaan duuma evi – onun aylesi hem dä baş okulu.

• • •

Üüredärseydin uşaa hesaba almaa herbir lafın maanasını – say, ani üürettin onu çok işä.

GÖTE

1749 - 1832 yy.,
Germaniya

İögan Wolfgang Göte duudu bir eski kasabada Frankfurтта, angısı bulunêr Mayn derenin yanında. Onun bobası çalışarmış imperatorun yanında nasaatçı, ama anası - advokatmış.

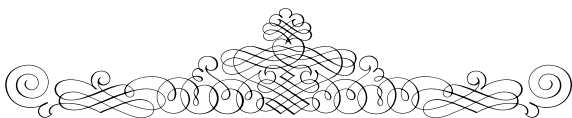
Götenin bobası dooruluu sevän bir adammış. Ondan çocuu kapmış bilgiyä sevgi, kuşkulu bakış dolaya, tertiplik hem iilää mayıllık. Anası veräbilmiş Göteya cana sevgi, derin akıl, işä dayanmak.

Onnarda evdä bulunarmış çok kiyat. Altı yaşında onu çekederlär üüretmää evdä. Göte üürener beş taanä dil, üürener oyun oynamaa, beygirdä atlı gezmää hem kılıç becerikliini kullanmaa. 1770 yılda Göte bitirer üüsek okulu, da kabul eder zaanatı - devlet kurallarında doktor. Ama Göte pek sever anatomiyayı hem literaturayı. Enikunu o başlêêr yazmaa şiir, angılarında o gösterer kendi derin talantını.

Bir büyük baaşış ona deyni olêr buluşmak Gerderlän - başka bir derin fikirli bilgiç adamnan.

Bu oluş olêr Strasburgta.⁷⁶ Bu zamandan ötää dooru, Göte halizdän başlêêr saymaa kendisini peetçi.

Bütün yaşamasını Göte hem yazêr, hem dâ advokatura izmetini götüür. Şindiki zamannaradak germannarın⁷⁷ üreendä hem fikirindä yaşêêr Götenın derin bakışları dünneyä, tabiata, insanın fikirli düşünmeklerinä.

• • •

İilik – o açan her zaman çalışêrsın bireri getirmää kendi istediklerini.

• • •

Halizdän iilik – açan isteersin onu yapmaa bütün üreklän.

• • •

İnsan halizdän kısmetli kendisini duyêr ozaman, açan o aalemin kısmetinä katılêr.

• • •

İnsan duyêr kendisini serbest, açan o annêêr, ani onu kullanêr derin fikir.

• • •

Hepsi yaşayan var nasıl olsun serbest. Sade lääzım becersin kendisini kullanmaa.

⁷⁶ **Strasburg** – Germaniyanın kasabası.

⁷⁷ **Germannar** – Germaniyada yaşayan insan.

• • •

Borcun varsaydı – lääzım seväsın kendini da durasın lafında.

• • •

Nasıl var nicä annamaa, kimsin sän halizdän? Sade gecä-gündüz çalışarkana, insana kendi borcunu vermää deyni.

• • •

Bizim borcumuz – hergünkü çalışmada.

• • •

Hesaplı insannar kimikerä otakım kendilerini takazalêêrlar, ani afedämeerlär kendi-kendilerini.

• • •

Büük yannışlık – açan paa kurêrsın kendinä taa üüsek, nekadar tutêrsın hem dä açan pek ucuz kendi beceriklerini satêrsın.

• • •

En paalı herbir adama onun sevgilii kendi ana topraana, onun sevgilii serbestlää hem kendi yurtluuna.

• • •

İnsannar, kiminnän bän karşı gelerim her gün hem kiminnän bän her gün lafederin – buna bän deerim Vatan.

• • •

Kim inanamêêr sabaakı günü – o büün ölü.

• • •

Tableet tamannanêr ozaman – açan kendinä büük neetlär kurêrsın.

• • •

Kaavi tabeetli insan çalıŝêr hepsindän üstün olmaa.

• • •

Biz pek geç başlêêrız annamaa, ani, yaparkana çok iilik, biz zeedeleeriz kötü işleri dä.

• • •

Azetmemäk uyandırêr insanın canında çokgörmeyi.

• • •

Halizdän kismetli kendisini duyêr insan aalemnän birerdä.

• • •

Eer bän tanıyarsaydım kendimi hem dä annar-saydım aalemi – buna bän deerim dooruluk.

• • •

Nicä adam götürer kendisini – otakım da o var.

• • •

Kim herzaman aarêêr nasaat – o ahmak.

Kim nasaatı verer – o adam pekça ilin.

Nasaat var nasıl varmää sade o iştä, angısında sän ustaysın.

• • •

Bizi kullanêr dolaydaki tertiplär dä.

• • •

Becerersin yapmaa sade o işi, angısını seversin.

• • •

Kimdän biz üüreneriz – onnara biz deeriz üüredici. Ama diil hepsi, kim bizi üüreder, var nasıl taşısınnar bu adı – üüredici.

• • •

Diil läüzım ardına taşımaa ihtärlaa gençlik günahlarını. İhtärlün var kendi günahları.

• • •

Çok işleri var nasıl tamannamaa sertliklän hem dä sevgiylän, ama taa da çok iş tamannayacan bilgiylän hem dooruluklan.

• • •

İilik aaramêêr saygılı.

• • •

Nasıl insannan götürecän kendini - otakım da insan olacek.

• • •

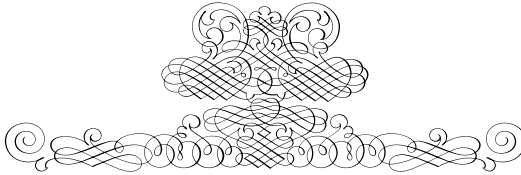
İstemää - az, läüzım her zaman çalışmaa.

• • •

O adam üstün, kim sayêr, ani çok işleri becermeer.

• • •

Diil dooru, ani sade bilgiler fikirleder bizi. Bilmemeklär dä genişlederlär bizim fikirlerimizi.

GEGEL

1770 - 1831 yy.,
Germaniya

Georg Vilgelm Fridrih Gegel - şanı filosof-sistematik. Onu sayêlar dñnedä eni filosofyanın temel dirää. Gegel - seftä filosofların arasında açıklamış bilgilerin bir baş metodunu: dñneyi ilerleder karşı koymak. O annadarmış, ani iki işin arasında biri-birinä karşı koymak var. Birtürlü iş ya da bakış çalışêr işi dıştirmää, öbürü sä - korumaa onu nicä o var. Butakım karşı çalışmalar sade yardım eder ilerletmää dñneyi. «Biz düşüneriz, işleeriz, karşı koyarak düşünmelerimizä hem işlerimizä, - açıklarmış Gegel.

Gegelin filosofiyası her taraftan kritikalandı. Yok nasıl demää, ani herbir postulat⁷⁸ Gegelin filosofiyasında kabul ediler kritikatsız. Deyecez, Gegelin bakışları adamın yaşamasına, nicä bir boşuna işä, kabul edilmeer taa şındaki zamannarda da. O annadarmış, ani

⁷⁸ **Postulat** - bir düşünmäk durumu, dıştirilmäz, kritikalanmaz fikir.

dünneyi kullanêr Yukardakı dünnä Ruhu⁷⁹. Bu üzerä adamın kuvedi dunnedä yok, insan yaşêêr otakım, nasıl ona deer Allah. Adamın kendi istedikleri bişeyä gelmäz. Bütün tabiat, insannar, cümnä aklı – Allahın istedikleri. İnsana kalmêêr bisey istediinä görä yapmaa. Gegelin filosofiya düşünmeklerini yaraştırmışlar bir bakışlan, ani Gegel siireder daayı, ama fidannarı birär-birär görmeer.

• • •

Akıl da var cansız, can da var akılsız. Dünnedä var yaşayannar, angıları yaşêêrlar sade akılın istediinä görä, ama var ölä dä yaşayannar, angılarının canında akıl yaşamêêr.

• • •

Can pak ozaman, açan adamın istediklerindä var dedik. Can pak ozaman, açan adamı kullanêr serbestlik.

• • •

Halizdän dooru evelki filosofların demekleri, angıları annadarmışlar, ki bir adam istärseydi canı pak olsun, ozaman o läüzüm yaşamasını kursun kendi duuma devletin kurallarına görä.

⁷⁹ Yukardakı dünnä Ruhu – Dünneyi kullanan ruh, Allah, dünnä bilgisi.

• • •

Dooruluk ozaman, açan senin istediklerindä var akıl.

• • •

Adam yaşamasını läüzüm götürsün devletin kurallarına görä. Ozaman o adama var nasın koymaa ad moralist⁸⁰.

• • •

Adam gözäl ozaman, açan onun canı temiz hem kusursuz.

• • •

İlii yaparsaydın sade iiliik için, ozaman nesoy iilik o?

• • •

Kötü yapmaklar ozaman peyda olêr, açan uymêêr yaşamanın läüzümnük oluşları insannarın yapmaklarınnan.

• • •

Kısmetli o adam, angısı kendi yaşamasını götürer kendi tabeetlerinä görä.

• • •

Ko herbir adam, angısı kabaatlêêr aalemi, en ilkin bulsun kendindä kabaat da sora göstereyin aalemä parmaannan.

• • •

Serbest adam her zaman kısmetli.

• • •

Kim kendisini duyêr diil serbest, ona aalem dä serbestsiz görüner.

⁸⁰ Moralist – insan, angısı yaşamasını götürer can paklın kurallarına görä.

• • •

Bütün yaşamasını adam savaşêr serbestlii kabul etmäâ aalemdän, tabiattan, kendi istediklerindän.

• • •

Yaşarkana, adam läâzım olêr dört işä: o läâzım kendi-kendisinä, läâzım aylesinä, läâzım devletinä hem dä läâzım başka insannara.

• • •

En läâzımnu iş – laflan hem işlän dooruluk yapmaa her gün.

• • •

O adamda var surat, angısı yaşamasını götürer hesaba görä.

• • •

Kimin canı diil pak, ona gelir, ani hepsi dünnedä yapılı divecä hem dä diişilmäz.

• • •

İnsan en ilkin läâzım saysın kendisini da çalışsın iilik yapmaa. İnsan läâzım saysın kendisini, nicä Allahı.

• • •

Adam yaşamaktan läâzım istesin okadar, nekadar onun var kuvedi iş yapmaa.

• • •

Adam kendisini läâzım götürsün kendi aklısına görä.

• • •

Adam kendisini tanıyêr ozaman, açan aalemä vermeer umut kötölemäâ kendisini.

• • •

En paalı baalantılar bu dünnedä - aylä baalantıları.

Otakım baalantılar toplêêr iki canı bireri.

• • •

Dünneyi kullanmaa deyni, en ilkin läözım üürenmää kullanmaa kendi-kendini.

• • •

Adam divecä kalêr sade kendi düşünmekle-rinnän.

• • •

Ansızdan yapılan bir iilik baařlamêêr adama ad iilikçi. Eer iilik yapmak olarsa adamın tabeeti - ozaman var nasıl o adama demää iilikçi.

• • •

Tabheet var onda, kimdä var kuvet kullanmaa kendisini, tamannarkana kendi istediklerini yaşamanın örneklerinä görä.

• • •

Beenerlär hem sayêrlar dedikçi adamnarı, neçinki onnarlan kolay annamaa, nereyi gidersin hem ne yapêrsın.

• • •

Sade tamannarkan kendi istediklerini, annêêrsın adamın tabeetlerini, angıları, şamdal gibi, göstererlär aalemä yaşamanın dooru yollarını.

• • •

Tabeetsiz adam bir kerä bilä tamannayamêêr işlerini başadan.

• • •

Açan adamın istedii faydasız, ozaman o istedää inatlık deniler.

• • •

İilik verilmeer duumadan. İilii läözım yapsın herkezi kendi işindä.

• • •

Hesaplı adam, işlärkänä, taa derindän hesaba alêr işin faydalını, nekadar kendi istediklerini.

• • •

Akıllı adam çekişmeer aalemnän. Usluluk läözım en ilkin ona kendisinä.

• • •

Akıllı adam çalışmêêr sade kendisinä.

• • •

Derindän läözım korkmaa kendi inatlından, angısı karıştıırêr duygularını hem fikirlerini.

• • •

Can acısı var te o insanda, angısı zavalıyı duyêr, nicä kendi-kendisini.

• • •

En paalı iş bu dünnedä – dooruluk.

• • •

Annatma dooruluunu sade laflan dediini tamannamaa deyni. Annattıynan dooruluunu, sora läözım o dooruluu tamannamaa işindä dä.

• • •

Açan söleersin yalan – ozaman kötüleersin aalemi dä, kendini dä.

• • •

Üfkeli adamın işleri dä, üfkeli di dä – hepsi faydasız.

• • •

İilii yapmaa deyni, en ilkin läözım annamaa – o iş faydalı mı osa faydasız mı.

• • •

İilik yapılmêêr korkudan, iilik yapılêr canın
istediindän.

• • •

Adamın işleri - onun aynası.

• • •

Lafın var pek büyük kuvedi, ama läözım gerää
gibi akıl, lafı kullanmaa deyni.

• • •

Yardınamaa läözım o adama, kim o yardımı
ister. Zoruna yardımın faydalı olmaz.

• • •

Haliz fayda aalemä var ozaman, açan kendini
götürersin hesaba görä.

• • •

Dostluk var o adamnarın arasında, angılarının
tabeetleri benzeşerlär, bir işi tamannarkana
barabar.

• • •

En islää iş, açan zorlatmêêrsın kendi dostlarını.

• • •

Yalpak adam o - angısı hazır iilik yapmaa
yabancıya da.

Biz läözım iilik yapalım herzaman hem hepsinä!

• • •

Hesaplı o adam, angısı sölämeer hem dä
annatmêêr onu, neyi diil läözım.

• • •

Serbest adam becermeer çok görmää.

• • •

Kim becermeer kullanmaa kendisini - onu
kullanêr aalem.

• • •

Ahmak, beki dä, ister tamannamaa kendi işini, ama onda etişmeer kuvet kullanmaa kendi fikirciini.

• • •

Ahmak yapêr ne ister, ama diil onu, ne lääzım yapmaa.

• • •

Herbir adam ayırêr ecelini kendi kuvedinä görä.

• • •

Kısmetli o adam, angısının devletini kullanêrlar hesaplı.

• • •

İnsan terbiyediler serbestlää deyni.

• • •

Ayledä uşaklar duuêrlar iki kerä: ilkin – açan seftä görerlär dünneyi: ikinci kerä – açan terbiyediler onnardan bir haliz vatandaş⁸¹.

• • •

Terbiyetmektä en paalı – ana sevgilii.

• • •

Zeet çekeriz diil ondan, açan esirlii göreriz. Zeet çekeriz ozaman, açan esirlää karşı koyamêêrız.

• • •

Adam istediklerini tamannamarsa – o benzeer kuru meyva fıdanına, angısı duudurmadı bu dünneyä meyva.

• • •

Dooruluk o – neyi görersin.

⁸¹ **Vatandaş** – derindän kendi yurtluunu sevän bir adam.

BELİNSKİY

1811 – 1848 yy.,
Rusiya

Visarion Belinskiy – duiştirtti Rusiyadaki cumnä düşünmeklerini. Literatura tarafından kritik, filosof, ateist⁸². O derindän inandırmış ozamandakı yazıcıları, ani insanda läüzım duudurmaa sevgi kendi-kendisinä. Belinskiy annadarmış, ani Rusiyanın sabaakı yolu bulunêr o taraflarda, neredä yok mistika, yok boşuna inannar, yok sade dualar. Rusiyadaki insannarda läüzım duudurmaa inan kendi akıllarına hem dä kendi duygularına. «Eter, – deyärmiş Belinskiy, – yuvarlanmaa bataak içindä, läüzım başlamaa yaşamaa dooru dünnä kurallarına görä». Ozamandakı filosoflar beenmişlär Belinskiyin fikirlerini, angılarında o duydurarmış yaşamaa geniş hem derin duygularlan, çekmää yaşamanın zorluklarını girgin hem direräk ruhunu. Belinskiy deer, ani ilik – yaşamanın öz oluşu. Herbir yapılan iş bu dünnedä läüzım yapılsın iiliin bakışlarına görä. Bu taraftan, Belinskiy açıklêr taa bir derin fikir, neredä o annadêr,

⁸² Ateist – adam, angısı inanmêêr Allahı.

ani pek paalı bu dunnedä halkların öndercileri,
angıları toplêêrlar cannarına binnärlän kişilerin
düşünmelerini.

•••

Halizdän iilik çekiler candan, onu ölçmää var
nasıl sade yapılan işlärlän, diil sade boşuna
laflarlan.

•••

Sade laflarda yaşayan iilik yok. İilik var insanın
yapılan işlerinde.

•••

En ilkin läözım saymaa adamı, ani o adam, sora
läözın hesaba almaa onun becermelerini.

•••

Açan adam saymêêr kendi-kendisini, onu
sayamêêr kimsey.

•••

Sev iilii, da ozaman seni sevecek bütün dünnä.

•••

Var nasıl sevmemää senseleni, ani o duumasın-
dan tersinä. Ama yok nasıl sevmemää ana
topraanı, ani onda püsürlük. Sevgi ana topraana
diıştirer onun üzünü.

Sevmää kendi topraanı - hep o, ani sän isteersin
onu gün-gündän gözelletmää.

•••

Görmää halkında kusur - o patriotizma.

• • •

O devlettä var dooruluk, neredä insannar yaşamêrlar fukaaralıkta.

• • •

Karının kocası lääzım sevsin onu hem gençliktä, hem dä ihtärlıkta, zerä karı - adamın dostu.

• • •

Nekadar adam çalıışêr - okadar da adam yaşêêr. Biter çalıışmak - biter yaşamak ta.

• • •

Yaşarkana, lääzım düşünmää hem dä duymaa, ani başka türlü yaşamak - yok.

• • •

Duygusuz adamda yok ne sevgi, ne dä kendikendisini saymak.

• • •

Sevgi - otakım bir duygu, angısı öldürêr adamın üreeni.

• • •

Yalnız adam dünnedä hiç yok. Herbir adamın var dolayı.

• • •

Sade can acısı bir zavalı insana paklêêr adamın üreeni, temizleer onun canını.

• • •

En lääzımnu herbir adama bu dünnedä - insan.

• • •

Diil lääzım yalan söylemää hem dä yaltıklanmaa. Lääzım olmaa nicä varsın.

• • •

Adamda var iki türlü yaşamak: birtürlü yaşamak bulunêr onun canında, öbürü - onun dolayında.

Kısmetli o adam, angısı geçirdi yaşamasını diil sade siirederäk butakım yaşamakları.

•••

Ne fayda bundan, ani akıllı adamnar yaşêêrlar boyar gibi, ama halk yuvarlanêr batak içindä.

•••

Kim diil insan - o diil patriot.

•••

Kim görer sade kendi-kendisini - o kör.

•••

Sade benim haliz dostum var nasıl sölesin bana dooruluu.

•••

Terbiyetmäk - büyük iş. O iştä duuêr adam.

•••

Terbiyelerlär sade sevgiylän.

•••

Bilgilär adamın kafasında iki türlü: birtürlü bilgilär matematika, fizika hem başka türlü bilgilär, ama ikinci türlü bilgilär - o ilik için bilgilär. Onnar en üüsek bilgilär.

•••

Nekadar taa büyük adam - o taa okadar üürenmiş. Ozaman o taa okadar ilikçi.

•••

Üürenci bir kerä bilä olmayacak taa üstün üüredicidän, eer üüredici ona olarsaydı örnek erinä. Örneklän yok nasıl yarışmaa.

•••

Herbir boba läözüm sevsin uşaanı - nicä küçük oolunu hem dä nicä sabaakı devlet izmeticisini.

• • •

Terbiyetmäk durgunmêêr sade doyurmakta hem dä paklamakta. Terbiyetmäk - o bir bükük duygu baaşlamak.

• • •

Adam en islää gençliindä.

• • •

İnsan da nicä meyva: var zamanı, açan o en tatlı.

• • •

Ne bilersin - ona üüredersin.

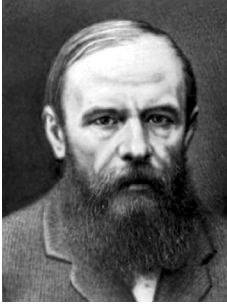
• • •

Terbiyetmäk - diil sade yaklaştırmak uşaa iilik bilgilerinä. Terbiyetmäk - o uzaklaştırmak, saklamak uşaktan kötü bilgileri.

• • •

Dünnedä insan tamannadı çok işleri. Ama taa çok var neyi tamannamaa.

DOSTOEVSKIY

1821 – 1881 yy.,
Rusiya

Födör Dostoevskiy – Rusiyanın filosofiya bilgilerindä en anılmış filosof. Onun bakışları dolaydaki yaşamaya pek çoyunu şındaki zamannarda da dalgalandırêr. Dostoevskiynin tanınmasına görä, dünnein bütün istoriyası – o bir derin annatma, neredä gösteriler insannarın çalışması hristiannık için. Dostoevskiy derindän inanarmış hem dä inandırarmış başkalarını, ani Rusiyadaki halk – o bir mesiya⁸³, neçinki rus halkına verili derindän bir tanımak yaşamanın eni izlerini kurmaa, başka halklara izin vermää hem dä örnek göstermää. Dostoevskiy için yazarmışlar ozamannar onun dostları, ani o annamış üç iş: en ilk işi, ani en, makarki, sayılan da adannarın yok suratları kullanmaa dünneyi kendi dediklerini tamannamaa deyni: ikinci, ani dooruluu yok nasıl çıkartsın bir yaşayan adam, dooruluk peyda olêr hem dä yaşêêr halkın arasında: üçüncü, ani dooruluk hem hristiannık

⁸³ Mesiya – yukardan, Allahtan verili izin tamannamaa en ii işleri dünnä üzündä.

derindän baalı biri-birinnän. Dostoevskiy, nicä dä Kant, karşı bakarmış yalancılaa Allahın laflarına. Dostoevskiya halizdän filosoflar sayêrlar temelci dünnenin halk filosofiyasına. O halizdän deyärmiř, ani herbir insanda, herbir adamda var Allahın dooruluu, Allahın iilii. «En üüsektä bulunan adam lääzım herbir adamda görsün onun temel bakışlarını, angıları verildi ona Allahtan», – deyärmiř Dostoevskiy. Bu üzerä Dostoevskiy demiş, ani gözellik, iilik kurtaracak dunneyi cendemdän.

•••

Dooruluk o – neyi siz görersiniz, hem dä ne uyêr sizin bakışlarınızlan.

•••

Dooruluk ozaman yařêr adamın üreendä, açan o daymaca sorêr kendi-kendisinä: Ama dooruyum mu bän?

•••

Nicä siz toplayabileceniz insanı bireri, açan siz bilmeersiniz, neyä o toplamak lääzım?

•••

İnsannar var hesaplı, suratlı ya da hesapsız, suratsız. Haliz hesaplı hem suratlı insannara, ölümdän kurtulmaa deyni, lääzım olaydı bir uşaan yaşaması, ozaman o insannar lääzım atılsınar kurtulmaktan, neçinki bir uşaan yaşaması taa paalı kiminseydi kurtulmasından.

• • •

İstämä halktan dooruluk, zerä sän en ilkin
çaaracan yardıma devlet kanonunu.

• • •

Ko daavacılar afetsinnär zapçıları. Ama buuk
zarar olur, eer zapçılar başlarsaydılar afetmää
kendi-kendilerini.

• • •

Afediniz duşmanı ya da takazalıyın onu. Ama
kötüyä her zaman deyin kötü.

• • •

Ne adamın fikirinä utanmak işleri gelir – adamın
üreenä o gözellik.

• • •

Ozamannar paklanêr ürään kötüdän, açan
danışêrsın haliz gözelliklä.

• • •

Bir dä bilgiylän başaramayacan dooruluu,
olmarsaydı kiminnän. Bilgi var nasıl sade
göstersin, ne o dooru.

• • •

Bän istämeerim yasamaa otakım insannar
arasında, neredä bana olmayacak nicä yapmaa
kötü. Bän isteerim yaşamaa otakım insannar
arasında, neredä bana verilecek izin yapmaa
kötü, ama bän kendim istämeyecäm yapmaa
onu.

• • •

Kısmet diil kısmettä, ama kısmet ona dooru
gitmektä.

• • •

En büyük kısmet borçlêêr canı.

• • •

Serbestlik - diil açan yapêrsın, ne isteersin.
Serbestlik - açan kullanêrsın kendini.

• • •

Serbest adamnar becererlâr zorlatmaa kendilerini.

• • •

Kimin önündä bân kabaatlıyım - ona bân borçluyum.

• • •

En islää adamnar bu dünnedä - diil en kaavi adamnar, ama dooruluu kullanan adamnar.

• • •

Kim bilmeer kendisini - o saymêêr kendisini.
Bilmärkän, neyi sän becerersin - sän bir kerä bilä annayamayacan kendi isteyişlerini.

• • •

Kim kaybeder suratını - o kaybeder kendikendisini.

• • •

Nekadar taa derindän sayêrsın adetleri - okadar taa derindän sayêrsın hepsi halkları.

• • •

Kim beenmeer tabiatı - o beenmeer insanarı.
Ozaman o diil patriot⁸⁴.

⁸⁴ **Patriot** - kendi halkını derindän sevän bir adam.

• • •

Bir çiçään gözelliini metedärkän, sän taa çok fayda getirersin kendi halkına, nekadar kötülärkän tersinä adamnarı.

• • •

Diveç için düşünmeklär - o yaşamanın haliz özü.

• • •

Ani taa derindän sevmää biri-birimizi - läüzüm taa derindän akıllatmaa kendi-kendimizi.

• • •

Sän duyarsaydın, ani yok kuvedin fayda getirmää insana - ozaman sän azetmeersin kendi-kendindän.

• • •

Kim beener kendisini taa çok, nekadar aalemi - ozaman o adamın üreendä yaşêr kinnik.

• • •

En paalı bu dünnedä - yaşamayı baaşlamaa dolaydaki insannarın kısmetinä.

• • •

Can acısı - o bir tabeet, angısını biz var nasıl kaybedelim pek hızlı.

• • •

Herbir insan yalpak o insannarlan - kimä o yapêr ilik.

Yalpaklık adamın üreeni açêr hem o herkerä dooruluu sever.

• • •

Ölçüsüz varlık getirer adamı haylazlaa, ama haylazlık duudurêr dunnedä kulları⁸⁵.

• • •

Akıllı duşman herkerä taa zengin, nekadar ahmak duşman.

• • •

Dooru yaşayan adamda her zaman var duşman.

• • •

Adam kısmetli ozaman da, açan onda yok kısmet.

• • •

Uşaksız biz hepsimiz bu dünneyi sevämeyeydik okadar. Uşaklar bizdän taa islää. Bu üzerä, açan biz onnarı neyäsä üürederiz, biz barabar onnarlan taa islää olêrız.

• • •

Ürektän en islää adamnara verili becermäk inandırmaa aalemi. Bu üzerä onnarın ardına gider insan.

• • •

Halkın gözellii diil okadar onun işlerindä, nekadar onda, neyi o halk sayêr gözäl.

• • •

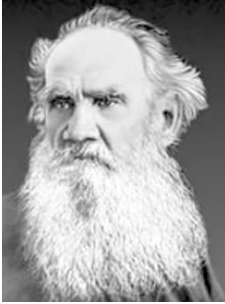
İstämärkän islää yapmaa aalemä – bir kerä bilä olamayacak islää.

• • •

İilik yapmaa insana lüzüm her zaman taa çok, nekadar var nicä yapmaa.

⁸⁵ Kul – adam, kimi kullanêrlar, nicä hayvanı.

TOLSTOY

1828 – 1910 yy.,
Rusiya

Lev Tolstoy – hiç birkimseyä benzämeyän rus yazıcısı. Bütün yaşamasını o baaşlamış literatura izmetinä. Azetmärkän, kötülärkän ozaman devlet sistemasını Rusiyada, Tolstoy derindän inanarmış, ani dünneyi püsürlüktän kurtaracak sade insan. O tiparlêêr bir kiyat «Dooru Bibliyâ»⁸⁶, neredä deer, ani insan läüzım atılsın herbir karşı koymaktan, herbir çekiştän. İnsan, Tolstoya görä, läüzım sade becersin beenmäâ dostunu da, duşmanını da. «Allah bizim içimizdä, – deer Tolstoy. Sade açın gözlerinizi».

Tolstoy bitki-bitkiyâ sayarmış, ani insan läüzım atılsın devlettän, neçinki sayarmış, ani devlet zorladêr adamı, zheetler onu, brakmêêr adamı tamannamaa kendi neetini yaşamakta.

En paalı işi Tolstoy görärmış üürenmektä. Tolstoy sayarmış, ani insan läüzım derindän tanısın, kim o, ne üzerä adam duudu bu dünneyä, ne läüzım tamannasın bu yaşamasında. Yaşamak

⁸⁶ «Dooru Bibliyâ» – «Истинная религия».

herzaman diişer, sayarmış Tolstoy. Bu üzerä adam lääzım etiştirsın diişmää dünnäylän bilä, doorudarak onu. «En büük yardımcı bu iştä – sevgi, angısı yaşêr insannarın üreendä», – anadırmış saygılı yazıcı.

• • •

Akıllan dooruluk herzaman uyêrlar.

• • •

Yapılan işin paalılı ölçüler okadar iiliklän, nekadar sän o işi tamannamaa deyni iilik harcayacan.

• • •

Bilmäa ne lääzım yapmaa deyni – lääzım bilmäa ne diil lääzım yapmaa da.

• • •

Hesaplı o adam, angısı çalışêr hepsi için.

• • •

Sade çetin kör inat tabeetlän insan var nasıl düşsün kayıplaa.

• • •

Açan bir adam kullanêr öbürünü, o kullanmak en ilkin bozêr kullanıcıyı.

• • •

Adam çalışêr aalem için ozaman, açan sesleer kendi canını.

• • •

Diil läüzım kullanmaa kanonu orada, neredä var nasıl onsuz tamannamaa işi.

• • •

Adam başlêêr annamaa yaşamayı ozaman, açan başlêêr becermäâ ayırmaa kötüyü iiliktän.

• • •

Eer resimci hesaplı adamsaydı, ozaman onun yaratmaları getirecek insana fayda.

• • •

Herbir yaradıcının var iki türlü beceriklii: ya yaratmaa iilik, ya da metetmaa kötüyü.

• • •

İilik hem gözellik karşı koyulan biri-birinä annamaklar.

İilik - açan biz enseeriz kendi tamahlumızı.
Gozellik - açan biz doyamêêrız kendi tamahlumıza.

• • •

En ilkin läüzım dayanmaa akıla, sora dua etmäâ Allaha.

• • •

İnanın var pek büyük faydası. İnan verer yaşamaya otakım dat, angısı kayıp olamêêr öldüynän dä.

• • •

İnan - o bir geniş annaşmak dirliin hem hesaplın arasında.

• • •

Halizdän inan verer insana kuvet daymaca
çalışmaa.

• • •

Gün-gündän zeedelenän insanın kuvedi baaşlêêr
ona iilik tä, kötülük tä.

• • •

İnsan derindän bilmeer, ne o iilik ya da kötü,
ama yazêr onnar için türlü kiyatlar.

• • •

Adamı bilgi lâazım üüretsin duymaa te onu, ne
olacak sabaa, ama diil görmää onu, ne var büün.

• • •

İnsan seni işitsin deyni, lâazım lafetmää onunnan
sansın Golgofa bayırın tepesindän.

• • •

Dooruluk her zaman utancak.

• • •

Takaza dooruluk için – en derin inan.

• • •

İnsan pek sık maana bulêr aalemin kötülerinä,
ama onun yok kuvedi karşı koymaa kendi
kötülerinä.

• • •

İnanmaa iilii deyni en ilkin lâazım başlamaa
yapmaa o iilii.

• • •

Te o iilii, angısını sän yapêrsın bütün üreklän – o iilii sän her zaman yapêrsın kendi-kendinä.

• • •

Yaparkan iilii, her zaman şükür et.

• • •

İilii yap saklı, da te ozamannar sän duyacan derindän iiliktän sevinç. Kahırlan, açan yaptın iilii üürenecek aalem.

• • •

Eer senin ellerin her zaman çalışarsaydı, kalbin da bu işä sevinärseydi – ozaman say kendini kismetli.

• • •

Kahır her zaman duudurêr adamın üreendä kuvet çalışmaa deyni.

• • •

Çatlak çan ötmeer, ama onun parçaları öter pak seslän.

• • •

Kismetli adamın üreendä yaşamaz pişmannık.

• • •

Kismet diil açan yapêrsın ne isteersin. Kismet, açan her gün nesä yapêrsın.

• • •

İki iş getirer insana kismet: açan sän bilersin, ani kimäsä sän läözımsın hem dä açan sän bilersin, ani senin üzün pak.

• • •

Ne var adamın içindä taa paalı onnardan, ne var adamın dolayında?

• • •

Dooruluk – iiliin ölçüsü.

• • •

Adamın hesaplı – o bütün dünnein eveldän korunan aklı.

• • •

Halizdän adamın düşünmekleri sapmaz yaşamanın tersinä dönemeçlerinä görä.

• • •

İnsan sıkça kabarêr kendi hesaplınnan, açan onun pek kısa aklı.

• • •

Nekadar taa derindän adam kabaatlı kendi suradı önündä, o taa derindän aarêr kabaatı aalemdä.

• • •

Afetmä kendi ahmıklını. Ozaman sana kolay olacek afetmää aalemi.

• • •

Kabarık adam sever aalemin düşünmeklerini kendisi için. Ama o adam, angısı halizdän sayêr kendisini adam, ona hep o, ne düşünür onun için aalem.

• • •

İş – o diil iilik, ama o iilää adamı getirer.

• • •

İşsiz adam duymaz kendisini adam.

• • •

Serbest hem kuvedinä görä iş baaşlêêr adama
sevinç hem dä derin uyku.

• • •

Hepsindän çok bozêr adamı boşuna laflar.
Onnar üürederlär onu sevmää haylazlı.

• • •

Taa ii yapmamaa bişey, nekadar yapmaa,
bilmärkän ne yapêrsın.

• • •

Raatlık – o serbestlik, açan sıra gelir saymaa
aalemin tanımaklarını.

• • •

Hesaplı adamın aylä yaşaması zor, suratsız
adamın aylä yaşaması kolay.

• • •

Evlenmää, nicä dä ölmää, läüzım sade ozaman,
açan başka türlü hiç yok ne yapmaa.

• • •

Evlenmää läüzım ozaman, açan sän annayacan,
ani senin sabaakı karın diil köstek koysun,
ama yardım edecek sana yaşamaa senin
yaşamanınnan.

• • •

Çoyu adamnar isteerlär kendi karılarından
otakım becermeklär, angıları onnarda kendi-
lerindä hiç yok.

• • •

Hayvannarı sevän adamın ürää yok nasıl olsun kinni.

• • •

Pek prost, açan adamda yok nesä, ne iş için o var nasıl istesin kaybetmää yaşamasını.

• • •

Yaşamak, nicä dä ölüm, adama bir büyük baaşış.

• • •

Adam, angısı annadı yaşamanın dadını, benzeer o kul adama, angısı ansızdan birdän annadı, ani o bu dinnedä – padişah.

• • •

Yaşamak her zaman diişer. Adamın en büyük neeti – etiştirmää o yaşamak diişilmeklerin ardına diişirmää kendisini.

• • •

Ölüm için fikirlär läüzüm yaşamaya deyni.

• • •

Yaşa ölä, sansın te şindi ölecän.

• • •

İnsanın en ii tabeetleri peyda olêrlar sade onun kötü tabeetlerinnän barabar.

• • •

Koru kendini o fikirlerdän, angıları duudurêrlar sendä bir inan, ani sän hepsindän üstünsün, iilik yaparkan.

• • •

Kurtar kendini bir kötüdän, onun yanısora, kayıp olacek taa on kötü.

• • •

İilik cana, nicä saalık güüdeyä: açan o var – onu görmeersin.

• • •

Guguş diil taa iilikçi yabanıdan. İilik duuêr orada, neredä yaşêêr çalışmak.

• • •

Nekadar adam taa akıllı hem dä iilikçi – o taa okadar çok görer insanda iilii.

• • •

Açan adam nesä biler – o isteer onu tamannamaa. Buna deyni lääzım dedik. Dediini tamannamaa deyni – lääzım becermäâ tanımaa dooruluu. Açan becerersin ayırmaa dooruluu yalandan, ozaman senin ürään dolêr sevgiyân insana.

• • •

Kaavi te o adam, angısı kullanabiler üfkeyi hem becerer sevmäâ duşmanı.

• • •

Korkak o adam, angısı biler, ne yapmaa, ama yapmêêr onu, ne lääzım yapmaa.

• • •

İilik yapan insannarın akılı kısa, zerä onnar okadar derindän düşünerlär, ne yapêrlar, ani unudêrlar, ne yaptılar dün.

• • •

Becerämeyän kabarmaa insan hepsindän gözäl.

• • •

Herzaman ilik yapmaa çalışın adamın yok vakıdı kabarmaa.

• • •

Kabarmak öldürer insanda insanı.

• • •

Kabarık adam beener kendisini diil nicä o var halizdän, ama beener kendisini otakım, nicä o görüner aalemä.

• • •

Lääzım pek kuşku olmaa, açın seni kabardêrlar. Bundan çekeder çoyu hastalıklar.

• • •

Açın insanı metederlär – o var nasıl başlasın kabarmaa. Açın insanı kötüleerlär – onda duuêr saymak kendi-kendisinä.

• • •

Akıllı o adam, angısı becerer ayırmaa ilii kötüdän. Ama taa akıllı o adam, angısı iki kötüdän becerer ayırmaa taa az zararlı kötüyü.

• • •

İnsan biri-birinä görüner ahmak bu beterä, ani onnar pek isteerlär göstermäâ kendilerini aalemin önündä taa akıllı.

• • •

İstärseydin olmaa akıllı, läüzım üürenäsin becermää: dooru sormaa, akıllı seslemää, enikunu cuvap etmää hem dä vakıtları başlamaa susmaa, açan sölemää başka yok ne.

• • •

Kim hepsindän akıllı mı? O, kim neyisä hepsindän üürener.

• • •

Akıllı adam her zaman yapêr onu, neyâ üüreder aalemi yapsın. Akıllı adam bir kerä bilä gitmeer aykırı doorulaa. Hem akıllı adam dayanêr yandakı adamnara, angılarında var kusur.

• • •

Akıllı adam hepsini isteer kendisindän. Ahmak hepsini isteer aalemdän.

• • •

Akıllı çekişmeer aalemnän, ama kendi neetlerindän dä atılmêr.

• • •

Akıl aarayan adam - akıllı. O, kim düşüner, ani akıl buldu - o ahmak.

• • •

Açan adam kimisä beener, o atılêr kendi yaşamasından da başlêr kendisini sevgisinin yaşamasına.

• • •

İsteersin sevmää mi? Ozaman sän isteersin iilik yapmaa.

• • •

Sevgi - o bir kural, nasıl kullanmaa başka kuralları.

• • •

Halizdän becerer sevmää o adam, angısı becerer sevmää kendi duşmanını.

• • •

Bizi severlär, cünkü biz sayêrız, ani biz pek islääyiz. Ama düşünämeeriz, ani islää te onnar, angıları bizi severlär.

• • •

Duyguların arasında var sade bir kural: kismetli yapmaa te o insanı, angısını beenersin.

• • •

Yok nasıl beenmää onu, kindän korkêrsın ya da kimi korkudêrsın.

• • •

Açan utanêrsın aalemdän - o pek islää. Ama taa ii, açan utanêrsın kendi-kendindän.

• • •

Senin kismetin bulunarsaydı aalemin ellerindä - ozaman sän korkacan insandan.

• • •

Gözellik iiliksiz - hesapsız.

• • •

Halizdän canın acıyêr ozaman, açan, koyarkan kendini acı çekän insanın erinä, sän duyêrsın acıyı.

• • •

İnsan lääzım becersin sevindirmää biri-birini.

• • •

İliin çeketmesi evdä. İilik yapmaa deyni, lääzımsaydı nereyisä gitmää – ozaman o diil iilik.

• • •

Çok görmäk beter azetmemektän.

• • •

Yaşamanın en derin kuralı budyr: istärseydin taa ii yaşamaa – ozaman ol hazır kendi yaşamanı kimäsä baaşlamaa.

• • •

Kim beener kendisini – onda pek az yardımcı.

• • •

Açan üzlärlän insan toplanêr bireri, ayırılmêêrlar mı onnar başka binnärlän insannardan?

• • •

Yaşamanın bir neeti var: yapmaa iilik, iilik hem iilik.

• • •

Herzaman lääzım sevinmää. Bitärseydi sevinmäk – ozaman aaraştır da bul, neyä sän kösteklendin.

• • •

Sölemää dooruluu diil okadar düşünmäk, nekadar sınaşmak.

• • •

Yalan, angısını kyllanêrsin dooruluun erinä, var nasıl yok etsin senin yaşamanı.

• • •

En büyük yalan, açan isteersin yalandırmaa kendi-kendini.

• • •

Kim yaltıklanêr - o becermeer sevmää aalemi.

• • •

Kötü işlerin kökü çekiler tersinä fikirlerdän.

• • •

Düşün islää, da ozaman fikirlerin pişecek iilik yapmaa deyni.

• • •

Ozaman koruyacan kendini kötü işlerdän, açan becerecän korumaa kendini kötü fikirlerdän.

• • •

Nicä annamaa, angı oluş islää, angısı da prost? Pek kolay: eer bir oluş paylaştırarsa insanı - ozaman o oluş prost. Eer bir oluş birleştirärseydi insanı - ozaman o oluş islää.

• • •

Yap ölä, sansın bu dünnedä sän yap-yalnızsın, da insan bir kerä bilä üürenämeyecek, ne sän yaptın.

• • •

İilik olêr zorlan. Ama iilik yapılarsaydı sıkça, ozaman iilik yapmak geçer sınaşmaya.

• • •

Kim çok lafeder, o siirek tamannêr lafını. Akıllı adam pek sakınêr lafetmäâ çok, zerä o sakınêr tamannamamaa lafını.

• • •

İnanma ne kendi laflarını, ne dä aalemin. İnan sade kendinnän yapılan işlerini hem aalemin yaptıklarını.

• • •

Açan sän lafedersin, senin lafların läâzım olsunar taa ii susmaktan.

• • •

Laf - o da bir iş.

• • •

Herbir adamın aklısı görüner onun lafetmesindä.

• • •

İilik ozaman iilik, açan sän koparêrsın kendindän.

• • •

İki işä pişman olma: neyâ var nasıl yardım edäsin hem dä neyâ yok nasıl yardım edäsin.

• • •

Kalarkan kimikerä yalnız, derindän düşün, neyâ sän üürendin insan arasında.

• • •

Bir kerä bilä tutsak etmä aalemi tamannasınnar senin işlerini, angılarını sän var nasıl tamannayasın kendin.

• • •

Herzaman tamanna o işi, angısı çetinneder senin ruhunu. Ozaman hiç korkma, ani sän läözım olamayacan kimseyä.

• • •

Serbest o adam, kimä kimsey köstek koyamayacak tamannamaa kendi neetini.

• • •

Adam läözım olsun kul. Sade neyä? Adamı läözım kullansın onun, diil aalemin, fikiri.

• • •

Kim bu dünnedä halizdän pelivan mı? O adam haliz pelivan, angısı kendi duşmannarını sever, nicä dostunu.

• • •

Kim becerämeer olmaa yalpak – ona deerlär kuduz.

• • •

İilikçi o adam, angısı tutêr aklında kendi günahlarını, unudup kendi iiliklerini.

• • •

Tersinä o adam, angısı tutêr aklında kendi iiliklerini, unudup kendi günahlarını.

• • •

Tersinä adam zarar eder kendisinä taa beter, nekadar aalemä.

• • •

Şarap yaptırêr insana otakım işleri, angılar için o utanêr düşünmää, ayıkkana.

• • •

Yapmak kurêr sınaşmayı. Sınaşmak düzer tabeeti. Tabeet kullanêr eceli.

• • •

Kısmet düşmeer tavandan. Kısmeti adam pişirer her gün.

• • •

Nekadar insan yaşamakta taa çok düşüner ruh için, okadar o taa serbest.

• • •

Terbiyetmäk - o canı tertiplemək.

• • •

Sade üüredärkän, terbiyedersin.

• • •

Bilgi uslandırêr padişahları, sevindirer fukaara insanarı hem dä kabardêr ahmakları.

• • •

Haliz bilgi duuêr canda.

• • •

Biz bileriz sade onu, neyi severiz.

• • •

Kim derindän biler kendi-kendisini - o hepsindän az kendisini beener.

• • •

Pek çok bän üürendim kendi üüredicilerimdän, taa çok üürendim dostlarımdan, ama hepsindän çok bän üürendim benim üürenicilerimdän.

• • •

Nekadar taa kolay üürediciyâ üüretmäâ – okadar
taa zor üürenicilerâ üürenmäâ.

• • •

Dünnâ kayıp olaceydı, eer duumaydı bu
dünneyâ uşak.

• • •

İhtârlar deyârseydilär – boz, ama gençlär
deyârsädilär – düz, taa ii boz, neçinki ihtârların
bozması yardım eder taa hızlı düzmäâ.

• • •

Utanma adamı metetmäâ. Akıllı adama bu iş
yarêêr.

• • •

Çekişerlär, baarêrlar – sevin: metederlär –
kuşkulan.

• • •

Nekadar taa çok çalışêrsın göstertmäâ kendini
insan arasında, okadar taa çok sayılmêêrsın sän
onnarın arasında.

• • •

Kim isteer sayılmaa – onu görmeerlär.

• • •

Utanma kullandırmaa kendini o iştä, angısı
duudurêr iilik.

• • •

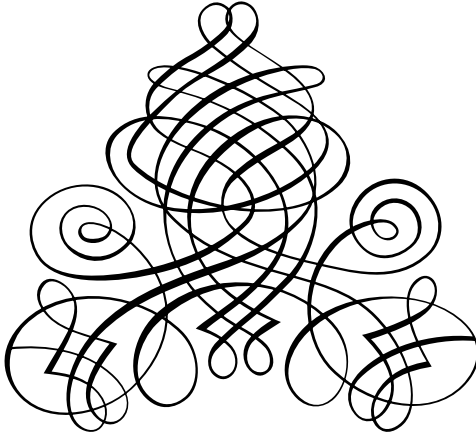
Adam ilerleer, açan o enseer hayvan duygula-
rını.

• • •

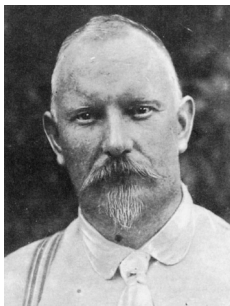
Bizi ilää getirer diil zeetleyennär, ama zeet çekennär.

• • •

Hepsinin içindä yaşêêr Allah. Görecän mi osa görmeyecän mi onu - çekiler sendän.

RENAR

1864 - 1910 yy.,
Frantıya

Renar taa küçüktän kısmetsizmiş. Onun anası da, bobası da erken geçinmişlär. Dokuz yaşından beeri Renar yaşêer insan arasında: üürener lişeydä, sora başlêer işlemää da kazanmaa, ileri dooru başarmaa üürenmeyi.

Renar yavaş-yavaş danışêr politika tarafına da. O karşı gider tersinä nañional politikasına, angısı ozamannar eşerer Frantıyada. O yakın olêr soñalistlerä.

Yaratma işindä Renar taa yakın olêr Floberlän. O herbir annatmada çalışêr nekadar taa derindän doorudan yazdırmaa ortalı, bulmaa, nicä deerlär, taman en lääzımnı lafı.

1907 yılda Renarı ayırêrlar Gonkur akademiyasının azası. Ondan pay tutêr Oktav Mirbo, Sartr hem başkaları.

Taa şindiyädän frantuzlar laf konuşmasında kabarêrlar Renarlan, çünkü onnar sayêrlar, ani Renar pek dooru, açık, düşünmeli sözlärlän açıklamış Frantıyadakı halk ruhunu.

• • •

Var nicä yaşamamaa da, ama, yaşarsaydın -
yaşa kısmetli.

• • •

Kısmetli adamı her zaman çok görerlär. En
läüzümnü iş - bilmää, kim o çok görän adam.

• • •

Kısmetli adam ozaman, açan kısmetsizlär
susêrlar.

• • •

Serbest insan - her zaman düşünän insan.

• • •

Kim sayêr, ani onun düşleri tamannanêr, sanki o
adam raat uyuyêr mı?

• • •

Haylaz adam her zaman yorgun haylazlıktan.

• • •

Bizim haylazlımız takazalêêr bizi, ama taa çok
bizi takazalêêr aalemin şeremetlii.

• • •

Haylazlıkta da zor yaşamaa: haylaz adam yaşêêr
nicä tavşam - her zaman kuşku.

• • •

Parada yoksaydı kısmet, ozaman çıkêr, ani
onnarı läüzüm vermää komuşuya?

• • •

Kahırsız yaşamak kaybeder dadını.

• • •

Yaşarkana, yaşamayı annêêrım taa da az, ama
taa okadar da yaşamayı beenerim.

• • •

Canda varkana kuvet, var nasıl tamannamaa
hepsini. Ama neredän almaa kuvet cana?

• • •

Adam akıllı ozaman, açan onun kusurları örtülü
yaşamanın zamankı kusurlarinnan.

• • •

Ol hesaplı. Hesap - o ölä bir tabeet, angısı
hepsindän az debeştirer aalemi.

• • •

Kabarmak - yaşamanın tuzluu.

• • •

Dünnedä ahmak olêr sade insan.

• • •

Biraz azetmemäk paklêêr iilii.

• • •

Bana hepsindän pek meraklı benim kendi
yaşamam.

• • •

Kendini sevän adam kismetli ondan, ani sade o
baaşlêêr aalemä kismet.

• • •

Diil lääzım sölemää dooruyu başadan, ama
herzaman lääzım sölemää sade dooru.

• • •

Yalana üfkä öldürdü benim üreemdä sevin-
melii.

• • •

Beenerim yalnız kalmaa ozaman da, açan
kimsey yok yanımda.

•••

Çekişmemää deyni yandakılarının, läüzüm yaşamaa otakım, sansın siz görüşersiniz onnarlan bir kerä üç ayda.

•••

Taa zor olmaa bir hafta islää adam, nekadar onbeş minut pelivan.

•••

Genç o - kim taa sölämedi yalan.

•••

İhtärlük geler ozaman, açan insannar başlêêrlar sölenmää, ani şindiyädän onnar taa duymamışlar kendilerini okadar genç, nicä şindi.

•••

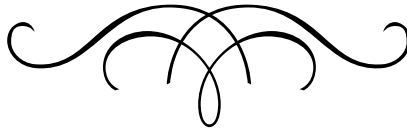
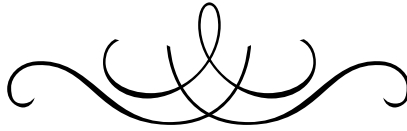
Ölüyâ etär yarı okadar metinnär dä.

•••

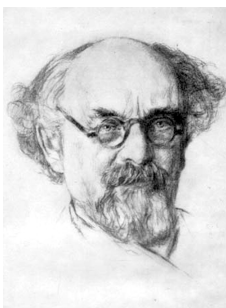
Gülmää almak utandırêr aalemi, ama kimikerä gülmää almak utandırêr kendi-kendini dä.

•••

Umut - fikir, angısı doyumêêr.

PRİŞVİN

1873 – 1954 yy.,
Rusiya

Mihail Priřvin duumuő kişın, yanvarın irmi üçündä. Ačan çocuk tamannêêr edi yaşını, öler onun bobası. 1888 yılda onu koolêêrlar gimnaziyadan, neçinki üürediciyâ karşı koyêr. Ama dedikçi Priřvin bitki-bitkiyâ bitirer yaşamasında Riga universitetinin agronom fakultetini. Sora 1900 yılda düőer Germaniyaya, neredä bitirer Leyptig universitetini.

1905 yılda Prişvin döner geeri Rusiyaya, neredä çalıőer akademiya. İlk dünnä cenginin zamanında o gider sanitar hem korespondent iőlemä. Oktäbri kalkıntısından sora o iőler üüredici hem agronom.

Yazıcının ilk kiyadı: «Korkmaz kuşların memleketindä» baāřlattı ona gümüş medali akademiya. Ötäa dooru da Priřvinin yaratmalarında okuyucular görêrlär, nicä natura diriler, baőlêêr benzemäa insan naturasına. O pek sık diişirer yaşamak erini, gezer Rusiyada. Prişvin savaőer derindän açıklamaa natura tabiatını, göstermäa onun gözelliini, zenginini hem faydalını. Onu doorudan sayêrlar natura resimcisi, natura filosofu, natura ayozu.

• • •

Kendi canının çekişlerini savaş uslandırmaa kendi üreendä.

• • •

Nekadar taa derin sevgi hem nekadar taa kaavi fikir – okadar adam taa kısmetli.

• • •

En büyük dooruluk, açan birisi atılêr kendi neetlerindän da çalışêr hepsi için. Ama büyük kötü bunda, açan hepsicii atılêr biri-birindän.

• • •

Kolay aalemi üüretmäâ uz yola çıkmaa, ama kendini uz yola doorutmaa pek zor.

• • •

Gözellik iiliklän diil dost, ama insan gözelliktän olêr taa iilikçi.

• • •

Resimcinin işi – göstermäâ gözellii, sansın o iiliin güneşi.

• • •

Var mı nasıl gözellik yaşasın dooruluklan barabar? Pek siirek, ama bu iş olarsaydı – ozaman o gözellik duudurêr dünneyä bir büyük hem kaavi dooruluk.

• • •

Kötüylän läâzım düüşmäâ laflan da, işlän dä.

• • •

İnsanın fikiri kullanêr haylazlı.

• • •

Zorluu çekmäâ dä bişey yapmamaa – kimikerä islää, ama kötü. Zorlukta kötüyâ karşı koymaa – zor, ama läâzımnı iş.

• • •

Açan kismet gelir çalışmadıynan – o kismeti taa var nasıl kabul etmää. Ama halizdän kismet, açan onu sän kazanêrsın kendi terinnän.

• • •

Kismet gelir ona, kim tamannêêr, çalışarkana, kendi neetlerini.

• • •

En üstün işlär diişilerlär bu dünnedä. Kismet hem dä belalık yardım ederlär bu işä.

• • •

Çok işleri kullanêr insan, ama o ölä dä becermedi taa derindän kullanmaa serbestlii.

• • •

Açan insan kendi-kendisini takazalêêr – ona deniler suratlı insan.

• • •

Fukaara adam – o herkerä çok görän adam.

• • •

Adam evlener, açan isteer kendisini kurtarmaa sevgidän.

• • •

Çoyu tabiatı sever, ama azlı onu annêêr.

• • •

Korumaa tabiatı – o hep o, nicä korumaa duuma vatanını.

• • •

Neyi isteer bu dünnedän insan – onnar diveç. Ne var bir adamda – onnarın var bitkisi.

• • •

Adam, angısı sayêr, ani yaşayacak diveç – bosuna saçêr yaşamasını.

• • •

Diveç yaşamak – boşuna lafbirleşmesi.

• • •

Bir sevgi – duudurêr adamı, öbür sevgi – yapêr adamdan adam.

• • •

Yaşamak – diveç için çalışmak.

• • •

Adam lâazım olsun kaavi hem çetin, zerä kinni insannar beenerlär yımışak ürekli insannarı da kullanêrlar onnarı makak erinä. Lâazım bilmää, ani halizdän kötü insannar gezer dünnä üzündä sakatça makaklan.

• • •

Kimin zor yaşaması – o isteer kolaylatmaa yaşamasını. Ama kimä kolay bu yaşamakta – gelir vakıt, da o da isteer zorlatmaa yaşamasını.

• • •

Sevmää – o her zaman çalışmaa sevgi için.

• • •

Halizdän sevgi yaşêêr iilikçi adamın üreendä.

• • •

Sän seversin beni, ama bän diilim otakım, kimi sän seversin. Ama sän hep okadar sev beni, da bän savaşacam benzemää otakım adama, kimi sän seversin.

• • •

Bän her zaman çalışardım, ani diil sevgi beni kullansın, ama bän sevgiyi kulanayım.

• • •

Sevärkenä, afediler çok işlär, ama sade afedil-meer sınaşmak.

• • •

Sevärkenä, bir kerä bilä diil lääzım bakmaa biri-
birinä aykırı da kötölemää sevgiyi.

• • •

Sevmää duşmanı – o hep o, nicä azetmemää
onda olan prostluktan, ama adamı – sevmää.

• • •

Adam atılêr yaşamanın kolaylıklarından sade
kendisini denemää deyni – nekadar o kaavi.

• • •

Adam atılêr yaşamanın kolaylıklarından sade
ozaman, açan onda var bir büük neet.

• • •

Adamın sevinmesi yaşamaya pek benzeer bir
kaar altında buzun erimesinä.

• • •

Yavaş-yavaş, ihtärlarkana, adam başlêr
halizdän benzemää adama, neçinki o başlêr
inanmaa, ani onun kendi kuvedi kaldı pek az.

• • •

Doorulukta adam enseyâbiler kendi-kendisini.

• • •

Herbir kuvet korumêr dooruluu, ama dooruluk
herzaman kuvetli.

• • •

Maana bulucu ölçer aalemin işlerini kendi
bakışlarına görä.

• • •

Birtürlü insannar çalışêrlar yaşamaa kendi
fikirlerinä görä, ama kalanı yaşêr başkaların
fikirlerrinnän.

• • •

Görmää aalemin kahrını deyni – en ilkin läüzım
susmaa da, baari, lafetmemää.

• • •

Çekilmää bir tarafa insandan var nasıl sade
ozaman, açan sän isteersin tamannamaa insana
deyni büük neetini.

• • •

Dünneyi ileri götürer tabeetli hem dedikçi
insannar.

• • •

Yamanarkan birkimseyä, insannar isteerlär
korumaa kendilerini, ama bununnan onnar
kaybederlär kendi-kendilerini.

• • •

Kul var nasıl demää o adama, angısı azetmeer
kendisindän.

• • •

Serbest o adam, angısı çalışêr zeet hem korku
altında.

• • •

İhtärlü hesapça kullanmaa – o bir büük
pelivannık.

• • •

Uşaklar hesaplı sayılêrlar, açan onnarın
analarına-bobalarına geeri gelir sevda.

• • •

Uşaklar üürederlär büükleri kalmaa bu yaşa-
makta serbest.

Evelki greklerdän kalma aforizmalar

• • •

Ensä kendi canını hem kuduzluunu.

• • •

Becermäk, açan becermeni saklayabilersin.

• • •

İncäzanaat yıımışadêr tabeetleri.

• • •

İnan, annamaa deyni.

• • •

Kim ilerleer üürenmektä da geeri kalêr iştä - o
taa çok geeri kalêr, nekadar ilerleer.

• • •

Hesaplık - o dooruluun nışanı.

• • •

Kahırlı adama sevinç ozaman, açan yanında var
onun gibi.

• • •

Dooruluk - açan hepsicii kabul eder okadar,
nekadar kazanêr.

• • •

Serbest olmaa deyni, läüzüm götürmää kendini
erdeki kanonnara görä.

Surat – o bin martur.

• • •

İş kahırları yok eder.

• • •

İştâ yaşêer umut.

• • •

• • •

Bişey yapmarkana, insan üürener yapmaa ahmaklık.

• • •

Haylazlık – herbir kötünün bobası.

• • •

Kim becerer taratmaa – o da becercek ensemää.

• • •

İki okadar taa kaavi o – kim enseer kendi tabeetlerini.

• • •

Kim isteer çok zaman yaşamaa uslulukta, o läüzım becersin cenk etmää.

• • •

Sayılêr, ani sän seversin kendi duuma erini ozaman, açan sän seversin ananı-bobanı, uşaklarını, senselelerini hem dolaydakılarını.

• • •

Läüzım yapmaa ölä, ani bizim duuma erimiz olsun bizä taa paalı bizdän kendimizdän.

• • •

Kendi duuma erinin tütünü taa pek yısıdêr, nekadar yabancı devletin ateşi.

• • •

Akıllı adam kendisi varlık.

• • •

Hererdä ölçü – orada yaşamanın korkuluu.

• • •

Aylä uşaksız – nasıl gün güneşsiz.

• • •

Yaşa tabiata görä.

• • •

Adamın yaşaması – her gün cenk.

• • •

Kısa yaşamak eter, doorulukta yaşamayı götür-
mää deyni.

• • •

Taramaa deyni – üüren taratmaa, yaşamaa deyni –
becer korumaa yaşamayı.

• • •

Herbir adamın yaşaması, nicä pala – dokulu
onun tabeetlerindän.

• • •

İilik yapan adamnar bir kerä bilä aalaşmêrlar,
ani kimsä onnardan taa tamah.

• • •

Herbir zeedelik bozêr adamı.

• • •

Nekadar taa akıllı adam – okadar o taa hesaplı.

• • •

İilik akılsız – faydalı, ama akıl iiliksiz – kötü.

• • •

Ahmaklık – belaların anası.

• • •

Kimsey akıllanamaz, becermediynän dayanmaa.

• • •

Akıllı bişey yapmêêr karşı kendi tabeetlerinä görä.

• • •

Azetmä diil insandan, ama onun tersinä yaptıklarından.

• • •

Boşuna kuvetsiz adamın üfkesi.

• • •

Herkezi ölçer korkuyu kendi ölçüsünän.

• • •

Bitki soluunadan umutlan.

• • •

Umutlan, umut yokkana da.

• • •

Umut - en tatlı kahr.

• • •

Çokgörmektä yortu yok.

• • •

Yalanı saklamaa - o da yalan.

Dooruluu sölärlenä, martur diil läüzim.

• • •

Dooruluun okadar üüsek paası var, ani onu biz sayêrız duşmanda da.

• • •

Diri laf - en ii üüredici.

• • •

İi adam lafını tamannêêr.

• • •

İilii zorlan yapmêêrlar.

• • •

Geniş kasaba – büyük yalnızlık.

• • •

Becereksiz dost düşmandan beter.

• • •

Dostuna koş canını, düşmana – kafanı.

• • •

İi adam korkêr, kötü işi yaparkan, utanmaktan,
ama prost adam korkêr, kötü işi yaparkan,
takazalamaktan.

• • •

Sade insan içer şarap, kalanı hayvannar içer
serin çöşmä suyu.

• • •

Taa çok insanı yok etti şarap, ne kadar tüfek.

• • •

Kısmetli o adam, kimin canı acimêêr kayıplaa.

• • •

Kısmetsiz o adam, angısı hiç yoktur duyduu
kendisini kısmetsiz.

• • •

Prostlaa üürenerlär üüredicisiz dâ.

• • •

Üürenerlär diil okul için, ama yaşamak için.

• • •

İhtârlar – iki okadar uşak.

• • •

Ahmaklara maana bulmak – metin iş.

• • •

Ölülär için, nicä dâ yaşayannar için, söleerlär ne
islää, ne dâ prost – sade ne var.

• • •

Kimi severlär, onu da takazalêrlar.

• • •

Utanmaktan lâüzım korkmaa taa çok, nekadar ölümdän.

• • •

Örnek taa faydalı üüretmektän.

• • •

Laf - üüreder, örnek - çaarêr.

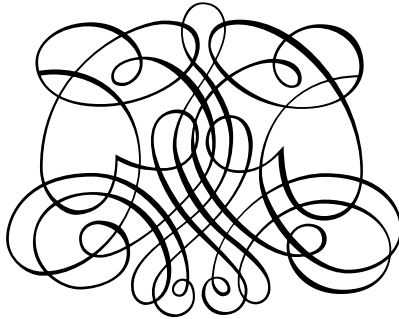
• • •

Taa ii aalamaa küçükkenä, nekadar ihtärkana.

• • •

Küçüklüün yaşları koruyêrlar ihtäri ahmaklıktan.

• • •

Gagauz halkının altın sözleri

Aforizmalar – kısıdan annadılan bir bitirilmiş düşünmeli fikir. Bizim gagauz halkının aforizmaları, nicä dä başka halkların kısıdan düşünmeleri, açıklêêrlar halkın yaşamasını: onun istoriyasını, asirlerdä oluşlarını, uzak zamanlardan taa şindiyädän akılda tutmaklarını. Onnarı okuyan taa derindän başlêêr annamaa yaşamanın özelliini, dooruluunu, hesaplınu.

Aforizmalar – doorudan göstererlär yaşamanın dooru yolunu. Var nasıl düşünmâklän kolay kayıl olmamaa, ama onnara danışan, bitki-bitkiyâ, taa derindän açıklêêr dünneyä kendi bakışlarını.

Gagauz halkının aforizmalarında var sarkazma duyguları. «İşlä, dä ko sana öküz desinnär», – bu aforizmada halkın derin düşünmesindä görünür şakalı bir fikir, angısı küstürmeer okuyucuyu, ama bir derin düşünmeyä çaarêr onu.

Aforizmaları okuyarkana, var nasıl annamaa halkın istoriyasını. Pek çok annatmalarda var otakım saklı fikirlär, angıları görünêrlär gagauzlara komuşu olan halkların annatmalarında da.

Bizim halkımızın aforizmaları, bana kalsa, taa duygulu, taa derin düşünmeli, taa cana yakın. Bezbelli onun için, ani bizim bütün yaşamamızın dokuma palası dokulu butakım sevgili hem duygulu düşünmeklärän.

•••
Aaç adam düündä oynamazmış.

•••
Aaç adam tok adamnan kafadar olmaz.

•••
Aaç tauk düşündä em görür.

•••
Aalemä kuyu kazma – kendin orayı duşärsin.

•••
Aalemä prost yapan, kendisinä prost yapêr.

•••
Aalemin kapusuna urarsaydın ayaklan – senin kafanı kırarlar tokmaklan.

•••
Aalemin sırasında keflänmä.

•••
Aalemin susaanda kaşık olma.

•••
Aalemin tauu kaaz görünärmiş.

•••
Aarayan – bulurmuş: inneyän – olürmüş.

•••
Aarif – adêêr, ahmak – umut çeker.

• • •

Acı patlacanı kraa haşlamazmış.

• • •

Aç gözünü da uyandır canını.

• • •

Adanmış tokluya maana bulmazlar.

• • •

Ahmaa düümä, o kendisi dä baaracek.

• • •

Ahmak dost aarif duşmandan taa beter.

• • •

Akıl verän var çok, ama ekmek verän yok.

• • •

Akıllı köpek yabanıyı buuar.

• • •

Akmasa da – damnêêr.

• • •

Alanda – bir günah, kaybedendä – bin.

• • •

Alat işi bozêr.

• • •

Alat işä şeytan karışêr.

• • •

Alatlama dişlän – alatla işlän.

• • •

Alatlayan her zaman geç kalêr.

• • •

Alışık beygir kamçı istemäz.

• • •

Allah insanı bireri toplarmış. Ahmaklar insanı – daadarmış.

• • •

Allah manda buynuzu da versä, insan onu da evä taşıyacak.

• • •

Almak vermäklär olurmuş.

• • •

Altın aazlan gümüş kesmä.

• • •

Altmış tamannamış – işi bitmiş.

• • •

Ambarda sıçan açlıktan aç ölmöz.

• • •

Anasına bak, danasını al.

• • •

Andın köpää – kap sopayı.

• • •

Annayan insana sivri sinek saardır, annamayan insana daul düümesi kulaanda azdır.

• • •

Araba aktarıldıynan – yolu gösterän var çok.

• • •

Araba gider – köpeklär salêr.

• • •

Araba tekerleksiz olmaz.

• • •

Arkadaş paradan taa paalıdır.

• • •

Armut fidanın altında alma aarama.

• • •

Aslanın yanında kedi kuyruu kıpırdamaz.

• • •

Aşk sana, dudak bana.

• • •

Ateş yoksaydı, tütün olmaz.

• • •

Atlar haygırlanêr, eşeklâr – çeker.

• • •

Avşamkı üfkeyi sabaaya brak, avşamkı işi sabaaya brakma.

• • •

Ayı buuarkan tilkiyi, tilki kayılmış buusun kuyruunu.

• • •

Ayı, sevârkân ensezeni, öldürmüş onu.

• • •

Ayıya bal dattırmışlar, da düündä katran da kalmamış.

• • •

Ayıyı öldürmediynän, derisini sepiyâ koyma.

• • •

Az imeyi aararkan – arka diireni bulur.

• • •

Az kaldı – maraz kaldı.

• • •

Az olsun, ama uz olsun.

• • •

Azdan annamarsaydı – çoktan hiç tä annamaz.

• • •

Baalı popaz kavga yapmaz.

• • •

Baaşlanmış işi kötülâmeerlâr.

• • •

Baca tütünsüz olmaz.

• • •

Bakma bana, nicä buzaa eni tokada.

• • •

Balık bulanık suda tutulur.

• • •

Balık çekeder kokmaa kafadan.

• • •

Bän dam desäm, sän kapusunu bul.

• • •

Bän sevgimä gül demäm: gülün ömürü kısadır.

• • •

Bana bak – gözümä bakma.

• • •

Bana ilişmeyän ilan bin yıl yaşasın.

• • •

Başını serindä, ama ayaklarını sıcakta tut.

• • •

Başlayan büün iş sabaaya kalmaz.

• • •

Baştan hesap, sora – kasap.

• • •

Batak olsun, domuz bulunar.

• • •

Bayır bayırlan buluşmaz, ama adam adamnan buluşur.

• • •

Bayır islää kısaykana, ama düün islää – uzunkana.

• • •

Becermeksiz çobanın işi şeytan panayırına benzär.

Bela dur demaz.

• • •

Beslä gaargayı, gözünü çıkarsın.

• • •

• • •

Beterdän beter dä var.

• • •

Beygir dört ayak üstündä, ama o da kösteklener.

• • •

Beygirdän erä düşän, eşää dä kayılmış.

• • •

Beygirin ölürsä - ko emdän ölsün.

• • •

Bin dostun varsa - o az, ama bir duşmanın varsa
- o çok.

• • •

Bin kerä ver, bir kerä vermä - genä fenaysın.

• • •

Bir çiçek yaz vakıdı yapmêêr.

• • •

Bir kırlangaç yazı getirmeer.

• • •

Bir kulaama girdi - öbüründän çıktı.

• • •

Bir taştan duvar olmaz.

• • •

Bir tutam ot deveyi bayır tepesindän aşaa indirir.

• • •

Biri ölmediynän, öbürünä er kalmaz.

• • •

Biri yapêr - binnär çeker.

• • •

Bitmedi bostan – olmadı karpuz.

• • •

Biyaz köpek pamukçudan azetmüzmiş.

• • •

Bizä gelän bizä benzeer.

• • •

Bobandan başka ihtär kapunda bakma.

• • •

Bol kesenin harcaması da boldan.

• • •

Bol ürekli bulur, sıkı, tamah – bulmaz.

• • •

Boş kafanın ecelini ayaklar çeker.

• • •

Boş kafayı kırk kerä dä okutsan, genä annamaz
laftan.

• • •

Boş laf torbaya girmüz.

• • •

Boş samannık keremet istemüz.

• • •

Brak sarfoşu kendisi yıkılsın.

• • •

Bu dünnedä zordan zor boş kafayı akıllan
doldurmaa.

• • •

Bulunma örs en çelik.

• • •

Buruk fidanı ateş doorudêr.

• • •

Buulan adam tutunur samandan da.

• • •

Buynuz öküzä fayda getirmäz.

• • •

Buyur sakınma, ama çingenä gibi dä olma.

• • •

Buz çuvalda kullanmaz.

• • •

Büünkü işi yaarina brakma.

• • •

Büünkü yımırta taa ii yaarınkı kaazdan.

• • •

Cicidän miciyä.

• • •

Cömert⁸⁷ adam sırtından gölmeeni dä verir, ama sıkı adam kışın bir tutam kaar da auldan vermäz.

• • •

Cumaanın halı perşembedän çekiler.

• • •

Çabuk hırsız ev saabisini tutar.

• • •

Çamur varsa, hamur da var.

• • •

Çarşıdan⁸⁸ imeklän köpek doyunmaz.

• • •

Çekämeyän – dört koşsun.

• • •

Çeşnesi⁸⁹ yoksa – tokluu olmaz.

⁸⁷ Cömert – bol ürekli.

⁸⁸ Çarşı – panayır.

⁸⁹ Çeşnä – azın daadı.

• • •

Çımçırık çakmasa – gök güürüldämecek.

• • •

Çizmeci çizmesiz gezer.

• • •

Çok aalama, günnerin bir gülüş günü olur.

• • •

Çok gezän – çok bilirmiş, çok kaçan – çok kazanmış.

• • •

Çok laf – aarlık, ama susmak – varlık.

• • •

Çok laf – dermendä.

• • •

Çok mal varkana – çok bela.

• • •

Çokgörmektän şeytanın çanı yırtılar.

• • •

Çorbacı adamda horozlar da yımırılêêrlar.

• • •

Çoyu aarêêr, ama azlık kaybeder.

• • •

Çürük taftaya basma.

• • •

Çürüksüz mal olmaz.

• • •

Daa bir kuru fidansız olmazmış.

• • •

Dalayan köpek aaradını bulur.

• • •

Damna taş diil kuvetlän, ama durmamayca-durmamaklan, delärmış.

• • •
Damna, nekadar da küçük olmasa, ama taşı
deler.

• • •
Damna-damna deniz dolêr.

• • •
Datmadıynan pelindän – bal dadını annamazsın.

• • •
Demiri, sıcakkana, düüyêrlâr.

• • •
Denizä düşän samandan tutunur.

• • •
Denizdä toz aarama.

• • •
Dert derdä uymaz.

• • •
Dışarsı forma – içersini sorma.

• • •
Diil hepsi altın, ne yalabıyêr.

• • •
Diiştirmä beygiri eşää, keçiyi dä kaaza.

• • •
Dil kemiksizmiş.

• • •
Diş etinnän karnı doymaz.

• • •
Dişinnän kırar – dilinnän yalar.

• • •
Dolaşan – tez gelir.

• • •
Dolu kısmetlän, nicä kurbaa tüüylän.

• • •

Domuzun boynusuna şeytan parası yaraşmaz.

• • •

Dostlar üç türlü vardır: para dostu, karı dostu hem haliz dost.

• • •

Düncü günü aarama.

• • •

Dünnä - merdiven: biri iner, biri piner.

• • •

Dünnä - gemi⁹⁰, akıl - elken⁹¹, fikir - dümen⁹², kullan kendini, göreyim seni.

• • •

Düş erä, da göreyim dostlarını.

• • •

Düşünmektän başım kalbur oldu.

• • •

Ecel maanasız olmazmış.

• • •

Ekmek eldän, su - göldän.

• • •

El eli yıkêêr.

• • •

Elli - eri belli.

• • •

En büyük taşı köşeyä koyêrlar.

⁹⁰ Çeşnä - azın daadı.

⁹¹ Elken - парус.

⁹² Dümen - руль.

• • •
Eni süpürgä üst köşedä durêr.

• • •
Enser enseri çıkarêr.

• • •
Erä düşenin dostu yokmuş.

• • •
Eski dost duşman olmaz, olsa da – yakışmaz.

• • •
Eski küüdä eni adet çıkarma!

• • •
Eşään düülecää geldiynän, üülen üstü anırır-
muş.

• • •
Eşil kabaktan toom istenilmeer.

• • •
Et tırnaktan ayırılmaz.

• • •
Etmeer nekadar, taa üstünä dä kel tepesindä bir
çıban.

• • •
Ev saabisinin işinä karışma.

• • •
Falcıya ödünçlenmää gitmä.

• • •
Faydasız koyunu kurtlar isin.

• • •
Fena adam arabana pinmesin.

• • •
Fena birlik bir öküz satar, islää birlik bin öküz
satar.

• • •
Fena insandan iilik beklämä.

• • •
Fena köpek evi koruyêr.

• • •
Fenalık olmadıynan, iilik olmaz.

• • •
Ferecä⁹³ gözellii saklamaz.

• • •
Fukaaralık - maskaralık.

• • •
Garga gargarın gözünü çıkarmaz.

• • •
Gecenin gözü yoktur.

• • •
Gecenin işi - gündüzün maskarası.

• • •
Geç kalan gelinä ya yavan suan ya da süümäk.

• • •
Geç musaafirlerä kemik imäk, bulaşık ta içmäk.

• • •
Geçmeer ne kalburdan, ne dä elektän.

• • •
Gelecää varsa, görecää dä olacak.

• • •
Gelenä - hoş geldin, gidenä uurlar olsun.

• • •
Gelmiş, görmüş, gitmiş.

⁹³ Ferecä – паранджа, вуаль.

• • •
Genç kulinin kaçması ilinmiş.
• • •
Gençlerä bordey da bina⁹⁴.
• • •
Girgin kan damarda durmaz.
• • •
Görmediynän dereyi – paçalarını suvama.
• • •
Göz bakêr – can çeker.
• • •
Gözäl adamın üstünä bakmak – hayırdır.
• • •
Gülmä komuşuna – gelir başına.
• • •
Gülü sevän tikenî dä sever.
• • •
Gün sabaadan belli.
• • •
Gündüz aazını kapa, gecä kapunu kitlä.
• • •
«Hop» deyincä, derä atlanılmêr.
• • •
Hak⁹⁵ hakı bulur.
• • •
Haram belasız yaşamaz.
• • •
Haram geldi, haram da gitti.

⁹⁴ Bina – büyük ev.

⁹⁵ Hak – borç, odek.

• • •
Hasırdan zeedä ayaklarını uzaltma.

• • •
Hasta döşektä düzülür.

• • •
Hastaya ilaç sorma.

• • •
Haşlanmış süttän, üfleer suya da.

• • •
Hava uymarsaydı sana, sän uyasın havaya.

• • •
Havaya görä erken kalkasın.

• • •
Hayırsız adamnan bilä ekmäzmişlär.

• • •
Hayırsız çukurun dibindä kalır.

• • •
Haylaz gelinä her gün yortu.

• • •
Haylaz örüyüşündän annaşılırmış.

• • •
Haylazı işä çaarêrsın, o sa seni üüreder işlemää.

• • •
Her gün popaz yaanı imeer.

• • •
Herbir aaçtan düdük olmaz.

• • •
Herbir çırtmacının kendi havası var.

• • •
Herbir horoz kendi kümesindä öter.

• • •
Herbir koyun kendi ayaandan asılır.

• • •

Herbir kuş kendi dilindän kayıp olêr.

• • •

Herbir kuşu çalmasından tanıyêrsın.

• • •

Herbir kuan bal yapsa – bal okası parasız olur.

• • •

Herbir sinek bal yapmêêr.

• • •

Herbir távanın kendi kapaa var.

• • •

Herkezi biri-birindän geeri kalmasın.

• • •

Herkezi derdinnän, ama dermenci – beendiinnän.

• • •

Herkezi kendini beener.

• • •

Herkezin malı başı altında dursun.

• • •

Herzaman şaka cöbündä olsun.

• • •

Horozsuz da sabaa olur.

• • •

Horu bir kerä bilä ihtärlamaz.

• • •

Horudan tutundun – oyna başadan.

• • •

İi beygirä bir kamçı da etär.

• • •

İi mal kendi küüyündä satılmış.

• • •
İnenin ardına iplik tä gidärmiş.

• • •
İiri fıdan doorulur, ama iiri insan doorulmaz.

• • •
İiri oturalım, dooru konuşalım.

• • •
İki cambaz⁹⁶ bir iptä oynamaz.

• • •
İki kapuya bakan köpek aaç kalêr.

• • •
İki karpuz bir koltaa sıymaz.

• • •
İki tavşam birdän tutulmaz.

• • •
İleri git – süser, geeri kal – teper.

• • •
İleri uçan ilkin konarmış.

• • •
İlk buka tatlıymış.

• • •
İlk kısmet kısmettir.

• • •
İnsan ihtärlêêr, ama insanın ürää ihtärlamêêr.

• • •
İnsan insana duşmandır.

• • •
İnsan konuşa-konuşa, hayvan kokuşa-kokuşa.

⁹⁶ Cambaz – akrobat.

• • •
İnsan öler, ama borç ölmaz.

• • •
İnsan, üşenirkän örümää, doyamaz kaçmaa.

• • •
İnsanın aazı çuval diildir, da onu baalayasin.

• • •
İnsanın alacası - içindadır, hayvanın alacası -
dışındadır.

• • •
İnsanın gözü doymaz.

• • •
İplik en incä erdän koparmuş.

• • •
İslä beygir emini arttırırmuş.

• • •
İş kadınca oynamaya benzemaz.

• • •
İşlä, da ko sana öküz desinnär.

• • •
İşlenir günün hakı varmuş.

• • •
İştän artmaz, aazdan artar.

• • •
Kaba döşä, ama çetindä uyuma.

• • •
Kabuu koparınca, parmaklar acımaz.

• • •
Kafa yapêr - güüdä çeker.

• • •
Kafa yapêr, ama güüdä çeker.

• • •

Kafamı kır, ama hatırımı kırma.

• • •

Kafaylan duvar delinmäz, akıllan delinir.

• • •

Kalabalıkta darı saçılmaz.

• • •

Kalburlan su taşınmaz.

• • •

Kalp⁹⁷ para kayıp olmaz.

• • •

Kalpaandan taa yukaarı atlayamayacan.

• • •

Kama kamayı çıkarêr.

• • •

Kamayı kamaylan çıkarêrlar.

• • •

Kamburu mezar doorudacek.

• • •

Kan su olmaz.

• • •

Karımcanın da kardaşı varmış.

• • •

Karışma köpää, imesin seni imeklän bilä.

• • •

Kart çingenedän demirci olmaz.

• • •

Kart öküzü dibä koşarmuşlar.

⁹⁷ Kalp – can.

• • •

Kaşıklan verän diirenin sapınnan gözlerini
çıkârêr.

• • •

Katıksız ekmek buazdan geçmeer.

• • •

Kavgada şamara bakılmaz.

• • •

Keçi varsa - olak ta olacek.

• • •

Kedi yokkana evdä, sıçannar horu oynêêrlar.

• • •

Kedinin yolu samannaa kadar.

• • •

Kefli olan borcu ödeer.

• • •

Kendi adamınnan i-iç, ama alış-veriş yapma.

• • •

Kendi baş - kendi dâ traş.

• • •

Kendisi erä düşän aalamarmuş, aalarsaydı da,
ona o iş yaramarmuş.

• • •

Kepek paalı, un da ucuz.

• • •

Keskin sirkä kabına zarar edär.

• • •

Kısmet çok olmaz.

• • •

Kışın yap taliga, yazın da kızak.

• • •

Kıza baktı - gözleri aktı.

• • •
Kızım, sana söleerim, gelinim, sän anna.

• • •
Kim datmadı acıdan, annamaz tatlıdan.

• • •
Kim kuanı besleer – o parmaanı baldan yaalêêr.

• • •
Kim ne yaparsa, kendisinä yapar.

• • •
Kim nicä ulaşêr, ölä dä dokuyêr.

• • •
Kim yapêr – o kendinä yapêr.

• • •
Kim yazın yatêr, o kışın aaç öler.

• • •
Kimin arabasına pinärsin, onun türküsünü çalarsın.

• • •
Kimsä iyer, kimsä salt çöplener.

• • •
Kimsey demâz: «Benim yuurdum iışı».

• • •
Kolay kazanılmış paraya sevinmä.

• • •
Komuşuluk diil doyunca, ama ölüncä.

• • •
Korku bostanı koruyarmış.

• • •
Koruyan gözä gübür girmäzmiş.

• • •
Köpek, suya düşmeyincä, üzmää üürenmäzmiş.

• • •

Kör satıcının kör da alıcısı var.

• • •

Kurtsuz aaç olmaz.

• • •

Kuruylan bilä yaş ta yanarmış.

• • •

Küsän popazın torbası dolmazmış.

• • •

Küüyü metet, kasabada yaşa.

• • •

Lafetmää aazında tüü bitincä.

• • •

Lelek yazı takırtyılan geçirirmiş.

• • •

Maanasız ecel olmazmış.

• • •

Makarki denizi geçtin, ama, dereyi geçärkenä,
var nasıl buulasın.

• • •

Mandaya buynuz aar etmäz.

• • •

Masallar çoktur, ucu yoktur.

• • •

Nallı beygir sürçmäz⁹⁸.

• • •

Nasaadın faydası vakıdında.

• • •

Nazlı köpek tüüyünü geç atarmış.

⁹⁸ Sürçmää – kösteklenmää.

• • •

Ne alır sivri sinek mandanın buynuzundan.

• • •

Ne biber, ne patlacan, her elindä bir filcan.

• • •

Ne ekecän, onu da toplayacan.

• • •

Ne ellär duysun bizi, ne biz elleri.

• • •

Ne fidandan erä düşärmiş - onu domuzlar iyärmiş.

• • •

Ne kolay kazanılêr, o kolay da harcanılêr.

• • •

Ne sarmısak imiş, ne dä sarmısaa aazı kokêr.

• • •

Ne verersin elinnän, bütün üreklän, o gider seninnän.

• • •

Nekadar da büyük olsun onun şanı, bir taştır onun nişanı.

• • •

Nekadar dooru konuşêrsın, okadar da ilik göräsin.

• • •

Neredä çokluk, orada bokluk.

• • •

Neredä ekmeersin, orada büüyer.

• • •

Netakım çoban, otakım da sürücü.

• • •

Netürlü saabi, otürlü dä çırak.

• • •
Nicä anası, ölä dä danası.

• • •
Nicä döşeyecän, ölä dä yatacan.

• • •
Onun lafı çuvala girmäz, torbaya sıymaz.

• • •
Öküz altında buzaa aarama.

• • •
Öküz öldü, ortaklık bozuldu.

• • •
Öküzä kendi buynuzu aar gelmärmiş.

• • •
Ölü eşek nalı aaramêr.

• • •
Ölü yada düün yarı yolda kalmaz.

• • •
Öndercisiz kuan nicä kocasız karı.

• • •
Ördek ördeklän, kaaz kaazlan, kör tauk ta kör horozlan.

• • •
Paasına görä mal da.

• • •
Paklık saalın yardımcısı.

• • •
Panayırdä kesilän parmak acımazmış.

• • •
Para bitti, Musa gitti.

• • •
Parayı verän düdüktä çalar.

• • •

Parmaan girmedii delää kafanı sokma.

• • •

Pipi pipiylän, kaaz kaazlan, kör tauk - kör horozlan.

• • •

Piredän devä yapma.

• • •

Popaza nekadar da versän, o hep okadar doymazmış.

• • •

Popazın kızında da kusur varmış.

• • •

Popazın sözünü seslä, ama yaptını yapma!

• • •

Prostluk daada yalnız gezmäzmiş, o gezärmış insan arasında.

• • •

Saa insanın işi bitmüz.

• • •

Saçı uzun, ama akli kısa.

• • •

Sakla samanı, gelir onun da zamanı.

• • •

Salmaa bilmeyän köpek sürüsünä yabanı getirir.

• • •

Samannık içindä iineyi boşuna aarama.

• • •

Samannıkta iineyi aarama!

• • •

Sayma birkimseyi ahmak erinä.

• • •

Seksendä olmamış da doksanda mı olacek.

• • •

Sel gider, ama kum kalêr.

• • •

Senin metinin alemin kötüsü.

• • •

Sert pirenin kendisinä zararı varmış.

• • •

Sıbitma ekmään kabuunu aalemin topraana.

• • •

Sıçan deliinä sıymêêr, ama bir kabak kuyruuna baalamış.

• • •

Sıçan, tüülendikçä, üşürmüş.

• • •

Sinek bişey diildir, ama südü sıbittırır.

• • •

Sivri sinektän yaa çıkmaz.

• • •

Sopanın iki ucu var.

• • •

Sorma ihtära, sor çok görenä.

• • •

Sölä, kim senin dostun, da bän söyleyecäm, kimsin sän.

• • •

Sölärseydin – fena olursun, sölämärsän – hasta olursum.

• • •

Söleyä-söleyä, aazımda tüü bitti.

• • •
Söleyim kızçaazıma, annasın gelinciim.

• • •
Su akêr, kum kalêr.

• • •
Sular üüsektän aşaa akar da alçakta çıkar.

• • •
Sular yukarı akmaz, aşaa dooru akar.

• • •
Susan uşaa süt vermezlär.

• • •
Susêr, sansın su aazına almış.

• • •
Suya gidenin susaa varmış, yan yatanın yataa varmış.

• • •
Südü maya koymadıynan, yuurt olmazmış.

• • •
Şaka aslıya çok kerä çıkêr.

• • •
Şansızlık şan besleer.

• • •
Şoparın kum ataca vakıdı geçti.

• • •
Şükürlän tarla kazılmaz.

• • •
Tamah adamın çöşmesinin yanından geç, ama suyundan içmä.

• • •
Tamah bir vakıt bilä doymaz.

• • •
Tamahlık adamı kaybeder.

• • •
Tarla istämeer dua, tarla isteer kazma.
• • •
Taş olduu erdä aar.
• • •
Taşıma suylan dermen dönmäzmiş.
• • •
Tatlı dil can alır.
• • •
Tatlı dil yılanı deliktän çıkarêr.
• • •
Tauk, eşinä-eşinä, yımırtlêêr.
• • •
Tavşama "kaç", tazıya -"tut".
• • •
Tilki panayıra çıkmaz.
• • •
Tok aacın halını bilmäz.
• • •
Tok domuz holluu aktarêr.
• • •
Tok insan aaç insanı inanmaz.
• • •
Traş paalı, şarap ucuz.
• • •
Tutanı tutarsaydın, kaçan kurtulur.
• • •
Tuz-biber, hızlı gıder.
• • •
Türkünün hem masalın saabisi yokmuş.
• • •
Tütmedik baca olmazmış.

• • •
Ucuz verän tez kurtulur.

• • •
Ucuz yaanıdan manca datsız olur.

• • •
Uçtu-gitti, ama hep keçi.

• • •
Umutlan çotuk arabayı devirer.

• • •
Ur tokmaa başına.

• • •
Urduk toyu sopasız!

• • •
Uşaan imeesi helalmış, ama giimesi harammış.

• • •
Uyku baldan taa tatlıdır.

• • •
Uzan yorganına görä.

• • •
Üfkedä bala şeker denilmeer.

• • •
Üşenän örümää doyamazmış kaçmaa.

• • •
Üsüzün kuytucuu plannar boyunda.

• • •
Vakit geçer, çatı sarılêr!

• • •
Varlına sevinmä, yokluuna gücenmä.

• • •
Varlıktan baş acımaz.

• • •
Ver ellinnän da aara ayannan.

• • •
Verdin kendini kiraya⁹⁹ – dayan.
• • •
Yaamurdan kaçarkan, toluya uuradık.
• • •
Yabanıyı nekadar da beslä, o hep daaya bakêr.
• • •
Yalancının çatısınnan pınara inmä.
• • •
Yalancının mumu üülenä kadar yanar.
• • •
Yaldan domuz tanımaz, pınar suyundan tanıyar.
• • •
Yalpak buzaa iki anadan emärmış.
• • •
Yalpak kedi fena tırmalêêr.
• • •
Yalpak kuzu iki koyundan emer.
• • •
Yangına karşı körüklän gitmä.
• • •
Yap iilik da bul kemnik¹⁰⁰.
• • •
Yapan kendinä yapêr.
• • •
Yapmêêr deri, nekadar epi.
• • •
Yaş yaamurdan korkmazmış.

⁹⁹ Kira – arenda.

¹⁰⁰ Kemnik – kötülük, fenaalık.

• • •
Yaş yaamurlaa çok su diil läázım.

• • •
Yaşa, eşeciim, yaşa, yaza pelin otu biçecäm sana.

• • •
Yaşamaa, nicä beylän bacanak.

• • •
Yaz kışı besleer.

• • •
Yazık kıza – yandı çocuk.

• • •
Yılan da iiri gider, ama, deliini bulduynan,
doorulêr.

• • •
Yılanın kuyruuna basmadıynan, o dalamaz.

• • •
Yımırta tauktan akıllı çıkmış.

• • •
Yımırtanın kulbunu aarama.

• • •
Yırtıcı kuşun¹⁰¹ ömürü azdır.

• • •
Yol örümäklän, borç ta ödemäklän biter.

• • •
Yolcu yolcuyu yolda bulur.

• • •
Yolcu yolunu bulur.

• • •
Yolcuya yol yakışêr.

¹⁰¹ Yırtıcı kuş – eti iyän, kır kuşu.

• • •

Yolcuya yol, kurbaaya göl.

• • •

Zaman saman satar.

• • •

Zaman zamana uymarsa, sän zamana uy.

• • •

Zenginin kefi gelincä, fukaaranın canı çıkarmış.

• • •

Zenginin parası çoktur, fukaaranın uşakları
çoktur.

• • •

Zordan zor da var, en zor boş kafayı doldurmaa.

• • •

Zorlan gözellik olmaz, olsa da yakışmaz.

• • •

Zorlan sevgi kazanılmaz.

• • •

Zorlan sokma akıl - akıl olmaz.

Dünnä halklarının altın söleyişleri

• • •

Kim becermeer yapmaa kötü, o becerämeyecek
yapmaa iilik tä.

Türkmen sözü

• • •

Kim kaavi üfkedä, o kaavi iilik yapmakta da.

Yapon sözü

• • •

Üüren iilik yapmaa kötü işlerdä dä.

Azer sözü

• • •

Becermeer kullanmaa aalemi o adam, angısı
kullanamêêr kendisini.

İngiliz sözü

• • •

Dooruluk - en islää politika.

İngiliz sözü

• • •

Daavayı kesennär dä kimi kerä kaybederlär
suradını.

Armän sözü

• • •

Keskin kanon kabaatlıları besleer.

Rus sözü

• • •

Taa ii on kabaatlıyı afetmää, nekadar bir kabaatsızı zındana kapatmaa.

Rus sözü

• • •

Neredä hepsi kabaatlı – orada kabaatlı bulunmaz.

Rus sözü

• • •

Dooruluklan barabar yaşamak – te hepsindän ii din.

İngiliz sözü

• • •

Hepsindän ayozlu o – kimdä yok tersinä fikir.

İngiliz sözü

• • •

Açan inanêrsın sade Allahı – ozaman inanmêêrsın kendi-kendini.

Çeh sözü

• • •

İilik – kötünün tersi.

Yapon sözü

• • •

Korun iiliktän – ozaman korunacan kötüdän dä.

Türk sözü

• • •

Korun onnardan da, kimä sän yaptın iilik.

Türk sözü

• • •

Kim koyêr kendisini kurtarıcı, onu var nasıl gersinnän kruçada.

İspan sözü

• • •

Ödeşmää lääzım kötüyä iliklän, diil iliklän ilää.

Türkmen sözü

• • •

Utandır iliklän kötücüleri.

İndian sözü

• • •

İlik kendi-kendisini meteder.

Rus sözü

• • •

Yapma kötü, da ozaman yaşamayacan korku altında.

Şumer sözü

• • •

İki kötüdän ayır taa küçüünü.

Rus sözü

• • •

İki kötüdän ayırma birisini dä.

İngiliz sözü

• • •

İlik yapêrsın – kendini kabardêrsın, kötü yapêrsın – kendini utandırêrsın.

Birma sözü

• • •

İlik yapmak – kendini sevindirmäk.

Rus sözü

• • •

Zor çekmäk – kısmetin toomu.

Yapon sözü

• • •

Kısmet uurêêr ona, kim onu beklämeer.

Yapon sözü

• • •

Kısmet getirer betva, gidärkän.

İndian sözü

• • •

Ahmaan kısmeti dä tersinä.

Kitay sözü

• • •

Kısmet akılsız, nicä delik torba: neredä bulacan,
orada da kaybedecän.

Rus sözü

• • •

Dirlik – kısmetin yarısı.

Başkir sözü

• • •

Kısmet pay tutêr girginnerdän.

Rus sözü

• • •

Kısmet uurêêr o evä, neredä işidiler gülüş.

Yapon sözü

• • •

Neredä dooruluk, orada da kısmet.

Rus sozü

• • •

İstemää iilik yapmaa – kısmetin çeketmesi.

Türkmen sözü

• • •

Kim çok görer aalemin kismetini – ona kismet uoramêr.

Gruzin sözü

• • •

Korkarsaydın kismettän – kismetli olamazsın.

Rus sözü

• • •

Zorluk çekmârsän – kismetin dadını annayamayacan.

Armän sözü

• • •

Geler vakıt, da kahır döner kismetä, taratmak da döner iilää.

Kitay sözü

• • •

Düümediynän kendini – kismet görmeyecän.

İndian sözü

• • •

Bir kahır taa ii bin nasaattan.

Türk sözü

• • •

Kismetini inanma, beladan da korkma.

Rus sözü

• • •

Sevinmeliktä bil ölçü, kahırda umudu kaybetmä.

Başkir sözü

• • •

Dooruluu sevän adam kendisini cezalêr, ama aalemi afeder.

Yapon sözü

• • •

Kendini saymarsaydın, aalem dä seni saymayacak.

Yapon sözü

• • •

Say kendini, istärseydin saysın seni aalem.

İngiliz sözü

• • •

Saymak duudurêr akıl.

Rus sözü

• • •

Hepsindän çok yorulêrsın haylazlıktan.

Karel sözü

• • •

Taa ii zorlan iş yapmaa, nekadar aylak durmaa.

İndian sözü

• • •

Ödeksiz iş taa ii aylak durmaktan.

Fars sözü

• • •

Kim birşey yapmêr, o beener üüretmää aalemi.

Mongol sözü

• • •

Yufka usluluk taa ii kaavi çekiştän.

Rus sözü

• • •

Çalış kaplamaa bilgiyi, diil dünneyi.

Osetin sözü

• • •

Taratmak – ensemenin anası.

Korey sözü

• • •

En ilkin ensä kendini, sora tara duşmanını.

Indian sözü

• • •

Kim sevmeer kendi halkını, o saymêêr aalemi
dä.

Osetin sözü

• • •

Kendi evindä zeedäysän, aalemä dilsin läüzüm?

Kırgız sözü

• • •

Uzakıykana, adama en paalı onun duuma evi.

Arap sözü

• • •

Akıllıya bütün dünnä yurtluk.

Çeçen sözü

• • •

Fukaara diil o adam, kimdä az var, ama o adam,
angısı pek çok ister.

İngiliz sözü

• • •

Azlaa sevinç - varlık.

Pers sözü

• • •

Varlık diil parada, ama becermektä.

Pers sözü

• • •

Ölçü - en büyük varlık.

Indian sözü

• • •

Kim beener insanı, o çok yaşêêr.

Yapon sözü

• • •

Sade ölüm atındä insan annêêr, ne o läüzımdı yapsın taa ileeri.

Osetin sözü

• • •

Yaşamaa sade kendinä deyni – tütütmää, ayleyä deyni – yanmaa, halka deyni – şafk etmää.

Rus sözü

• • •

İstemää ölmää ya da korkmaa ölümdän – o da prost, bu da prost.

Arap sözü

• • •

Adamın paası belli olêr, öldüynän.

İndian sözü

• • •

Yapma bişey prost, nelär seni zeetleyeceklär ölärkän. Yaşamak – pek kısa.

İndian sözü

• • •

Açan sän duuardın bu dünneyä – sän aalardın, ama kalanı – sevinärdi. Yaşa bölä: sän, ölärkänä – ko hepsi aalasin, ama sän gül.

İndian sözü

• • •

Kimin tabeetindä var çok tersinelik, o kolay bulêr tersinä işleri aalemdä.

Adıgey sözü

• • •

Görmemää kendi kusurlarını – en büyük kusur.

Tacık sözü

• • •

Taa ii açık karşı koymaa, nekadar saklı üfkä tutmaa.

Arap sözü

• • •

Hesaplık - akılın gözellii.

Yapon sözü

• • •

Açık ürekli adama bütün dünnä senselä.

Bengal sözü

• • •

Akıllı adam çetin, ama aalemnän çekişmeer.

Kitay sözü

• • •

Akıllı adama kısmet yaraşêr.

Rus sözü

• • •

Derindän sevda duudurêr azetmemeyi.

Yapon sözü

• • •

Kim becermeer azetmemää, o becermeer sev-
mää.

German sözü

• • •

Diil can, ama laf, azetmemenin anası.

Şumer sözü

• • •

Kuvet yokkana, ozaman en derin üfkä.

Indian sözü

• • •

Ahmaan üfkesi - onun laflarında, akıllının
üfkesi - onun işlerindä.

Arap sözü

• • •

Üfkenin çeketmesi - akılsızlık, onun bitkisi -
pişmannık.

Arap sözü

• • •

Neredä üfkä - orada da afetmäk.

Rus sözü

• • •

Kim karşılamêêr üfkeyi üfkäylän, o kurtarêr
hem kendisini, hem aalemi.

İndiyan sözü

• • •

Neredä korku, orada da utanmak.

Armän sözü

• • •

Kim utanêr, onda var surat.

Yapon sözü

• • •

Kork ondan, kim sendän korkêr.

Pers sözü

• • •

Korkarsaydın - sölämä, sölediyseydin - korkma.

Arap sözü

• • •

Ahmak korku bilmäz.

İndian sözü

• • •

Umutlan isleeyä, ama taa isleedän – korun.

Türk sözü

• • •

Bir bela iki kişiyä – yarım bela, bir sevinmelik iki kişiyä – iki kismet.

Rus sözü

• • •

Can, angısı geçirmede bela, suuk hem duygusuz.

Fin sözü

• • •

Neredä kismet, orada çokgörmäk.

Rus sözü

• • •

İilik yap aalemä, ama üüren kendinä.

Abhaz sözü

• • •

Ne verersin – o senin, ne kalêr – kayıp olêr.

Gruzin sözü

• • •

Kimin canı aciyêr proslara, o zarar eder isle-elerä.

İngiliz sözü

• • •

Dooruluu läüzım annatmaa şakaylan.

Armän sözü

• • •

Şaka – dooruluun yarısı.

Abhaz sözü

• • •

Dürük lafederlär sade ahmaklar.

Evreı sözü

• • •

Dooruluun faydası vakıdına görä.

Osetin sözü

• • •

Taa ii acı dooru, nekadar tatlı yalan.

Rus sözü

• • •

Dooruluk, angısı zarar eder, taa faydalı sevin-dirär yalandan.

Arap sözü

• • •

Dooru adama yalan sölämeerlär.

Kitay sözü

• • •

Yalancı her zaman dooruluk için lafeder.

Osetin sözü

• • •

Kim susêr, bilärkän dooruluu, - yalancı.

İndiyan sözü

• • •

Annat yalanı, angısı benzeer doorulaa, ama annatma dooruluu, angısı yalana benzeer.

Siriya sözü

• • •

Yalancı emin eder, hırsız marturları yardımcı çaarêr.

Mongol sözü

• • •

Aalemi aldadêrsın bir günä, kendini - bütün yaşamaya.

Fin sözü

• • •

Kimikerä yalan da kurtarêr.

Rus sözü

• • •

Taa ii faydalı yalan, nekadar dooruluk, angısı çekiştirir insanı.

Uygur sözü

• • •

Fikirli yalan taa ii ahmaklı dooruluktan.

Rus sözü

• • •

En ilkin korunarsan yalandan, sora başlayacan sakınmaa dooruluktan.

Afrikan sözü

• • •

İstärseydin yardım etmäâ doorulaa, dost ol yalannan.

Assiriya sözü

• • •

Yalanda yarısı dooru.

Fin sözü

• • •

Gündüz götür kendini ölä, ani gecä uykun tatlı olsun.

İndiyan sözü

• • •

En büyük fayda insana – tatlı laf.

İndian sözü

• • •

Bizim lafetmemiz läâzım taa faydalı olsun susmamızdan.

Arap sözü

• • •

Fikirsiz adamanın paası da küçük.

German sözü

• • •

Ada enikunu, tamanna hızlı.

İngiliz sözü

• • •

Sän yaptısaydın iilik - sakla, sana yaptısaydılar
iilik - açıkla.

Arap sözü

• • •

Hesaba alarkana aalemin tabeetlerini, en ilkin
diiştir kendi tabeetlerini.

Yapon sözü

• • •

Yalpaklaa üüren kaskatı adamdan.

Kazah sözü

• • •

Sev insanı, aniki onnar sevsinnär seni.

Egipet sözü

• • •

Bän kullandırırım kendimi ona, kim beni sayêr.

Kürt sözü

• • •

Taa ii olmaa duşman islää adama, nekadar dost
prost adama.

Yapon sözü

• • •

Nekadar taa çok dost, okadar da taa çok duşman.

Rus sözü

• • •

Kuvetsiz adam – hepsinin duşmanı.

Abhaz sözü

• • •

Kim beni meteder, o benim duşmanım.

Korey sözü

• • •

Olmaydı bela, olmayaceydı pelivan da.

Vetnam sözü

• • •

Girgin öler bir kerä, korkak – bin kerä.

Türkmen sözü

• • •

Korkak evdä girgin.

Türkmen sözü

• • •

İslää adama prost laf yapışmaz.

Türk sözü

• • •

Üfkä var yalpak adamda da, ama sade kendisinä.

Gruzin sözü

• • •

Kinni adam aalêêr çok görmektän, yalpak adam aalêêr can acısından.

Rus sözü

• • •

Kinni adam kendi-kendisindän azetmeer.

Udmurt sözü

• • •

Şarap duudurêr kabaatı.

Rus sözü

• • •

Şarap adamın içindä, nicä akıl küp icindä.

German sözü

• • •

Avşamdan kör – sabaalen aylaz.

Yapon sözü

• • •

Akıllı adam hesaplı – derin derä uslu.

Mongol sözü

• • •

Sade o adam akıllı, angısı hepsini dooru yapêr.

Abazin sözü

• • •

Üüredicinin çetin lafı taa faydalı bobanın yalpak lafından.

Pers sözü

• • •

Üüret büüyünü, küçüü üürenecek kendisi dä.

Arap sözü

• • •

Sade sayarkana üürediciyi, var nasıl olasın üüredici.

Vetnam sözü

• • •

Bobalar-analar işçiyä, ama uşaklar haylazsa, ozaman unukalar fukaaralık edeceklär.

Yapon sözü

• • •

Sevgili uşaa taa sıkça kamçılêêrlar.

Korey sözü

•••

Kim sayêr anasını-bobasını, onu uşaklar da sayaceklar.

Çuvaş sözü

•••

Neredä yok akıllı ihtärlar, orada olmaz hesapsız gençlär.

Adıgey sözü

•••

Üzünä metetmäk betvadan beter.

Rus sözü

•••

Kim beni meteder – o benim duşmanım.

Korey sözü

•••

Zeedä metin çekiştän beter.

Pers sözü

•••

Azetmä iştä, ama adamı sev.

Fin sözü

•••

Uşaa takazala utandırmaklan, diil kamçıylan.

Rus sözü

•••

Sade aalemin gözlerinnän var nasıl göräsin kendi kusurlarını.

Kitay sozü

•••

Utanmak yaşamaktan taa uzun.

Arap sözü

• • •

Kim silmeer uşaan yaşlarını – o aalêêr kendisi.
Afrikan sözü

• • •

18.07.2014 Beşgöz

İçindekilär

Önsöz	3
Solomon	5
Konfuçiy	13
Sokrat	18
Demokrit	24
Platon	30
Aristotel	35
Epikur	43
Seneka	49
Monten	59
Bekon	69
Laroşfuko	79
Paskal	89
Lok	95
Spinoza	100
Labrüyer	105
Çesterfild	113
Ruso	117
Didro	122
Vovenarg	126

Gelvetiy	131
Kant	136
Şamfor	143
Lihtenberg	149
Pestaloçi	155
Göte	159
Gegel	164
Belinskiy	172
Dostoevskiy	177
Tolstoy	183
Renar	202
Prişvin	206
Evelki greklerdän kalma aforizmalar	212
Gagauz halkının altın sözleri	218
Dünnä halklarının altın söyleyişleri	251

Literatura:

1. В.Н. Назаров, Г.П Сидоров. «Разум сердца. Мир нравственности в высказываниях и афоризмах». Москва, 1990 г.
2. Пискунов А.И. «Хрестоматия по истории зарубежной педагогике». Москва, 1981 г.
3. Лихтенштейн Е.С. «Слово о науке. Афоризмы, изречения, литературные цитаты». Москва, 1986 г.
4. «Библия – книги священного писания». Кишинев, 1998 г.
5. «Конфуций – афоризмы и притчи». Составитель Гэ Лайбо. Москва, 2009 г.
6. Карп С.Я. «Величие здравого смысла: человек эпохи Просвещения». Москва, 1992 г.
7. Чечет В.В. «Педагогика для всех. Афоризмы и мысли». Минск, 1984 г.
8. Толстых В.И. «Сократ и мы». Москва, 1986 г.
9. Сагадеев А.В. «Ибн-Сина (Авиценна)». Москва, 1985 г.
10. Семушкин А.В. «Эмпедокл». Москва, 1985 г.
11. Заиченко Г.А. «Локк». Москва, 1988 г.
12. Душенко К. «Афоризмы». Москва, 2005 г.

Nikolay Georgieviç Gotışan

duudu 1963-tä Beşgöz küüyündä.
1981-ci yılda bitirdi orta şkolayı.
1987-ci yılda bitirdi Tiraspol
pedagogika institutunu.
1987 – 2003 yıllarda duuma
küüyündä işledi şkolada üüredici,
direktor yardımcısı.
2003-cü yıldan büüncü günä
kadara işleer küü başı – primar.

Taa küçüklüündän ona meraklı gelärmış aaraştırmaa
aarif sözlerin maanasını, onnarın büülü kuvedini insanın
yaşamasında.